

Mutlová, Petra; Nicolaus Dresdensis

Nicolai Dresdensis Apologia

In: Mutlová, Petra. *Nicolai Dresdensis Apologia : de conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, pp. [107]-233

ISBN 978-80-210-8124-6

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135135>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NICOLAI DRESDENSIS APOLOGIA

Ratio edendi

Při přepisu jsem vycházela z pravidel pro transkripci latinských literárních rukopisných textů, vypracovaných Bohumilem Rybou. Základem edice je pražský univerzitní rukopis sign. IV G 15 se siglou G, který určuje její grafickou podobu. Text *Apologie* do něj opsali dva písaři s různým grafickým projevem, jenž byl při přepisu respektován – proto se v první části textu objevují spíše klasické tvary, v druhé častěji středověké. Ve shodě se zásadami moderní textové kritiky tedy na grafickém vyjádření nebylo nic měněno a odlišně se vyskytující varianty nebyly zásadně sjednocovány. V případě zkratk byl respektován převládající úzus každého písaře, proto jsou rozepisovány jinak v první a jinak v druhé části; obecně je použito tvarů neasimilovaných. Střídavě se objevující římské a arabské číslovky byly respektovány, neboť textu zásadně neubírají na přehlednosti. Grafické varianty ovlivněné výslovností a dalšími faktory, se kterými se setkáváme v případě všech rukopisů, nejsou v aparátu zohledněny, pokud nemění význam textu. K několika emendacím jsem přistoupila pouze v případě citátů z autorit, kdy jinak nesrozumitelný text byl znám z jiných Mikulášových prací či citovaných textů. S výjimkou zřetelných písařských chyb a jevů ryze grafických jsou tedy v aparátu zachycena různočtení všech rukopisů od rekonstruovaného textu.

Marginální glosy ve všech rukopisech – kromě několika výjimek zachycených v aparátu – obsahují písařské opravy a doplňky, upozorňují na obsah příslušných míst, případně se vztahují k členění textu (jedná se především o odkazy na konkluze a číslování jednotlivých úseků textu), a proto nebyly do edice zahrnuty. Pro úplnost je třeba připomenout, že v souvislosti s výše analyzovaným rejstříkem k textu *Apo-*

logie se v rukopise *E* na okrajích vyskytují odkazy na místa indexovaná v rejstříku; ani ty ovšem nejsou pro text samotný relevantní, a edice je tedy nezachycuje.

Biblická místa, citáty z kanonického a římského práva a další citované autority, na které autor v textu odkazuje, jsou pokud možno důsledně dohledány a určeny v aparátu. U autorit, které Mikuláš citoval ze sbírek kanonického práva, určují jejich výskyt primárně v nich, respektive ve zdroji bližším znění *Apologie*; v případě, že znění v *Corpus iuris canonici* i v relevantním díle jsou shodná, uvádím oba odkazy. Z důvodu výše popsané komplikované geneze a z ní pramenící struktury textu je v aparátu u citovaných míst rovněž upozorněno na jejich užití v relevantních textech²¹⁹ – tento vertikální průřez má umožnit nahlédnutí do geneze textu a vydávaný text prezentovat v co nejširším kontextu svého vzniku.

Biblické citace jsou v textu vyznačeny kurzívou; u odkazů na *auctoritates* jsou rozlišeny přímé citace, vyznačené uvozovkami, a aluze, uvedené zkratkou *cfr.*, jejichž rozsah je vymezen v aparátu pomocí prvního a posledního slova. Vnitřní citáty, které jsou určeny v kritických edicích svých pramenů, určeny ani vyznačeny nejsou; výjimku představují citace z prvních či rukopisů, pokud bylo z hlediska smyslu textu nutné je vyznačit. V odkazech na citovaná místa jsou respektovány zásady užívané v ediční řadě *Corpus Christianorum*, *Continuatio Mediaevalis* nakladatelství Brepols; zkratky jsou uváděny standardně – pokud to bylo možné – dle normy zavedené v *Thesaurus Linguae Latinae*. Kanonické a římské právo je citováno podle zavedených norem.

219 S výjimkou biblických citátů jsou to místa v kvestii Ondřeje z Brodu *Utrum licitum sit*, Jakoubkově traktátu *Pius Iesus*, Husově kvestii *De sanguine Christi sub specie vini*, dále v *Confutatio Iacobi de Misa* Petra z Pulky a nakonec v konkluzích kostnických doktorů *Theologorum Constantiensis Concilii Conclusiones contra Jacobum de Misa*.

Abbreviationes

quae in apparatu critico locisque inveniuntur

a.	articulus
add.	additum
c.	canon, capitulum, caput
C.	causa
cfr.	confer
Clem.	Clementinae
cod., codd.	codex, codices
Cod.	Codex Iustinianus
col.	columna
corr.	correctum
d., D.	distinctio
De consecr.	De consecratione
De poen.	De poenitentia
del.	deletum
Dig.	Digesta
em.	emendavi
f.	folio
hom.	homilia
ibid.	ibidem
l.	liber
marg.	margo, margine
om.	omisit, omissum
p.	pagina
par.	paragraphus
q.	quaestio
sec.	secundum
seqq.	sequentes
suppl.	supplevi
tr.	tractatus
vol.	volumen
VI	Liber Sextus Decretalium
X	Decretales Gregorii IX.

Conspectus auctoritatum

- ALBERT. M., *In Apoc.* = ALBERTUS MAGNUS. *Commentarii in Apocalypsim*. In: *B. Alberti Magni Opera omnia*, vol. 11b. Ed. P. JAMMY. Lugduni: Sumptibus Claudii Prost et al., 1651.
- ALBERT. M., *Sacr.* = ALBERTUS MAGNUS. *Liber de sacramento Eucharistiae*. In: *B. Alberti Magni Opera omnia*, vol. 38, p. 191–463. Ed. A. BORGNET. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès, 1899.
- ALEX. HAL., *Summa theol.* 1–3 = ALEXANDER HALENSIS. *Summa theologica seu sic ab origine dicta "Summa fratris Alexandri"*. Liber I–III. 5 vol. Quaracchi: Cura PP. Collegii S. Bonaventurae, 1924–1948.
- ALEX. HAL., *Summa theol.* 4 = ALEXANDER HALENSIS. *Summae theologiae pars quarta*. Coloniae Agrippinae: Sumptibus Ioannis Gymnici, 1622.
- AMBR., *Paenit.* = AMBROISE DE MILAN. *La Pénitence*. Ed. R. GRYSON. Sources chrétiennes 179. Paris: Les Éditions du Cerf, 1971.
- PS. AMBR., *Serm.* = PSEUDO AMBROSIIUS. *Sermones S. Ambrosio hactenus ascripti*. Ed. J.-P. MIGNE. Patrologia Latina 17, col. 603–762. Parisiis: 1845.
- ANDR. BROD., *Utrum licitum* = ANDREAS DE BRODA. *Quaestio Utrum licitum sit seu an debeat Christi populus laicalis sub utraque specie sacramentali communicare, quemadmodum sacerdos facit in altari*. Ed. J. KADLEC. In: *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*, p. 159–166. Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Neue Folge, Band 22. Münster 1982.
- AUG., *Acad.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *Contra academicos*. Ed. W. M. GREEN. In: *Sancti Avrelii Avgvstini Contra academicos. De beata vita. De ordine. De magistro. De libero arbitrio*, p. 1–61. (Avrelii Avgvstini Opera II/2). Ed. W. M. GREEN – KL. D. DAUER. Corpus Christianorum, series Latina 29. Turnhout: Brepols, 1970.
- AUG., *Adult. coniug.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *De adulterinis coniugiis libri duo*. Ed. I. ZYCHA. In: *Sancti Avrelii Avgvstini De fide et symbolo. De fide et operibus. De agone christiano. De continentia. De bono coniugali. De sancta virginitate. De bono viduitatis. De adulterinis coniugiis lib. II. De mendacio. Contra mendacium. De opere monachorum. De divinatione daemonum. De cura pro mortuis gerenda. De patientia*, p. 345–410. (Avrelii Avgvstini Opera V/3). Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum XXXI. Vindobonae: F. Tempsky, 1900.
- AUG., *Bapt.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *De baptismo libri septem*. Ed. M. PETSCHENIG. In: *Sancti Avrelii Avgvstini Scripta contra Donatistas pars I: Psalmus contra partem Donati. Contra epistolam Parmeniani libri tres. De baptismo libri septem*, p. 143–375. (Avrelii Avgvstini Opera VII/1). Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum LI. Vindobonae: F. Tempsky, 1908.

- AUG., *Civ.* = *Sancti Aurelii Augustini De civitate Dei*. 2 vol. In: *Aurelii Augustini Opera* XIV/1-2. Ed. B. DOMBART – A. KALB. Corpus Christianorum, series Latina 47-48. Turnhout: Brepols, 1955.
- AUG., *Enchir.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate*. Ed. E. EVANS. In: *Sancti Aurelii Augustini De fide rerum invisibilium. Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate. De catechizandis rudibus. Sermo ad catechumenos de symbolo. Sermo de disciplina christiana. Sermo de utilitate ieiunii. Sermo de excidio urbis Romae. De haeresibus*, p. 21-114. (Aurelii Augustini Opera XIII/2). Ed. M. P. J. VAN DEN HOUT – E. EVANS – I. BAUER – R. VANDER PLAETSE – S. D. RUEGG – M. V. O'REILLY – C. BEUKERS. Corpus Christianorum, series Latina 46. Turnhout: Brepols 1969.
- AUG., *Epist.* = *Sancti Aurelii Augustini Epistolae*. In: *Aurelii Augustini Opera* III/1-3. Ed. Kl. D. DAUR. Corpus Christianorum, series Latina 31, 31A, 31B. Turnhout: Brepols, 2004-2009.
- AUG., *In evang. Ioh.* = *Sancti Aurelii Augustini In Iohannis evangelium tractatus CXXIV*. In: *Aurelii Augustini Opera* VIII. Ed. R. WILLEMS. Corpus Christianorum, series Latina 36. Turnhout: Brepols, 1954.
- AUG., *Serm.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *Sermones*. Ed. J.-P. MIGNE. Patrologia Latina 38. Parisiis 1865.
- AUG., *Trin.* = *Sancti Aurelii Augustini De trinitate libri XV*. 2 vol. In: *Aurelii Augustini Opera* XVI/1-2. Ed. W. J. MOUNTAIN – FR. GLORIE. Corpus Christianorum, series Latina 50-50A. Turnhout: Brepols, 1968.
- BARTOL., *Dig.* = BARTOLUS A SAXO FERRATO. *In primam ff. veteris partem cum adnotationibus Alex. Barb. Parisii ... atque aliorum*. Venetiis: Apud Iuntas, 1570.
- Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*. Rec. R. WEBER. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994⁴.
- PS. CHRYSOST., *In Matth.* = PSEUDO CHRYSOSTOMUS. *Opus imperfectum in Matthaeum*. Ed. J.-P. MIGNE. Patrologia Graeca 56, col. 601-946. Parisiis: 1859.
- Conciliorum oecumenicorum decreta* = *Conciliorum oecumenicorum decreta*. Curantibus J. ALBERIGO, J. A. DOSSETTI, P.-P. JOANNOU, C. LEONARDI, P. PRODI, consultante H. JEDIN. Bologna: Istituto per le scienze religiose, 1973³.
- Corpus iuris canonici in tres partes distinctum, glossis diversorum illustratum*. 3 vol. Lugduni: Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan et Guilielmi Barbier, 1671.
- Corpus iuris civilis. Digesta*. Ed. Th. MOMMSEN – P. KRUEGER. Berolini: Apud Weidmannos, 1922; *Codex Iustinianus*. Ed. P. KRUEGER. Berolini: Apud Weidmannos, 1915.
- CYPR., *Epist.* = *Sancti Cypriani episcopi Epistularium*. 3 vol. In: *Sancti Cypriani episcopi opera* III/1-3. Ed. G. F. DIERCKS. Corpus Christianorum, series Latina III B-D. Turnhout: Brepols, 1994-1999.

- CYPR., *Laps.* = *Sancti Cypriani episcopi Opera. De lapsis.* In: *Sancti Cypriani episcopi opera* I, p. 217–242. Ed. M. BÉVENOT. Corpus Christianorum, series Latina III. Turnhout: Brepols, 1972.
- CYPR., *Patient.* = *Sancti Cypriani episcopi Opera. De bono patientiae.* In: *Sancti Cypriani episcopi opera* II, p. 115–133. Ed. C. MORESCHINI. Corpus Christianorum, series Latina III A. Turnhout: Brepols, 1976.
- PS. CYPR., *Adv. Iud.* = THASCIUS CAECILIUS CYPRIANUS. *Adversus Iudaeos.* In: *S. Thascii Caecilii Cypriani Opera omnia. Opera spuria*, p. 133–144. Ed. G. HARTEL. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum III/3. Vindobonae: Apud C. Geroldi filium bibliopolam academiae, 1871.
- PS. CYPR., *Laud. mart.* = PSEUDO THASCIUS CAECILIUS CYPRIANUS. *De laude martyrii.* In: *S. Thascii Caecilii Cypriani Opera omnia. Opera spuria*, p. 26–52. Ed. G. HARTEL. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum III/3. Vindobonae: Apud C. Geroldi filium bibliopolam academiae, 1871.
- EUSEB. CREM., *Mort. Hier.* = EUSEBIUS CREMONENSIS. *De morte S. Hieronymi ad Damasum.* Ed. J. KLAPPER. In: *Schriften Johannis von Neumarkt 2: Hieronymus. Die unechten Briefe des Eusebius, Augustin, Cyrill zum Lobe des Heiligen.* Vom Mittelalter zur Reformation. Forschungen zur Geschichte der deutschen Bildung 6. Ed. K. BURDACH. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1932.
- FOLC. SITT., *Hom.* = FOLCUINUS SITTENBACENSIS. *Lectio sancti euangelii secundum Matthaeum.* Ed. J. LECLERCQ. In: *Une homélie de Volcuin de Sittichenbach.* Studi medievali, serie terza 3, 1962, p. 323–339.
- FRIEDBERG = *Corpus iuris canonici.* 2 vol. Ed. Ae. FRIEDBERG. Lipsiae 1879–1881. Reprint Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1959.
- GAUFR. CLAR., *Coll.* = GEOFFROY D'AUXERRE. *Entretien de Simon-Pierre avec Jésus.* Ed. H. ROCHAIS. Sources chrétiennes 364. Paris: Les Éditions du Cerf, 1990.
- Gloss. int.* = *Glossa interlinearis.* In: *Bibliorum sacrorum cum glossa ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensi, collecta ... et Postilla Nicolai Lyrani....* 6 vol. Venetiis: Apud Iuntas, 1603.
- Gloss. ord.* = *Glossa ordinaria.* In: *Bibliorum sacrorum cum glossa ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensi, collecta ... et Postilla Nicolai Lyrani....* 6 vol. Venetiis: Apud Iuntas, 1603.
- GREG. M., *Epist.* = *S. Gregorii Magni Registrum epistularum.* 2 vol. Ed. D. NORBERG. Corpus Christianorum, series Latina 140–140A. Turnhout: Brepols, 1982.
- GREG. M., *Moral.* = *S. Gregorii Magni Moralia in Iob.* 3 vol. Ed. M. ADRIAEN. Corpus Christianorum, series Latina 143–143B. Turnhout: Brepols, 1979–1985.
- GUID., *Ros.* = GUIDO DE BAYSIO. *Rosarium decretorum.* Argentinae: Johannes Mentelin, 1473 (GW 3744).

- GUILL. MIL., *Sacr.* = GUILLELMUS DE MILITONA. *Quaestiones de sacramentis*. 2 vol. Ed. C. PIANA – G. GAL. Bibliotheca Franciscana scholastica medii aevi XXII–XXIII. Quaracchi: Cura PP. Collegii S. Bonaventurae, 1961.
- GUILL. MONT., *Sacr.* = GUILLELMUS DE MONTE LAUDUNO. *Sacramentale*. Praha, Národní knihovna ČR, sign. V B 17, f. 224r^a–297r^a.
- HARDT = *Theologorum Constantiensis Concilii Conclusiones contra Jacobum de Misa et ejus doctrinam de communione plebis sub utraque specie*. In: *Magnum oecumenicum Constantiense concilium* 3, col. 586–592. Ed. H. von der HARDT. Francofurti et Lipsiae: In Officina Christiani Genschii, 1698.
- HIER., *Epist.* = S. EUSEBIUS HIERONYMUS. *Epistularum pars III. Epistulae CXXI–CLIV*. Ed. I. HILBERG. Editio altera supplementis aucta. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum LVI/1. Vindobonae: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1996.
- HENR. SEUS., *Hor.* = HEINRICH SEUSES. *Horologium sapientiae*. Ed. P. KÜNZLE, OP. Spicilegium Friburgense 23. Freiburg: Universitätsverlag, 1977.
- HRAB. MAUR., *In Matth.* = HRABANUS MAURUS. *Expositio in Matthaeum*. 2 vol. Ed. B. LÖFSTEDT. Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis 174–174A. Turnhout: Brepols, 2000.
- HUG. RIP., *Compend.* = HUGO RIPELINUS. *Compendium theologiae veritatis*. In: *D. Alberti Magni, Ratisbonensis episcopi, ordinis praedicatorum, Opera omnia* 34, p. 1–306. Ed. A. BORGNET. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès, 1895.
- PS. HUGO S. CAR., *Super Apoc.* = PSEUDO HUGO DE SANCTO CARO. *Expositio super Apocalypsim* ('*Vidit Iacob*'). In: *Thomae Aquinatis sacri ordinis F. F. praedicatorum Opera omnia* 31, p. 469–661, 32, p. 1–86. Ed. S. E. FRETTE. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès, 1876–1879.
- HUS, *Sang. Christ.* = IOHANNES HUS. *De sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo*. In: *Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi Historia et Monumenta* I, f. 42r–44r. Ed. M. FLACIUS ILLYRICUS. Norimbergae: In Officina Ioannis Montani et Vlrici Neuberi, 1558.
- IAC., *Pius Iesus* = IACOBELLUS DE MISA. *Pius Iesus*. Ed. J. KADLEC. In: *Literární polemika mistrů Jakoubka ze Stříbra a Ondřeje z Brodu o laický kalich*, p. 80–87. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis XXI/2, 1981.
- IAC. VITR., *Hist. orient.* = JACQUES DE VITRY. *Histoire orientale (Historia orientalis)*. Ed. J. DONNADIEU. Sous la Règle de saint Augustin 12. Turnhout: Brepols, 2008.
- IOH. ANDR., *Novella* = Ioannis Andreae ... *In sex Decretalium libros et in titulum De regulis iuris Nouella Commentaria*. 2 vol. Venetiis: Apud Franciscum Franciscum Senensem, 1581.
- Leg. aur.* = IACOPO DA VARAZZE. *Legenda aurea*. 2 vol. Ed. G. P. MAGGIONI. Millennio Medievale 6. Tavarnuzze – Firenze: SISMEL – Edizioni del Galluzzo, 1998.

- MANSI = *Theologorum Constantiensium Conclusiones contra Jacobum de Misa, et ejus doctrinam de Communionem Plebis sub utraque specie*. In: *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio* 28, col. 157–160. Ed. G. D. MANSI. Reprint Paris: Welter, 1903.
- MATTH. JAN., *Regulae* = *Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti* 2. Ed. V. KYBAL. Oeniponte: Sumptibus Librariae Universitatis Wagnerianae, 1909.
- MAX. TAUR., *Serm.* = *Maximi episcopi Taurinensis Sermones. Collectio sermonum antiqua nonnullis sermonibus extravaganantibus adiectis*. Ed. A. MUTZENBECHER. Corpus Christianorum, series Latina 23. Turnhout: Brepols, 1962.
- NICOL. DRES., *De proprio sacerdote et casibus* = NICOLAUS DE DRESDEN. *De proprio sacerdote et casibus*. Brno, Moravská zemská knihovna, sign. Mk 102, f. 83r–88r.
- NICOL. DRES., *Puncta* = *Nicolai (ut dicunt) de Dresda vulgo appellati de Čerruc (De Černá růže id est de Rosa Nigra [†1418]) Puncta*. Ed. R. CEGNA. Mediaevalia Philosophica Polonorum 33. Varsoviae: Institut de Philosophie et de Sociologie de l'Académie Polonaise des Sciences, 1996.
- NICOL. DRES., *De quadruplici missione* = *Nicolai de Drážďan De quadruplici missione*. Ed. J. SEDLÁK. Studie a texty k náboženským dějinám českým 1, 1914, p. 95–117.
- NICOL. DRES., *Querite* = NICOLAUS DE DRESDA. *Querite primum regnum Dei*. Ed. J. NECHUTOVÁ. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1967.
- NICOL. DRES., *Replica* = NICOLAUS DE DRESDEN. *Replica rectori scholarum in Corbach*. Praha, Knihovna metropolitní kapituly, sign. D 118, f. 1r–51v.
- NICOL. DRES., *Sermo Nisi manducaveritis* = NICOLAUS DE DRESDEN. *Sermo ad clerum de materia sanguinis. Nisi manducaveritis*. In: *Puncta*, p. 157–187. Ed. R. CEGNA. Mediaevalia Philosophica Polonorum 33. Varsoviae: Institut de Philosophie et de Sociologie de l'Académie Polonaise des Sciences, 1996.
- NICOL. DRES., *Tabule* = NICOLAUS DE DRESDEN. *Tabule veteris et novi coloris*. In: *Master Nicholas of Dresden. The Old Color and the New*. Ed. H. KAMINSKY – D. L. BILDERBACK – I. BOBA – P. N. ROSENBERG. Transactions of the American Philosophical Society N. S. 55/1, p. 38–65. Philadelphia 1965.
- NICOL. LIR., *Postil.* = NICOLAUS DE LIRA. *Postilla*. In: *Bibliorum sacrorum cum glossa ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensi, collecta ... et Postilla Nicolai Lyrani...* 6 vol. Venetiis: Apud Iuntas, 1603.
- PETR. PULK., *Conf.* = PETRUS DE PULKA. *Confutatio Iacobi de Misa*. Ed. D. GIRGENSOHN. In: *Peter von Pulkau und die Wiedereinführung des Laienkelches*. Leben und Wirken eines Wiener Theologen in der Zeit des großen Schismas, p. 217–250. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 12. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1964.

- PETR. TAR., *Sent.* = PETRUS DE TARENDAISE. *In IV. libros Sententiarum Commentari.* Tolosae: Apud Arnaldum Colomerium, 1652.
- RICHARD. MED., *Sent.* = RICHARDUS DE MEDIAVILLA. *Super quatuor libros Sententiarum Petri Lombardi Quaestiones subtilissimae.* Tomus quartus. Brixiae: Apud Vincentium Sabbium, 1591.
- SIM. CAS., *Gest. Dom.* = SIMON FIDATI DE CASSIA, OESA. *De gestis Domini Salvatoris.* 7 vol. Ed. W. ECKERMANN. Würzburg: Augustinus-Verlag, 1998–2003.
- Spec. aur.* = *Speculum aureum de titulis beneficiorum ecclesiasticorum.* Ed. W. SEŇKO. In: *Piotr Wysz z Radolina i jego dzieło «Speculum aureum»*, p. 73–169. *Studia „Przeglądu Tomistycznego“* 2. Warszawa: Instytut Tomistyczny, 1995.
- STANISL., *Rom. eccl.* = STANISLAUS DE ZNOYMA. *Tractatus de Romana ecclesia.* Ed. J. SEDLÁK. In: *Miscellanea husitica Ioannis Sedlák*, p. 312–322. Ed. J. V. POLC – S. PŘIBYL. Praha: Karolinum, 1996.
- STEPH., *Eccl.* = STEPHANUS DE PÁLEČ. *Tractatus de ecclesia (partes selectae).* Ed. J. SEDLÁK. In: *M. Jan Hus*, p. 202*–304*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996².
- THOM. AQ., *Summa theol.* = THOMAS AQUINAS. *Summa theologiae ... cum textu ex recensione Leonina. Tertia pars et Supplementum.* Ed. P. CARAMELLO. Torino: Marietti, 1956.
- THOM. AQ., *Super Ioh.* = THOMAS AQUINAS. *Super Evangelium S. Ioannis lectura.* Ed. R. CAI. Torino: Marietti 1952⁵.
- Tubach* = TUBACH, Frederic C. *Index exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales.* Helsinki: Akademia scientiarum Fennica, 1969.

Synopsis codicum

- G** – cod. bibl. Univ. Pragensis, IV G 15, f. 166^r^a–192^v^a
U – cod. bibl. Univ. Pragensis, III G 9, f. 71^r–98^r
V – cod. bibl. Nat. Vindobonensis, 4937, f. 47^r–66^r
D – cod. bibl. Univ. Pragensis, XI D 9, f. 174^r–201^v
M – cod. bibl. Univ. Brunensis, Mk 102, f. 59^r–80^v
C – cod. bibl. Univ. Jagellonensis, 2148, f. 163^r–179^v, 29^r–33^r
J – cod. bibl. Univ. Jagellonensis, 1690, f. 243^r^a–254^v^b
B – cod. bibl. Budissiensis, 8° 8, f. 135^v–172^r
L – cod. bibl. Univ. Lipsiensis, 602, f. 243^v^a–256^r^a
E – cod. bibl. Univ. Pragensis, VII E 27, f. 38^r–62^r
F – cod. bibl. Univ. Pragensis, IX F 7, f. 1^r–33^v
K – cod. archiv. Confluentis, Best. 701 Nr. 198, f. 206^r^a–229^v^a
W – cod. bibl. Univ. Vratislaviensis, I Q 90, f. 245^r–269^r
O – cod. bibl. Capit. Metrop. Pragensis, O XIII, f. 75^r–86^v

G 166ra U	P rima conclusio.	
71r V 47r	Cristus post cenam instituit et ministravit sub utraque	
D 174r M	specie panis et vini sui sacratissimi corporis et sagwinis	
59r C 163r	sacramentum.	
J 243ra B	Prima conclusio patet ex ewangelii Mathei XXVI, Marci	5
135v L	XIII et Luce XXII et per Apostolum, prima Corinthiorum	
243va K	XI.	
206ra W		
245r E 38r	2 ^{us} . <i>Fundamentum aliud nemo potest ponere preter id, quod</i>	
F 1r O 75r	<i>positum est, quod est Cristus Iesus, prima Corinthiorum III.</i>	10

1/7 Prima – XI] *cfr.* HARDT (col. 586-587); MANSI (col. 157-158) ||
5 Mathei XXVI] *cfr.* Matth. 26, 26-28 || 5/6 Marci XIII] *cfr.* Marc.
14, 22-24 || 6 Luce XXII] *cfr.* Luc. 22, 19-20 || 6/7 prima – XI] *cfr.*
I Cor. 11, 23-25 || 9/10 Fundamentum – Iesus] I Cor. 3, 11

1 Prima] Sequitur prima conclusio de communione utriusque speciei
suprascriptum, primus *add. in marg.* **G**, Incipit tractatus magistri
Nicolay de Drazna tractans de communicacione sub utraque specie
suprascriptum **U**, Hic sequuntur conclusiones doctorum de
Constanciensi concilio de communione sub utraque specie, scilicet
panis et vini, cum scripturis pro conclusionibus illis et contra
easdem. Primus. Prima **V**, Primus. Prima **DL**, Primus articulus
suprascriptum **J**, Prima conclusio doctorum de Constancia de
communione sub utraque specie quoad populum fidelem laycalem.
Responsio et approbacio illius dicti et quod Cristus est omnino
audiendus probatur per multos testes et doctores fideles
suprascriptum **E**, Conclusiones concilii Constanciensis contra
communione utriusque speciei, sed articuli hic positi causam
tuentur *suprascriptum* Primus articulus et prima **F**, Primus dicit.
Prima **K**, Replicacio garrula hussitarum contra conclusiones de
communione sub utraque specie doctorum concilii Constanciensis
suprascriptum **W**; conclusio] Primus *suprascriptum* **C** || 3 sui] *om.* **L**
sagwinis] sanguinis sui **L** || 5 Prima – patet] patet prima conclusio
L || 6 et¹] *om.* **CJBW**; Apostolum] Apostolos **ME**; Corinthiorum] ad
Corinthios **UMJLFK** || 9 2us] *in marg.* **G**, Secundo **W**
Fundamentum] Et fundamentum **O**; potest ponere] ponere potest **B**
|| 10 quod – Iesus] *om.* **K**; Iesus] *om.* **W**; Corinthiorum] ad
Corinthios **UMLFK**

3us. *Venit vox de nube dicens: 'Hic est Filius meus carissimus, audite eum'*, Marci IX.

4us. *Dicit mater eius ministris: 'Quodcunque dixerit vobis, facite'*, Iohannis II°.

- 15 Quintus. *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, ewangelizare pauperibus misit me*, Luce IIII. *Penitemini et credite ewangelio*, Marci I. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem, non habebitis vitam in vobis*, Iohannis VI. *Qui misit me, verax est, et ego, que audiui ab eo, hec loquor in*
- 20 *mundo, et a meipso facio nichil, sed sicut docuit me Pater, ita loquor. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem | meum*, Iohannis VIII. *Qui spernit me et non accipit verba mea, habet, qui iudicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die. Quia ego ex meipso non sum*
- 25 *locutus, sed qui misit me, Pater, ipse michi mandatum dedit, quid dicam et quid loquar. Et scio, quia mandatum eius vita eterna est. Que ergo loquor ego, sicut dixit michi Pater, sic loquor*, Iohannis XII. | *Qui habet mandata | mea et servat ea, ille est, qui diligit me*, Iohannis XIII. *Celum et terra transibunt, verba autem mea non preteribunt*, Mathei XXIII. *Iota unum aut unus apex non*
- K 206rb
B 136r
G 166rb

11/12 Venit – eum] Marc. 9, 6 || 13 Dicit – facite] Ioh. 2, 5 ||
 15/16 Spiritus – me] Luc. 4, 18 || 16/17 Penitemini – ewangelio]
 Marc. 1, 15 || 17/18 Nisi – vobis] Ioh. 6, 54 || 19/20 Qui –
 mundo] Ioh. 8, 26 || 20/21 et – loquor] Ioh. 8, 28 ||
 21/22 Quare – meum] Ioh. 8, 43 || 22/27 Qui – loquor²] Ioh. 12,
 48-50 || 28/29 Qui – me] Ioh. 14, 21 || 29/30 Celum –
 preteribunt] Matth. 24, 35 || 30/31 Iota – fiant] Matth. 5, 18

11 3us] *in marg.* G, Tercio W; carissimus] beatissimus V || 13 4us] *in*
marg. G, Quarto W || 14 Iohannis II°] *om.* GVMBO ||
 15 Quintus] *om.* GE, Quinto W; propter quod] eoque L ||
 19 loquor] loquar M; in] *om.* L || 20 sicut] *om.* D; docuit me] me
 docuit W; me Pater] Pater me B || 23 accipit] accepit F || 24 Quia]
om. U || 25 michi mandatum] mandatum michi F || 26 quid] que
 B; mandatum eius] eius mandatum D || 27 loquor¹] loquar K ||
 28 est] *om.* G || 29 me] *om.* F; autem mea] mea autem D ||
 30 preteribunt] transibunt BL; unum] aut unum W; unus apex] apex
 unus J

preteribit a lege, donec omnia fiant, Mathei V. Ego sum via, veritas et vita, Iohannis XIII.

W 245v	Sextus. Moyses quidem dixit ad patres nostros: Quoniam	
D 174v	Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus de fratribus vestris	
E 38v	tamquam me, ipsum audietis iuxta omnia, quecunque locutus	35
	fuert vobis. Erit autem: omnis anima, quecunque non audierit	
	prophetam illum, exterminabitur de plebe, Actuum III et	
	Deuteronomii XVIII.	
F 1v	Septimus. Ait angelus: Hic erit magnus et Filius Altissimi	
	vocabitur, Luce I. De Spiritu sancto est. Ipse enim salvum faciet	40
	populum suum a peccatis eorum, Mathei I.	
J 243rb	Octavus. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Qui misit	
K 206va	me baptizare in aqua, ille michi dixit: Super quem videris	
	Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est, qui	
	baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi et testimonium perhibui,	45
	quia hic est Filius Dei, Iohannis I. Cuius ventilabrum in manu	
U 71v	sua et permundabit aream suam et congregabit triticum suum in	
L 243vb	horreum suum, paleas autem comburet igni inextingwibili,	
O 75v	Mathei III. Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem	
	multorum in Ysrael et in signum, cui contradicetur, Luce II.	50

31/32 Ego – vita] Ioh. 14, 6 || **33/37** Moyses – plebe] Act. 3, 22-23; *cfr.* Deut. 18, 15-19 || **39/40** Hic – vocabitur] Luc. 1, 32 || **40/41** De – eorum] Matth. 1, 20-21 || **42** Ecce – mundi] Ioh. 1, 29 || **42/46** Qui – Dei] Ioh. 1, 33-34 || **46/48** Cuius – inextingwibili] Matth. 3, 12; *cfr.* Luc. 3, 17 || **49/50** Ecce – contradicetur] Luc. 2, 34

32 veritas – vita] et veritas **L** || **33** Sextus] *in marg.* **GF**, Sexto **W** Quoniam] *om.* **L** || **34** suscitabit – Deus] vobis Dominus Deus suscitabit **CJ**; vobis] in vobis **V** || **35** audietis] audite **G** || **37** plebe] populo **L**; et] *om.* **G** || **39** Septimus] *in marg.* **GF**, *om.* **W**; Hic] *om.* **L** || **40** Ipse] Et ipse **E**; faciet] facit **E**, faciat **BW** || **41** suum] *om.* **J** || **42** Octavus] *in marg.* **GF**, *om.* **W**; qui] ecce qui **UVMCJBFEKWO** mundi] *om.* **LF** || **42/43** misit me] me misit **L** || **46** quia] et **B**, *om.* **J**; Iohannis I] quia Iohannis I **J**, *om.* **M** || **47** suum] *om.* **J** || **48** inextingwibili] inextingwibilo **F** || **49** Ecce] Ecce autem **O**; est] *om.* **B**; resurrectionem] in resurrectionem **DMCJLW**

- Nonus. *Vobis igitur credentibus honor, non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt | edificantes. Hic | factus est in caput anguli | et lapis offensionis et petra scandali hiis, qui offendunt verbo nec credunt, in quo et positi sunt, | prima Petri II. Hic est lapis, qui reprobatus a vobis edificantibus factus est in caput anguli. Et non est in aliquo alio salus nec enim nomen aliud est sub celo datum hominibus, in quo oportet salvos fieri, Actuum IIII. Et precepit nobis predicare populo et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophete testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum, Actuum X.*
- Decimus. *Unus est enim legislator et iudex, qui potest perdere et liberare, | Iacobi IIII. Unus mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, Collossensium III.*
- Undecimus. *„Si sacerdotes Dei et Cristi sumus, non invenio, quem magis sequi quam Cristum debeamus, quando in ewangelio | maxime dicat: ‘Ego sum lumen seculi; qui me*
- C 163v
M 59v
G 166va V
47v
B 136v
K 206vb
D 175r
W 246r

51/54 Vobis – sunt] I Petr. 2, 7-8 || 54/57 Hic – fieri] Act. 4, 11-12
|| 57/61 Et – eum] Act. 10, 42-43 || 62/63 Unus – liberare] Iac. 4,
12 || 63/64 Unus – omnibus] recte I Tim. 2, 5-6 || 66/73 Si –
recedamus] CYPR., *Epist.* 63, 18 (p. 415-416); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p.
83); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 247)

51 Nonus] *in marg.* GF, Nono W; igitur] autem B ||
52 reprobaverunt] reprobant O || 53 anguli] angeli J || 54 verbo]
in verbo J; est] *om.* B || 55 reprobatus] reprobatus est DMBF ||
56 enim] vero J; nomen aliud] aliud nomen O || 57 oportet]
oporteat UVDMCJBLEFKWO || 58 populo] *om.* W; quia] qui D ||
58/59 est – Deo] *om.* L || 59 est] *om.* W || 60 testimonium] *om.* K
peccatorum] *om.* L || 61 X] I° L, XI° O || 62 Decimus] *in marg.*
GF, *om.* CJ, Decimo W || 62/63 Unus – IIII] *om.* J || 62 est enim]
enim est E || 63 liberare] salvare L; homo] *om.* CJ ||
64 semetipsum] seipsum BF; redemptionem] in redemptionem GB,
om. M || 65 Collossensium] Ad Colossenses UMBEK
Collossensium III] *om.* BO; III] III. Unus est legislator et iudex, qui
potest perdere et liberare, Iacobi IIII J || 66 Undecimus] *in marg.*
GF, Undecimo W; Si] Cyprianus: Si U, *om.* MB || 67 quam –
debeamus] debeamus quam Cristum L; debeamus] debemus O
quando] quoniam L || 68 dicat] ligat O

F 2r	secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vite.' Ne ergo in tenebris ambulemus, Cristum sequi et mandata eius observare debemus. Quare si in lumine Cristi ambulare volumus, a preceptis et monitis eius non recedamus.“ „Et eadem, que Magister docuit et fecit, discipulos quoque decet observare et facere.“ „Neque ipse apostolus neque angelus de celo annunciare potest aliter, preterquam quod Cristus docuit simul et apostoli eius annuntiaverunt.“	70 75
E 39r G 166vb J 243va B 137r	„Sed et alio in loco dicit: 'Qui solverit unum ex mandatis istis minimis etc.' Quod si nec minima de man datis Dominicis licet solvere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominice passionis et nostre redempcionis sacramentum pertinencia phas non est infringere, aut in aliud, quam quod divinitus institutum sit, humana tradicionem mutare?“ „Quidam episcopi vel ignoranter vel simpliciter in calice Dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Iesus Cristus,	80 85

73/74 Et – facere] CYPR., *Epist.* 63, 10 (p. 402); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 83); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r) || **74/77** Neque – annuntiaverunt] CYPR., *Epist.* 63, 11 (p. 403); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 83); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r) || **78/84** Sed – mutare] CYPR., *Epist.* 63, 14 (p. 410); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 83); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 247) || **84/91** Quidam – revertatur] CYPR., *Epist.* 63, 1 (p. 389-390); *cfr.* ANDR. BROD., *Utrum licitum* (p. 165); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 83); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 246-247)

70 vite] vite eterne **M** || **71** in lumine] lumen **L** || **72** ambulare volumus] habere voluerimus **L**; et] ac **J** || **73** docuit – fecit] fecit et docuit **L** || **74** decet] docet **D**, *om.* **G** || **75** annunciare] nunciare **O**; annunciare potest] potest annunciare **L** || **76** quod] *om.* **LO** simul] *om.* **CJ** || **77** annuntiaverunt] annuntiaverunt etc **J**, nunciaverunt **B**, nunciant **O** || **78** et] *om.* **GL**; alio in] in alio **B** solverit] solveritis **V**; unum] *om.* **V**; ex] de **CJL** || **79** etc] et credo **G** Quod] quam **V** || **80** Dominicis] istis Dominicis **CJ**, *om.* **G**; licet] liceat **B**; tam magna] *om.* **L** || **81/82** nostre redempcionis] redempcionis nostre **L** || **82** sacramentum] sacramenta **CJ** pertinencia] pertinencia **B** || **83** in] *om.* **B**; aliud] aliquod **J**; quam] quasi **B**; quod] *om.* **G**

	Dominus et Deus noster, sacrificii huius autor et doctor, fecit et docuit, religiosum pariter et necessarium duxi de hoc literas facere, ut si quis adhuc in isto errore tenetur,	O 76r
90	veritatis luce perspec ta ad radicem atque originem tradicio nis Dominice revertatur“. Hec sanctus Ciprianus, famosus doctor.	K 207ra U 72r L 244ra
95	12 ^{us} . „Si Cristo et apostolis perversi non credunt, quomodo crederent homini?“ Et sequitur porro: „Si ad morum correccionem ewangelio Cristi non creditur, desperandum est, cui alteri melius credatur. Subterfugia sunt, excusa ciones sunt, fidem nolle simpliciter servare, nolle a criminibus explicari. Nam si omnes angeli ewangelizarent, si spiritus inmundi ligwis humanis predicarent, si omnes mortui	D 175v
100	revocarentur ad vitam cum sciencia et potestate loquendi, si ostenderentur oculis humanis superna bona et inferni mala, ad hec omnia plus est Cristus, cui pre omnibus adhibenda est fides.“ Hec doctor famosus et modernus Symon de Cassia dictus.	
105	Ex dicto istius doctoris scire debent omnes doctores Constanciensis concilii, ymmo et tocius mundi, Cristum primam firmiorem et efficaciorem habere vocem, cui pre	C 164r W 246v G 167ra M 60r

93/103 Si – fides] *Inter verba Simonis Fidati de Cassia non inveni; cfr. NICOL. DRESD., Replica* (f. 8v-9r, 12v, 22r); *NICOL. DRESD., Sermo Nisi manducaveritis* (p. 173); *NICOL. DRESD., Querite* (p. 79)

87 Dominus – Deus] et Dominus **L**; et^{1]} *om.* **G**; autor – doctor] doctor et auctor **B** || **89** adhuc – errore] in hoc errore adhuc **L**; in] de **O** || **91** sanctus] *om.* **J** || **92** famosus doctor] doctor famosus **L** doctor] doctor *in rubrica add.* Nicola **D** || **93** 12us] *in marg.* **GF**, Duodecimo **W** || **94** crederent] credent **VCJ**; morum] modum **O** || **95** correccionem] porrectionem **O** || **95/104** desperandum – dictus] ut supra secundum Symonem de Cassia doctorem famosum et modernum **V** || **96** melius credatur] credatur melius **B**; credatur] creditur **W** || **97** sunt] *om.* **VM** || **98** si^{1]} sicut si **F**, sicut **L**; si^{2]} tunc **O** || **99** inmundi] mundi **W**; ligwis humanis] humanis lingwis **B** || **100** revocarentur] *om.* **W** || **101** inferni] inferna **L** || **102** ad] et **B** adhibenda] inihibenda **G**; adhibenda est] est adhibenda **CJ** || **105** dicto] dictis **W**; istius] illius **L** || **106** ymmo] *om.* **W** || **107** firmiorem] et firmiorem **CJ**; et] *bis* **G**

	omnibus adhibenda est fides. Nec putant posse inmutare leges et tempora, quod est proprium Anticristi, Danielis VII.	
F 2v	Huiusmodi enim doctor „putat se esse sapienciozem quam Deum et incipit falsus esse testis“, secundum Crisostomum.	110
B 137v	„Est enim falsus doctor gladius anceps, scindit opere et exemplo percutit et percutit verbis iniquis et dolosis“, ut dicit Ieronimus De norma vivendi. Unde dicit Salvator, Mathei XV:	
K 207rb	<i>Omnis plantacio, quam non plantavit Pater meus celestis</i> , „id est doctrina ab homine inventa, que non est legi ipsius Dei consona, eradicabitur, quia non habet firmum fundametum“, ut dicit Lyra ibidem. Vel secundum Glosam interliniarem: <i>Omnis plantacio</i> , id est „doctores cum sequacibus suis, qui non habent fundamentum Cristum, cor figentes in terrenis“, <i>quam non plantavit Pater meus celestis</i> , sed „carna lis cupiditas, cui consulunt“, <i>irradicabitur</i> „de terra vivencium“. Hec ibi.	115
V 48r		
J 243vb		120

108/109 Nec – Anticristi] *cf.* Dan. 7, 25 || **110/111** putat – testis] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 20 (col. 747) || **112/113** Est – dolosis] EUSEB. CREM., *Mort. Hier.* 15 (p. 56) || **115** Omnis – celestis] Matth. 15, 13 || **115/117** id – fundametum] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 15, 13 ad ‘omnis plantatio’, ‘eradicabitur’ (col. 265) || **119/122** doctores – vivencium] *Gloss. int.* Matth. 15, 13 (col. 265-266)

108 putant] putent **J** || **108/110** posse – putat] *om.* **O** || **108** inmutare] mutare **B** || **109** est] *om.* **G** || **110** enim] *om.* **D** || **111** falsus esse] esse falsus **CJ** || **112** Est] Etenim **W** || **113** exemplo] ex exemplo **E**; et percutit] *om.* **F** || **114** dicit Salvator] Salvator dicit **F** || **115** celestis] celestis eradicabitur **CJ**; id] idem **M** est] *om.* **K** || **116** ipsius] *om.* **J** || **117** eradicabitur] *om.* **CJ** || **118** ut] unde **D**; ibidem] ibi **UDMCJBLEKWO**, *om.* **V** || **119** sequacibus suis] suis sequacibus **M** || **122** irradicabitur] erradicabitur **UUDMCJBLEFWO**, irradicabitur *corr.* *ex* erradicabitur **K**; ibi] ibi etc **DE**

Secunda conclusio.

- 125 13us. | Item 2^a conclusio. Non obstante huiusmodi E 39v
 institutione et ministracione laudabilis et approbata
 consuetudo ecclesie servavit et servat, quod huiusmodi
 sacramentum non debet confici post cenam, nec recipi a
 130 fidelibus nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis
 mortem conminantis.
 | 2^a conclusio patet ex observancia universalis ecclesie, O 76v
 quam Spiritu sancto inspirante acceptavit, „ut in honorem
 tanti sa|cramenti in os cristani prius Dominicum corpus D 176r
 intret, quam ceteri cibi“, ut habetur ex dictis Augustini ad
 135 Ianuarius de consuetudinibus ecclesie, libro primo, | ubi sic G 167rb
 | dicit, „quod Salvator, quo vehemencius commendaret L 244rb
 institutionis | illius altitudinem, ultimum voluit hoc infigere U 72v
 cordibus et memorie discipulorum, a quibus per passionem
 discessurus erat, et ideo non precepit, quo deinceps ordine
 140 sumeretur, ut apostolis, per quos ecclesias | dispositurus erat, K 207va
 reservaret hunc locum“.

125/141 Item – locum] *cfr.* HARDT (col. 586-587); MANSI (col. 157-158) || **132/134** ut – cibi] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 226) || **136/141** quod – locum] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 226)

124 Secunda conclusio] Secunda conclusio doctorum, item conclusio **E**, *in marg.* **MFW**, *om.* **UCJBLKO** || **125** 13us] *in marg.* **GMEF**, Decimo tercio **W**; Item] sequitur **F**, *om.* **BL**; huiusmodi] huiusmodi **C** || **126** institutione] constitucione **E**; et¹] *om.* **G**; et²] *om.* **M** || **127** ecclesie] *om.* **J** || **129** infirmitatis] necessitatis **CJ** || **131** universalis ecclesie] ecclesie universalis **L** || **132** acceptavit] acceptat **O** || **134** intret] intrat **BW**; Augustini] beati Augustini **F** || **135** consuetudinibus] consuetudine **C** || **135/159** libro – Patre] *om.* **W** || **136** quo] hoc **O** || **137** illius] *om.* **J**; voluit hoc] hoc voluit **JBL** || **139** discessurus] decessurus **L**; precepit] precipit **DLO**; ordine] in ordine **E** || **140** ut] et **E**; dispositurus] dispensaturus **CJ** || **141** reservaret] reservavit **B**; locum] locum etc **DBE**

14us. Dicit Augustinus De consecracione, distincione II,
 B 138v *Liquido*, et sequitur | immediate post verba posita in
 probacione doctorum sic: „Nam si hoc ille monuisset, ut post 145
 cibos alios semper acciperetur, credo, quod eum morem
 nemo mutasset“, quia secundum eundem XXVIII, questione
 I, *Sic enim*, „nullomodo quod Dominus iubet, servus bonus
 prohibet“. Et in Glosa dicti capituli *Liquido* dicitur: „Quod 150
 enim Dominus iubet, servus bonus non mutat“. Si ergo
 dixisset Cristus: ‘Nisi post cibos alios hoc feceritis’, vel: ‘Hoc
 facite post alios cibos in meam conmemoracionem’, sicut
 dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius*
saguinem, non habebitis vitam in vobis, nemo eciam 155
 apostolorum hunc morem mutasset, secundum Augustinum
 supra. „Nam et apostolus nullomodo faceret contra
 Dominum“, ut in dicto canone *Sic enim*; „non enim
 C 164v revocantur a Filio, que | a Patre geruntur, Codex, De
 F 3r restitutione militum, *Que a Patre*.“ | „Ubi enim Paterfamilias

145/147 Nam – mutasset] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334
 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 226) ||
 148/149 nullomodo – prohibet] C. 28 q. 1 c. 9, FRIEDBERG I, 1083 =
 AUG., *Adult. coniug.* 1, 19 (p. 367) || 149/150 Quod – mutat] De
 consecr. D. 2 c. 54, glossa ad ‘mutasset’ (col. 1940) || 151/152 Hoc
 – conmemoracionem] *cfr.* Luc. 22, 19; I Cor. 11, 24 || 153/154 Nisi
 – vobis] Ioh. 6, 54 || 154/155 nemo – mutasset] AUG., *Epist.* 54, 8
 (p. 232-233) || 156/157 Nam – Dominum] C. 28 q. 1 c. 9, glossa
 ad ‘servus’ (col. 1539) || 157/159 non – Patre] C. 28 q. 1 c. 9,
 glossa ad ‘servus’ (col. 1539-1540); *cfr.* Cod. 2, 50, 7, Krueger II (p.
 115) || 159/160 Ubi – est] C. 26 q. 7 c. 12, FRIEDBERG I, 1044 = PS.
 CHRYSOST., *In Matth.* 43 (col. 878)

143 14us] *in marg.* GEF, *om.* L || 144/145 in probacione] *om.* CJ ||
 145 probacione] prolacione M; sic] *om.* K; ille] *om.* B ||
 146 acciperetur] sumeretur D; quod] *om.* K || 147 XXVIII] XXXVIII
 V || 148 Sic] sicut J || 148/149 quod – Liquido] *om.* J ||
 148/150 servus – iubet] *om.* O || 150 ergo] enim D || 151 hoc
 feceritis] *om.* CJ || 152 cibos] *om.* F || 153/154 carnem – vobis]
 etc F || 154 non – vitam] *om.* K; in vobis] eternam L ||
 154/155 nemo – Augustinum] ubi G || 157 Dominum] Deum C
 canone] capitulo DBLK || 158 a¹] et a F || 159 militum] *om.* G

- 160 largus est“, quia instituit et dedit sub utraque specie, ut ex
prima conclusione habetur, „dispensator non debet esse
tenax“ denegando alterum vel nonnumquam utrumque simul
retrahens, sicut filius Belial cum filiis Heli populum a
sacrificiis Dei; ad hoc | Crisostomus XXVI, questione VII, J 244ra
- 165 *Alligant*.
„Utique ille sacerdos vice Cristi | vere fungitur, qui id, quod
Cristus fecit, imitatur“. | „Non potest | ewangelium | in
parte consistere et in parte mutare. Aut utrumque oportet
valeat, aut | utrumque vim | veritatis amittat. Ita martires
170 nichil possunt, si ewangelium solvi potest. Si autem
ewangelium non potest solvi, contra ewangelium facere non
possunt, qui de ewangelio martires fiunt.“ Hec Ciprianus
martir. O 77r
D 176v
M 60v
G 167va
W 247r
K 207vb
- Sic dicit de iuramento idem Augustinus XXII, questione I,
175 *In novo*: „In novo testamento dictum est, ne omnino iuremus,
quod quidem michi propterea dictum esse videtur, non quia
iurare peccatum est, | sed quia periurare imane peccatum
est, a quo nos longe esse voluit, qui | omnino ne iuremus
conmo|nuit“. Hec ille. Quis ergo audet immutare, quod
180 Dominus conmonuit? Utique nemo, per superius dicta
Augustini. B 139r
V 48v
E 40r

161/162 dispensator – tenax] *ibid.* || **163/164** sicut – Dei] *cfr.* I
Reg. 2, 12-17 || **166/167** Utique – imitatur] CYPR., *Epist.* 63, 14 (p.
410-411) || **167/172** Non – fiunt] CYPR., *Laps.* 20 (p. 232) ||
175/179 In² – nuit] C. 22 q. 1 c. 3, FRIEDBERG I, 862 = AUG., *Epist.*
47, 2 (p. 204)

160 instituit] sic instituit **M**; ex] *om.* **K** || **161** habetur] haberetur **K**
|| **165** Alligant] Allegant **E**, Allegat **CJ** || **166** vice – vere] vere vice
Cristi **L** || **167/168** in parte] *om.* **CJ** || **168** et] aut **W**; in] *om.* **CJ**
oportet] oportet quod **L** || **169** vim veritatis] veritatem **J**; amittat]
amittant **M**, omitant **O**; Ita] ista **U** || **170** si] sed **O**; Si] *om.* **G** ||
171 non¹ – solvi] solvi non potest **DEO** || **174** Sic] sicut **J**; dicit] *om.*
DM || **174/175** XXII – novo¹] *om.* **L** || **175** In novo¹] In novo etc
K, *om.* **GDML**; ne] non **D** || **176** michi] *om.* **GL**; videtur] videtur
magnum **D** || **177** quia] *om.* **O** || **178** est] *om.* **C**; nos longe] longe
nos **O**; longe esse] esse longe **B** || **179/180** Hec – conmonuit] *om.*
CJ || **180** Utique] Itaque **U**; per] *om.* **D**

Tercia conclusio.

Quintus decimus. Tercia conclusio. Licet in primitiva ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, tamen ad evitandum aliqua pericula potuit simili aut maiori ratione introduci et introductum est, quod a fidelibus | conficientibus sub utraque specie et a laycis sub specie panis tantum accipiatur. 185
L 244va

Tercia conclusio quoad primam partem est manifesta. Quoad 2^{am} partem patet per hoc: Quia sicut ecclesia primum modum, scilicet communicare | post cenam, potuit inmutare propter reverenciam sacramenti, ita et secundum, scilicet populum communicare sub utraque specie, potuit inmutare propter pericula, que pluries accidisse creduntur in tanta multitudine populi fidelis. 190
U 73r 195

Unde ille famosus doctor Alexander de Halis in 4° in materia de sacramento recitat duo pericula, scilicet effusionis sagwinis et periculum infidelitatis, | quod se | non inmerito fidelium mentibus ingereret, si semper sub speciebus panis et vini daretur; possent enim credere, quod Cristus non converteretur | integre sub altera specie tantum, sicut 200
K 208ra
O 77v
F 3v

183/225 Tercia – tantum] *cf.* HARDT (col. 587-588); MANSI (col. 157-158) || **196/202** Alexander – contingit] *verbis expressis non inveni*; *cf.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 4-5 (p. 351-354); *cf.* GUILL. MIL., *Sacr.* tr. 4, q. 33, 9 (p. 654)

182 Tercia conclusio] 15us Tercia conclusio *in marg.* **BEFW**, *om.* **UMCJLKO** || **183** Quintus decimus] *om.* **GLEF**, primus **V**, Decima quinta **W** || **185** tamen] *om.* **U**; potuit] *om.* **CJ** || **186** maiori ratione] ratione maiori **L**; introduci] introducta **CJ**; est] *om.* **V** || **187** a] *om.* **V** || **188** accipiatur] suscipiatur **UVDMCJBLEFKWO** || **189** quoad] ad **O**; partem] eius partem **L** est manifesta] manifesta est **L** || **190** patet – hoc] per hoc patet **V** sicut] sic **C** || **193** populum communicare] communicare populum **UVDMCJBLFKWO**, communicare sub utraque specie populum **E** || **194** pluries] sepius **J** || **196/197** ille – sacramento] *om.* **V** || **196** 4o] III° summarum **D**, quinto **J** || **199** ingereret] ingeret **VC** speciebus] specie **D** || **200** possent] posset **CJO**; enim] enim sic **M** credere] credi **C**; credere quod] credi **J**; Cristus] *om.* **K** || **201** converteretur] contineretur **C**; converteretur integre] integre converteretur **L**, integre contineri **J**

- quandoque contingit. | Et circa hoc idem doctor recidat hanc
hystoriam: Aliquibus religiosis appetentibus et instantibus, ut
sub utraque specie sumerent sacramentum, sacerdote
205 quodam pio celebrante, cum faceret fraccionem, concavum
patene totum visum est repleti | sagwine, ad quod B 139v
obstupuerat ipse et circumstantes. Sed cum con|iungeret | J 244rb
partes hostie, totum visum est reintegrari. | Et sic peticioni et D 177r
temptacioni illorum fuit penitus satisfactum. Unde iste doctor W 247v
210 asserit ex intencione, quod quia Cristus integre sumitur sub
utraque specie, bene licet sumere Cristum sub specie panis
tantum.
- Item dicit alius famosus doctor, Richardus de Media Villa,
libro IIII, distincione X, questione VI et allegat eadem
215 pericula. Et ille notabilis doctor Petrus de | Tharanthasia C 165r
dicit, quod quia „efficacia equalis est sub utraque specie, ideo
omnibus traditur sub altera specie, in qua tradi potest sine
periculo. A maioribus vero, id est presbiteris et ministris,
sumitur sub utraque specie.“ Quod vero dicit de ministris,
220 scilicet altaris, in paucissimis locis est consuetum. Et sanctus
Thomas parte 3^a Summe sue, questione LXXX, *Vult*, salvat

203/209 Aliquibus – satisfactum] *non inveni*; cfr. ANDR. BROD., *Utrum licitum* (p. 162); cfr. IAC., *Pius Iesus* (p. 84); cfr. *Tubach* 2689; cfr. *etiam Leg. aur.* 111 (p. 748) || **213** Richardus – Villa] cfr. RICHARD. MED., *Sent.* d. 11, a. 4, q. 6 (p. 146^b) || **216/219** efficacia – specie] PETR. TAR., *Sent.* l. 4, d. 11, q. 2, a. 5 (p. 127^a); cfr. PETR. PULK., *Conf.* (p. 233-234) || **221/223** Thomas – tantum] cfr. THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 12 (p. 502^b-503^b); cfr. PETR. PULK., *Conf.* (p. 233)

205 quodam] *om.* O; quodam pio] pio quodam L, quodam modo pio D; fraccionem] confraccionem B || **206** totum] *om.* K || **208** reintegrari] reintegrare UVDMCBLEFKWO || **209** iste] ille M || **211** bene] unde VDCE, bene *corr. in* unde F, bene *corr. ex* unde J, *om.* M; sumere Cristum] Cristum sumere D; Cristum] ipsum L || **214** IIII] III° M || **215** Petrus] *om.* B || **216** quod] *om.* B; quia] quoniam U, *om.* G || **217** specie] specie tantum F || **218** presbiteris] a sacerdotibus J, a presbiteris O || **219** sumitur] sumatur F; sumitur – ministris] *om.* CJ; Quod] Quid V; vero] vere MCJ || **220** scilicet] *om.* UL; locis est] est locis L || **221** parte 3a] in tercia parte L; 3a Summe] tercie parte D; Vult] ultima J, articulo ultimo F

O 78r
K 208rb
consuetudinem, | qua populus communicatur sub specie
panis tantum. Et non occurit aliquis famosus | doctor, qui
dampnare presumat consuetudinem communicandi populum
sub specie panis tantum. 225

Sedecimus. Ex prima ergo conclusione et ex principio
huius tercie colligendo patet, quod Cristus sic instituit et
ministravit et in primitiva ecclesia a fidelibus huiusmodi
E 40v sacramentum sub utraque specie reci|piebatur et hoc est 230
manifestum. *Quid ergo adhuc egemus testibus?* Ecce nunc
audivimus ab ore ipsorum Cristi esse institutionem, sicuti est
G 168ra | in primitiva | ecclesia tentum. Hoc est fundamentum, super
M 61r quo edificamus. „Quia ubi Cristus | non est fundamentum,
L 244vb nullius boni operis superest edificium“, ut | dicit Gregorius I, 235
F 4r questione I, *Cum Paulus*. Hoc tenere desideramus, | quod
B 140r ecclesia primitiva tenuit, in hoc *supra petram* Cristum |
U 73v edificata, contra quam non tantum doctores Constanciensis
concilii, sed nec *porte inferi non prevalebunt*, ut Mathei XVI,
ubi dicit Ieronimus in Glosa ordinaria: „Porte inferi sunt 240
V 49r peccata, | mine, blandimenta, hereses, quibus infirmi ruunt

231 Quid – testibus] Matth. 26, 65 || 231/232 Quid – ipsorum] *cf.*
Luc. 22, 71 || 233/234 Hoc – edificamus] *cf.* I Cor. 3, 10-11 ||
234/235 Quia – edificium] C. 1 q. 1 c. 26, FRIEDBERG I, 369; *cf.*
GREG. M., *Epist.* 9, 136 (p. 685-686), 11, 28 (p. 915) || 237 supra
petram] Matth. 16, 18 || 239 porte – prevalebunt] *ibid.* ||
240/243 Porte – edificavisse] *Gloss. ord.* Matth. 16, 18 ad ‘et portae’
(col. 280)

222 qua] quia D || 223 aliquis] *om.* V || 227 Sedecimus] *in marg.*
GEFK, Decimo sexto W; ergo] autem W || 228 tercie] *om.* B
colligendo] *om.* E; sic] *om.* CJ; instituit] et scivit M || 228/229 et
ministravit] *om.* CJ || 229 et] *om.* O; in] *om.* G; a – huiusmodi]
huiusmodi fidelibus B; huiusmodi] huius E || 230 reci – piebatur]
sumebatur L || 231 adhuc] ad hoc L; Ecce] *om.* V || 232 ipsorum]
eorum W; esse] *om.* G || 233 tentum] tentam UVMFKWO, tenta
GCJ || 237 ecclesia primitiva] primitiva ecclesia O; supra] super CJ
|| 238 doctores] *om.* K || 239 non] *om.* MJL; ut] ut patet L ||
241 mine] ruine J

	in mortem, qui non vere supra petram, sed supra arenam domum professionis sue credendi sunt edificavisse“. Hec ille.	D 177v
245	Non est autem Cristi institutio, ut illo vel illo determinato tempore, scilicet ante cibos vel post, recipiatur, „nam si hoc monuisset, nemo mutasset“, de quo in precedenti conclusione. Non potuit ergo de iure oppositum introduci, quamvis de facto introductum est, quod sub una specie tantum datur; sed „illud possumus, quod de iure 250 possumus“. Est enim hoc Anticristi putare se posse inmutare leges et tempora, Danielis VII. Vendicant enim quidam secundum leges suas regere totum mundum, et tamen nesciunt secundum legem Dei seipsos regere vel suos domesticos. „Quid expavescimus in Anticristo, nisi quia 255 nomen suum honorificaturus est et nomen Domini contempturus?“ Hec Augustinus. Qui, scilicet Anticristus, <i>sermones contra Excelsum loquetur et sanctos Altissimi conteret</i> , Danielis VII.	K 208va W 248r O 78v J 244va
260	Patet ergo ex dictis, quomodo valde claudicat similitudo doctorum, scilicet quod ecclesia sicut potuit primum modum, scilicet communicare post cenam, inmutare, ita et 2 ^m , scilicet communicare populum sub utraque specie. Nam in primo	G 168rb

246 nam – mutasset] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233); *vide supra p.* 127 || 249/250 illud – possumus] ALEX. HAL., *Summa theol.* 1, pars 1, inquisitio 1, tr. 4, q. 2, membrum 2, c. 2 (p. 220^b) || 250/251 Est – tempora] *cfr.* Dan. 7, 25 || 254/256 Quid – contempturus] AUG., *Serm.* 129, 6 (col. 723) || 257 sermones – conteret] Dan.7, 25

242 in] ad **B**; qui] quod **B**; vere] fere **F**; supra²] super **UVKO** || 243 sue] *om.* **VL**; Hec ille] *om.* **G** || 244 vel illo] *om.* **V** || 244/245 illo determinato] illa determinatio **B** || 245 cibos] cibum **K**; post] post cibos **ME** || 248/249 sub – tantum] tantum sub una specie **O** || 249 tantum datur] datur tantum **MB**; illud] id **JW** || 251 inmutare] mutare **L** || 253 seipsos regere] regere seipsos **L** regere] regere nesciunt **K** || 254 quia] quod **G** || 255 Domini] Dei **DJO** || 256 Augustinus] beatus Augustinus **L** || 257 sermones] sermones suos **C** || 259 dictis] predictis **M** || 261 communicare – cenam] post cenam communicare **L**;et] *om.* **E**

- non recepit ecclesia Christi institutionem sive monicionem, ut
 scilicet post cenam communicaret, et sic mutavit. Quam
 monicionem si recepisset, ut in 2°, scilicet communicare sub 265
 B 140v utraque specie, credendum est | cum Augustino, quod hunc
 morem nemo inmutasset, de quo supra.
- Nec obstat, quod allegant de periculis. Alias habent
 C 165v doctores concedere | et statuere, ut deinceps ad sacros nullus
 O 79r promoveatur, quia est periculosius, | ut dicit Augustinus in 270
 K 208vb epistola ad Valerium sic: | „Cogitat religiosa prudentia tua
 nichil esse in hac vita, maxime hoc tempore, difficilius,
 F 4v laboriosius, periculosius episcopi aut presbyteri aut | diaconi
 officio, sed apud Deum nichil becius, si eomodo militetur,
 D 178r quo imperator noster iubet“. | Hec ille. Si ergo secundum 275
 dicta istius doctoris militare eomodo, quo imperator noster
 iubet, est becius, ergo per oppositum non sic militare est
 L 245ra dampnabilis, | et per consequens sacerdotibus non
 E 41r ministrare sacramenta eomodo, quo im|perator noster iubet,
 est periculosissimum. Videant ergo, quomodo evadant 280
 periculum dampnationis, ut videntur innuere verba dicti
 doctoris.

266/267 quod – inmutasset] *cfr.* De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233); *vide supra p.* 127, 132 || **271/275** Cogitat – iubet] AUG., *Epist.* 21, 1 (p. 48) = D. 40 c. 7, FRIEDBERG I, 146-147

263 recepit] recipit **VMB**; Christi institutionem] institutionem Christi **L**; institutionem – monicionem] monicionem sive institutionem **E** sive] seu **V** || **265** ut] nec **L**; communicare] *om.* **B** || **266** cum] *bis* **B** Augustino] beato Augustino **L** || **267** inmutasset] mutasset **LKW** || **268** obstat] obstant **W**; Alias] Alias tunc **DK** || **270** promoveatur] promoveatur ordines **MJ**; est] nichil est **C**; dicit] beatus **L** Augustinus] Gregorius **FK**; in] *om.* **D** || **270/271** in epistola] *om.* **L** || **271** sic] sic dicit **L**; tua] *om.* **G** || **272** hoc] in hoc **L** || **273** laboriosius] laboriosius **UMFKW**; aut¹] vel **B** || **275** quo] *om.* **L** Hec] *bis* **D**; secundum] *om.* **CJ** || **276** istius] illius **ML**; eomodo] scilicet eomodo **J** || **277** est¹] nichil est **G** || **280** est periculosissimum] periculosum **CJ**; evadant] evadent **UVDMCBEFKWO**

	Consu litor ergo doctoribus Constanciensis concilii et toto	U 74r
	concilio, ut si quis adhuc in isto errore teneretur, scilicet	J 244vb
285	episcopus vel presbiter, ex ignorancia vel simplicitate, quod	
	in calice Dominico sanctificando et plebi ministrando non	W 248v
	hoc faceret, quod Iesus Kristus, Dominus et Deus noster,	
	sacrificii huius autor et doctor, fecit et docuit, quod exemplo	
290	beati Cipriani, cuius hec sunt verba, literas et constitutiones	G 168va
	faciant, ut „veritatis luce perspecta ad radicem atque	
	originem tradicionis Dominice revertatur“, ut sic evadat	M 61v
	dampnationis periculum, de quo non inmerito scientes et	B 141r
	ex proposito non facientes secundum legem Cristi habent	O 79v
295	timere, quia servus sciens voluntatem domini sui et non	
	faciens vapulabit plagis multis. Istud ergo periculum	
	dampnationis timentes sancti in primitiva ecclesia Cristo	K 209ra
	crediderunt et secundum legem ipsius operati sunt et	
	practicaverunt, que practica adhuc viguit temporibus beati	V 49v
	Cipriani et sancti Donati. Et dicit Gwilhelmus de Monte	
300	Lauduno, quod „adhuc in multis locis communicatur cum	
	pane et vino, id est cum toto sacramento“. Hec ille. „Quid	
	rogo est in usu hominum, unde non possit perniciis	
	irrogari?“, ut dicit Augustinus XXIII, questione V, <i>De</i>	

284/288 si – docuit] *cfr.* CYPR., *Epist.* 63, 1 (p. 389-390) ||
 290/291 veritatis – revertatur] *ibid.* (p. 390) || 294/295 servus –
 multis] *cfr.* Luc. 12, 47-48 || 299 sancti Donati] *cfr.* *Leg. aur.* 111 (p.
 748) || 300/301 adhuc – sacramento] GUILL. MONT., *Sacr.* (f.
 258v^a); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 82); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v) ||
 301/303 Quid – irrogari] C. 23 q. 5 c. 8, FRIEDBERG I, 933 = AUG.,
Epist. 47, 5 (p. 207); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 87)

284 teneretur] detineretur L, tenetur C || 285 quod] vel B ||
 287 faceret] faciunt CJ; Iesus – Dominus] Dominus Iesus Kristus J
 Dominus] *om.* V || 288 et doctor] *om.* V || 289 beati] *om.* L; hec
 sunt] sunt hec L || 291 revertatur] revertantur CJ; ut] et B; evadat]
 evadant CJ || 294 quia] sed D; sciens] *bis* O; sui] *om.* L ||
 295 vapulabit plagis] plagis vapulabit L || 298 practica] *om.* K
 temporibus] tempore JO || 299 Cipriani] *om.* D ||
 300 communicatur] communicantur UVDMBLEFK; cum] sub B ||
 301 Hec ille] *om.* CJ || 302 rogo] ergo W; est] cum? G ||
 303 Augustinus] beatus Augustinus L; XXIII] XXIII O

	<i>occidendis</i> et ibi pulchre et plura loquitur de istis periculis.	
D 178v	Excusaciones heu sunt, subterfugia sunt, legem Cristi nolle simpliciter servare, ut supra, <i>pax</i> autem <i>multa diligen</i> <i>tibus legem tuam et non est illis scandalum</i> , ut in Psalmo. Non enim curavit Cristus aliquid exprimere de huiusmodi periculis, cum tamen omnia scivit, nec sancti in primitiva ecclesia occasione ipsorum obmiserunt. Sic consulitur cuilibet fidei sacerdoti in lege Cristi, ut secundum primitivam ecclesiam ministret sacramentum et diligenciam suam faciat, et sic cum gracia Dei et adiutorio evadere potest omne periculum eciam dampnationis, quod forte occurreret, si non sic ministraret, de quo supra.	305 310 315
O 80r	Allegant postmodum famosum doctorem eorum Alexandrum de Halis, quem dicunt dicere, quod periculum infidelitatis se non inmerito fidelium mentibus ingereret, si semper sub speciebus panis et vini daretur; possent enim credere, quod Cristus non converteretur integre sub altera specie tantum. Respondetur, quod si hoc credere est infidelitas, tunc Bartholomeus Brixiensis est infidelis, qui	320
G 168vb		
C 166r		
B 141v		
J 245ra		
L 245rb		

305/306 Excusaciones – servare] *vide supra p. 124* || **306/307** pax – scandalum] Ps. 118, 165 || **315** supra] *vide supra p. 133*; *cfr.* CYPR., *Epist.* 63, 1 (p. 389-390) || **317/321** periculum – tantum] *cfr.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 5 (p. 354); *vide supra p. 129-130*

304 plura] multa **L**; istis] illis **L** || **305** sunt²] *om.* **D** || **305/306** nolle simpliciter] simpliciter nolle **B** || **307** ut] ut patet **L** || **308** curavit] curat **B**; Cristus] Dominus **K**, *om.* **D**; aliquid] aliquid de illis **L**, aliud **V**; de huiusmodi] *om.* **L** || **311** in lege] legem **J** || **312** ministret] ministrat **ULEFKWO**, ministrant **B**; faciat] faciant **B** et sic] nec **M**; sic] sicut **D** || **313** Dei et] et Dei **UVDMCJBLEFKWO**; omne] *om.* **L** || **314** occurreret] incurreret **UVDMCJBLEFKWO**; non sic] sic non **F** || **315/316** supra Allegant] supra allegatum est **J** || **316** postmodum] postmodum allegant **D**; famosum doctorem] doctorem famosum **J**; eorum] eorum famosum **U**, *om.* **J** || **317** Alexandrum – Halis] de Halis Alexandrum **J** || **318** infidelitatis] *om.* **O**; mentibus] mentibus fidelium **L** || **319** speciebus] specie **J**; enim] tamen **W** || **320** credere] dicere **D**; converteretur] contineretur **J**; converteretur integre] integre converteretur **L** || **322** tunc] tunc et **W**

- dicat De consecracione, distincione II, *Quid est*: | „In | solam K 209rb
enim carnem panis convertitur et vinum in sagwinem.“ Et W 249r
325 idem dicit eadem distincione, *Comperimus*: | „Hec non est U 74v
concedenda: Vinum transsubstanciatur in corpus Cristi. Nec
ista: Panis transsubstanciatur in sagwinem. Sed panis tantum
in carnem et vinum tantum in sagwinem; tamen ubicunque
est caro, ibi est sanguis per coniuncionem, sicut anima est | E 41v
330 ibi per unionem, non per transsubstanciacionem.“ Hec ibi. Et
idem Iohannes cum eo et hec communis sententia
theologorum. Et si aliter diceret Alexander de Halis vel
doctores Constanciensis concilii, scilicet quod sub altera
specie integre converteretur, nisi aliter uterentur hoc
335 termino, quam ut supra dictum est, iudicent ipsi, an sint
fideles vel infideles cum Alexandro de Halis. In hoc enim
stilus meus omnino ebetatus est, ne videar os ponere in
celum. Sed manifestum est, quod ex hoc, quod non datur
sagwis sub specie vini, magnum periculum infidelitatis,
340 scilicet ydolatrie, in|gerit se in mentibus multorum, qui
audientes in predicacionibus | de manducacione et bibicione
dum accedunt ad calicem, credunt sumere sagwinem et pro
tali venerantur, cum non sit tamen nisi purum vinum sive
aliquando locio manuum vel digitorum.
345 Dicunt insuper eundem doctorem, scilicet Alexandrum,
recitare hystoriam de quibusdam religiosis, | de qua supra. G 169ra

323/324 In – sagwinem] De consecr. D. 2 c. 46, glossa ad ‘solum’ (col. 1936) || **325/330** Hec – transsubstanciacionem] De consecr. D. 2 c. 12, glossa ad ‘Quia divisio’ (col. 1918) || **337/338** os – celum] *cfr.* Ps. 72, 9 || **345** Alexandrum] *vide supra p. 130*

326 Cristi] *om.* **G** || **327** ista] illa **M**, ita **O**; sagwinem] sangvinem Cristi **J** || **329** est sanguis] *om.* **G**; est³] *om.* **E** || **330** ibi²] ibidem **O** || **331** idem] idem dicit **B** || **332** Alexander – Halis] de Alis Allexander **D** || **333** quod] *om.* **GCJ** || **334** hoc] hinc **UCJBFKWO**, illo **L**, isto **E** || **335** iudicent] iudicant **UVMCJBLEFKWO** || **336** vel] an **LF** || **337** ne] et ne **L** || **338** Sed] Si **D**; quod²] *om.* **B** || **340** scilicet] *om.* **W**; in] *om.* **VL**; qui] quia **E** || **343** sive] nisi **L** || **345** insuper] super **G**; scilicet] *om.* **UVMCJBLEFKWO** || **346** de quibusdam] *om.* **V**

F 5v
K 209va
M 62r
J 245rb
B 142r

Dicendum, quod in hoc est famosus doctor facti, sicut
communiter doctores moderni | temporis magis se|cuntur
facta sive consuetudines | vel potius corruptelas modernas, |
quas plus appreciantur et ponderant | cum institucionibus 350
humanis quam legem Cristi, cum ut plurimum legem Cristi
cum glosis eorum et addicionibus trahunt secundum facta
currencia et ad hominum consuetudines sive aliquando
corruptelas excusandas et plus puniuntur contra huiusmodi
facta facientes, quam contra legem Dei facientes. 355

De quibus dicit Augustinus in Encheridion: „Peccata
quamvis magna et horrenda cum in consuetudinem venerint,
aut parva aut nulla esse creduntur.“ Ita plerumque contingit,
quod ea, que non sunt consueta, sed insolita, licet sint bona
valde, aut nulla vel eciam mala reputantur. Itaque homo 360
suum iudicium sepe eciam in intellectu Scripturarum reflectit
secundum | consuetudinem vel disuetudinem suam. Hec ille.
Sic videmus, quod quamvis symoniaca heresis sit gravior
quam Macedonia, ut I, questione I, *Eos*, et inter omnes

O 81r

349 consuetudines – modernas] *cfr.* X 1.4.5, FRIEDBERG II, 38; *cfr.*
etiam X 1.4.7, FRIEDBERG II, 39; X 1.4.11, FRIEDBERG II, 41 ||
356/375 De – Punctis] *cfr.* NICOL. DRES., *Sermo Nisi manducaveritis*
(p. 180-181); *partim etiam* NICOL. DRES., *Replica* (f. 7r); *cfr.* NICOL.
DRES., *De quadruplici missione* (p. 108-109) || **356/358** Peccata –
creduntur] AUG., *Enchir.* 80 (p. 93) || **358/362** Ita – suam] *cfr. ibid.*
(p. 94) || **363/364** quamvis – Eos] *cfr.* C. 1 q. 1 c. 21, FRIEDBERG I,
364-366 || **364/366** inter – reputatur] *cfr.* C. 1 q. 7 c. 27,
FRIEDBERG I, 437-438

347 quod] est **D**; est] eciam **M**; facti] facta **M** || **348** temporis]
tempore **J** || **349** sive] seu **L** || **350** ponderant] ponderantur **B**
institucionibus] constitucionibus **UVD MCJBLEFKWO** || **351** cum
ut] ut cum **W**; cum – Cristi²] *om.* **G**; ut plurimum] ait plurimi **M** ||
352 addicionibus] deduccionibus **J** || **353** et] et non **V** ||
354 excusandas] excusando **L**; huiusmodi] huius **C** || **355** quam –
facientes²] *om.* **G** || **356/375** De – Punctis] *om.* **UVDBFW**, *add. in*
fine operis in f. 80r-80v **M**, *add. in folio separato, quod inter f. 209v et*
211r insertum numeroque 210 designatum est **K** || **358** creduntur]
credantur **MCJLEKO** || **360** vel] aut **L**; reputantur] reputentur
MCJEKO || **361** in intellectu] intellectum **G CJ** || **362** Hec ille]
om. **EK** || **364** ut] *om.* **L; I¹**] patet **O**

- 365 hereses primum obtinet locum, prima, questione ultima,
Patet, tamen ab hereticis symoniacis pro nichilo reputatur,
ymmo omnem Scripturam illud viciū | et peccatum, scilicet L 245va
symonie, inprobantem glosant et ad suam cupidinosam
trahunt consuetudinem. Sic potest dici de usura, fornicatione
370 et sic de aliis suo modo. Sic in presenti: Scripturam de
communione sub utraque | specie loquentem, quia transiit in C 166v
dissuetudinem, multipliciter impugnant alii per intellectum
spiritualem, alii quia presbiter in persona | omnium sumit, G 169rb
alii quia non est consuetum, alii quia inminet periculum et sic
375 de aliis excusacionibus | in Punctis. E 42r
- Cum tamen dicat lex, Codex, De sentenciis et
interlocucionibus omnium iudicum, *Nemo*, quod „non
exemplis, sed legibus iudicandum est,“ non enim quid sit
factum, sed quid faciendum, considerandum est, ut ff. De
380 officio presidis, lege *Sed licet*. Ideo dicit Iohannes Andre et
Hostiensis, Extra, Qui filii sunt legitimi, *Per venerabilem*, | § W 249v
Paulus: „Non recurrimus ad fabulas, exempla vel mendicata
suffragia | nec ad <ius> positivum, quod ponitur et O 81v
deponitur, in quo est sepe pro ratione voluntas, sed ad ius
385 divinum et inpermutabile.“ Ideo dicitur in Psalmo:

375 Punctis] *cfr.* NICOL. DRES., *Puncta* (p. 89, 106 et *passim*) ||
377/378 non – est] Cod. 7, 45, 13, Krueger II (p. 316) ||
378/379 non – est] *cfr.* Dig. 1, 18, 12, Mommsen – Krueger I (p. 44)
|| 382/385 Non – inpermutabile] IOH. ANDR., *Novella ad X 4.17.13*
(f. 59r^a); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 85-86); PETR. PULK., *Conf.* (p. 237)

365 primum] primam **K** || 366 pro nichilo] nichil **L**; nichilo] nullo
E || 367 illud] id **L**; viciū – peccatum] peccatum et viciū **L** ||
368 et] *om.* **G** || 370 suo modo] solummodo **O**; modo] modo ut ibi
CJ; Sic] Sicut **CJ**; Sic – presenti] *om.* **O** || 370/375 Sic – Punctis] *om.*
L || 373 alii] *om.* **MK** || 374 quia²] *om.* **O**; inminet] timent **K** ||
375 Punctis] Punctis etc **K** || 377 quod] *om.* **F**; non] si non **D** ||
378/379 non – est] *om.* **D** || 379 considerandum] et
considerandum **O**; est] *om.* **K**; ut] *om.* **E** || 380 officio] officiis **B**; Ideo
dicit] *om.* **D**; dicit] dicunt **UVMCJBLEFKWO**; et] *om.* **UM** || 381 §]
om. **E** || 382 Non] Et non **G**; exempla] *om.* **J** || 382/385 exempla –
inpermutabile] etc **V** || 382 mendicata] manducata **W** || 383 ius]
add. sed. Ioh. Andr. || 383/384 et deponitur] *om.* **G**

	<i>Narraverunt michi iniqui fabulaciones, sed non ut lex tua. Et</i>	
V 50r	probato isto facto non tamen per hoc probaretur sive	
J 245va	inferetur communionem calicis sub specie vini non debere	
	fieri quoad populum laycalem, sicut non valet sancto	
D 179v	Gregorio petente panis Cristi formam digiti accepit versus	390
U 75r	incrumentam carnem, ut legitur de eo, ergo sub specie panis	
	non est communicandum; sic nec hic valet, cum utrobique	
K 209vb	eadem videtur ratio, scilicet incredulitas sive temptatio,	
	ergo dicunt doctores in eorum allegacione petitioni et	
	temptacioni eorum etc.	395
	Dicunt consequenter eundem dicere, quod quia Cristus	
	integre sumitur sub utraque specie, bene licet sumere sub	
B 142v	specie panis tantum. Dicendum, quod sic suo modo	
	diceretur: Cristus recipitur in discipulo suo, ut dicit ipse	
	Mathei X: <i>Qui vos recipit, me recipit</i> , ideo bene licet sumere	400
F 6r	Cristum in discipulo tantum. Numquid ergo superflue	
G 169va	sumitur sub forma panis et vini? Absit. Ideoque sumitur sub	
	utraque specie, ut utrumque significetur Cristum	

386 Narraverunt – tua] Ps. 118, 85 || **390/391** Gregorio – carnem] *cfr. Leg. aur.* 46 (p. 299) || **396/398** quia – tantum] *cfr. ALEX. HAL., Summa theol.* 4, q. 10, par. 5 (p. 352-354); *vide supra p. 129-130* || **400** Qui – recipit²] Matth. 10, 40 || **401/407** Numquid – significabitur] *cfr. De consecr. D.* 2 c. 12, glossa ad ‘quia divisio’ (col. 1918); *cfr. IAC., Pius Iesus* (p. 86); *cfr. HUS, Sang. Christ.* (f. 44r)

386 michi] *om. V*; iniqui] inique **W**; tua] *om. U* || **387** probato] reprobato **G**; per] pro **K**; probaretur] probarentur **C**, reprobatur **G** || **388** inferetur] infertur **B** || **389** laycalem] *om. V* || **390** accepit] acceperit **B** || **392** sic] sicut **D**; cum] *om. D*; utrobique] utrolibetque **G**, utroque **B** || **393** videtur] sit **L** || **394/395** petitioni – temptacioni] petitionem et temptacionem **J** || **395** temptacioni] alligacioni **L**; etc] *om. DEFK* || **396** consequenter] communiter **F** eundem] eum **L** || **397** integre] *om. O*; bene] unde **JL** || **399** diceretur] dicetur **CJ**, non diceretur **B**; ipse] *om. L* || **400** ideo] *om. U*; bene licet] licet bene **F** || **400/401** sumere Cristum] Cristum sumere **L** || **401** tantum] tantum vel verba Dei audiendo, ut patet per Origenem Omelia 17 in libro Numeri **M** || **401/402** superflue sumitur] sumitur superflue **F** || **402** forma] specie **L**; Ideoque] Ideoque ergo **UUDMCJBLEKWO** || **403** significetur] videtur **O**

- assumpsisse, scilicet et carnem et animam, et quod tam
 405 anime, quam corpori partici|pacio valeat. Unde si sub una O 82r
 tantum assumeretur, ad alterius tantum tuicionem
 significabitur. Hec habentur De consecracione, distincione
 II, in Glosa canonis *Comperimus* per Iohannem.
- Et concordat ad hoc Albertus quondam Ratisponensis
 410 episcopus, qui inter cetera sic dicit, quod „cum alimentum ad
 nature perfeccionem non possit perfecte significari nisi in
 edulio cibi et potus, oportet, quod elementum cibi et potus
 sit in sacramento.“ Et sequitur: „Sicut post nutrimentum
 415 corporale sumitur potus ad perfeccionem nutrimenti, ita in
 nutrimento spirituali datus est potus spiritualis ad
 perfeccionem nutrimenti spiritualis, qui habet divisam
 operacionem in satisfaccione sitis et lacione nutrimenti.“ Ad
 idem dicit Ciprianus: „Quomodo docemus aut provocamus
 420 eos in confessione sagwinem suum fundere, | si eis W 250r
 militaturis Cristi sagwinem denegamus? Aut quomodo ad
 martirii poculum ydoneos facimus, si non eis prius | ad K 211ra
 bibendum in ecclesia Domini poculum iure
 comuni|cacionis admittimus?“ „Quomodo autem possumus
 425 propter Cristum | sagwinem fundere, qui sagwinem Cristi L 245vb
 erubescimus bibere?“ „Qui tunc demum | potest letificare in G 169vb
 O 82v

410/413 cum – sacramento] ALBERT. M., *Sacr. d.* 3, tr. 2, c. 5 (p. 298^b) || **413/417** Sicut – nutrimenti] *ibid.* || **418/423** Quomodo – admittimus] CYPR., *Epist.* 57, 2 (p. 303); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r) || **423/425** Quomodo – bibere] CYPR., *Epist.* 63, 15 (p. 412); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v) || **425/427** Qui – veritatem] CYPR., *Epist.* 63, 11 (p. 405); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v)

404 et¹] *om.* **VLFW** || **405** corpori] corporis *glossa ad De consecr. D.* 2 c. 12; corpori *legitur etiam in NICOL. DRESD., Sermo Nisi manducaveritis* (p. 168) *et in Replica* (f. 24v); partici – pacio] participacione **J**; Unde] Bene **M**; una] una specie **JB** || **406** assumeretur] assumeretur specie **L**; ad] et **B** || **408** canonis] capitulo **O** || **409** Et] *om.* **UVDMCJBLEFKWO**; quondam Ratisponensis] Ratisponensis quondam **E** || **410** cum] tamen **F** || **412** elementum] alimentum **MJ** || **416** nutrimenti spiritualis] spiritualis nutrimenti **L** || **419** in] *om.* **G** || **421** eis] eos **CJ**; prius] *om.* **M** || **423** autem possumus] possumus autem **F** || **425** demum potest] potest demum **D**; letificare] letificari **LW**

C 167r	ecclesia bibentem turbam, si quod bibitur, Dominicam	
D 180r	teneat veritatem.“ „Redeat igitur in cor nostrum non	
J 245vb	ambu lasse nos in viis Domini et abiecisse legem Dei,	
E 42v	precepta eius et monita salutaria numquam voluisse	
M 62v	servare.“ Hec et plura alia per eundem. Ad idem dicit	430
B 143r	Albertus sic: „Bonam spem nobis tribuit cuncta impetrandi et	
	cuncta vincendi.“ „Hoc est, quod dicitur primi Machabeorum	
	VI: Ostenderunt elephantibus sagwinem uve et mori, ut	
	acuerent eos in prelium. Ex natura enim habet hoc animal,	
	quod audax et bone spei efficitur, quando aliquid simile videt	435
	sagwini. Quia elephas propter castitatem et fortitudinem	
	virum sanctum significat, qui acuitur sagwine Cristi in	
U 75v	prelium, qui de uva Cristo et moro, que Cristum significat	
	propter similitudinem peccati, quam a nobis accepit,	
F 6v	exprimitur. Ille enim sagwis valde nos facit audaces“ etc., ut	440
	ibi.	
	Et quia Cristus sic instituit, eciam primitiva ecclesia sic	
	tenuit, ut supra dictum est, nullam pretendens excusacionem,	
V 50v	non inmerito habemus idem facere, si saltem cum Cristo et	
G 170ra	de ecclesia sua volumus computari. Et diceres: Quid ergo	445
	peribunt omnes, qui sic non receperunt aut biberunt? Ad	

427/430 Redeat – servare] CYPR., *Laps.* 21 (p. 233); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v) || **431/432** Bonam – vincendi] ALBERT. M., *Sacr.* d. 3, tr. 2, c. 2 (p. 289^a) || **432/440** Hoc – audaces] *ibid.* (p. 289^{ab}) || **445/449** Quid – decidamus] *cfr.* De consecr. D. 5 c. 33, FRIEDBERG I, 1421 = HIER., *Epist.* 125, 17 (p. 136)

426 quod] *om.* M || **427** Redeat igitur] Reddeatur D; igitur] enim B || **431** tribuit] *om.* G || **432** est] *om.* W; Machabeorum] *om.* V || **433** VI] III° D || **434** prelium] prelio LF || **435** quando aliquid] qui aliquando D || **436** sagwini] simile sagwini G || **438** significat] significant M || **439** peccati] *om.* D; quam] *om.* CJ || **440** valde nos] nos valde E; ut] ubi ut D || **442** quia] qui V; sic¹] *om.* UL; eciam – ecclesia] ecclesia primitiva UVDMBEFKWO, eciam ecclesia primitiva L || **442/443** eciam – tenuit] *om.* CJ || **443** supra dictum] predictum L; est] *om.* BK || **444** non] ne D, *om.* U habemus] debemus LF, hominis D || **445** de] *bis* G, *om.* F; sua] eius B; Et] Sed L || **446** omnes] homines L; aut biberunt] *om.* E biberunt] dederunt UVDMCJBLFKWO

	quod respondeo breviter: Me in presenti opusculo	O 83r
	disputare nolle de hiis, quorum Deus iudex est, sed nos	K 211rb
	instruere, ne sub iudicio decidamus. Ad hoc consimilis	
450	questio per Ieronimum, De consecracione, distincione V,	
	<i>Numquam</i> , in fine. Ad idem dicit beatus Ciprianus: „Frater	
	carissime, id, quod constat Dominum fecisse, faciamus. Siquis	
	autem de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter	
	non hoc observavit et tenuit, quod nos Dominus facere	
455	exemplo et magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de	
	indulgencia Domini venia concedi. Nobis vero non potest	
	ignosci, qui nunc a Domino moniti et instructi sumus.“ Hec	W 250v
	ille. Contemptus enim et malicia et ex proposito resistere	B 143v
	dampnatur. „Necessitas autem legem non habet,“ ut est	
460	communis sententia doctorum.	
	Demum dicunt sanctum Thomam salvare consuetudinem,	
	qua populus communicatur sub specie panis tantum.	
	Dicendum, quod in hoc, quod nititur salvare	D 180v
	consuetudinem in hiis rebus, in quibus divina Scriptura	
465	aliquid certi constituit, potius est ab eo declinandum et	G 170rb
	certum statutum Dei, qui non fallit neque fallitur,	L 246ra
		O 83v

451/457 Frater – sumus] CYPR., *Epist.* 63, 17 (p. 413-414); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 86); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 249-250) || **459** Necessitas – habet] De consecr. D. 1 c. 11, FRIEDBERG I, 1297 || **461/462** Thomam – tantum] *cf.* THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 12 (p. 502^b-503^b); *vide supra p. 130-131* || **464/467** in¹ – sequendum] *cf.* D. 11 c. 7, FRIEDBERG I, 25 = AUG., *Epist.* 36, 2 (p. 130)

447 respondeo] respondendum **F**, respondebo **O**; breviter] *om.* **G** || **448** disputare] me disputare **L**; disputare nolle] nolle disputare **D** nolle] *om.* **V** || **449** hoc] quod **B** || **450** Ieronimum] beatum Ieronimum **L** || **452** Dominum] Deum **CJO**; faciamus] *om.* **V** || **453** de] in **CJ** || **456** venia] *om.* **CJ** || **457** sumus] sumus, ut calicem Dominicum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus et de hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, ut ubique lex ewangelica et tradicio Dominica servetur et ab ea, que Cristus fecit et docuit, non recedatur **M** || **458** et²] *om.* **F**; ex] *om.* **G** || **461** dicunt] autem **L** || **463** Dicendum] Et dicendum **B**; quod²] *om.* **J**; salvare] servare **CJB** || **465** aliquid] *del., in marg.* nichil **W** certi] certe **L** || **466** neque] nec **JK**

- J 246ra tenendum et sequendum; | ad hoc per Augustinum, XI
 distincione, *In hiis rebus*, et per Ciprianum et multos alios
 supra in principio positos et plenius patebit infra in
 conclusione sequenti. Sed quod sanctus Thomas modum 470
 communicandi sub utraque specie non reprobat, sed magis
 approbat, in hoc tamquam Cristi coadiutor est reverenter
 audiendus. Dicit enim parte 3^a, questione LXXVI, articulo II:
 K 211va „Quamvis totus | Cristus sit sub utraque specie, non tamen
 frustra, quia hoc est conveniens usui huius sacramenti, ut 475
 seorsum exhibeatur fidelibus corpus Cristi in cibum et sagwis
 in potum; quia corpus exhibetur pro salute corporis et
 sangwis pro salute anime.“ Ecce in hoc doctorem
 C 167v ewangelicum, | non consuetudinum tantum, | ideo dicimus
 E 43r eum audiendum. 480
- Postremo ponunt, quod non occurrit aliquis famosus doctor
 etc. Dicendum, | quod ille famosus | Magister, Iesus Cristus
 F 7r et magnus propheta, Filius carissimus Dei Patris, precipiens
 M 63r nobis, ut supra in principio, eum audire, dicit Iohannis III:
Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine 485
unigeniti Filii Dei. Et dicit ille famosus doctor | Iohannes
 G 170va U Crisostomus super Matheum De imperfecto: „Credere Cristo
 76r est obedire Cristo. Qui ergo sic confitetur Cristum, |
 O 84r

474/478 Quamvis – anime] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 76, a. 2
 (p. 457^a); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 86); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v) ||
 485/486 Qui – Dei] Ioh. 3, 18 || 487/492 Credere – celorum] Ps.
 CHRYSOST., *In Matth.* 19 (col. 742)

467 ad] et E; ad hoc] et hoc patet W; hoc] hoc quod L ||
 468 multos] per multos J; alios] *om.* M || 469 supra – principio] in
 principio supra B; in¹ – positos] positos in principio D; infra] in fine
 M || 470 Sed] Sed in hoc E; quod] *om.* CJ || 473 parte] in parte J
 LXXXVI] LXXXVI VD, LXX CJ, 75 B; articulo] capitulo VD; II] II° sic
 dicit C, II° sic J || 474 Cristus sit] sit Cristus W || 475 hoc] in hoc
 V || 476 exhibeatur] exhibetur G, exhibebatur O || 477 exhibetur]
 exhibitur C || 479 consuetudinum] consuetudinem W; dicimus]
 adicimus F || 481 famosus doctor] doctor famosus E ||
 482 Dicendum] *om.* B; Iesus Cristus] Cristus Jesus L ||
 483/484 Patris – audire] *om.* G || 484 dicit] *om.* J || 486 dicit] *om.*
 U || 487 super] supra J; De] De opere BW || 488 Cristum] *om.* B

quomodo docuit ipse, et qui sic conversatur, quomodo ipse
 490 mandavit, ille credit Cristo. Qui autem non sic confitetur nec
 conversatur, quomodo ille mandavit, non credit | Cristo nec B 144r
 intrabit in regnum celorum.“ Et famosus doctor Ciprianus
 dicit errorem et condempnat, ut supra. Et famosus doctor
 Augustinus supra dicit: Nichil esse periculosius, si non
 495 militetur, sicut imperator noster iubet. Taceo de Doctore
 gencium, sancto Paulo, qui | sic a Domino accepit et D 181r
 Corintheis tradidit. Per factum enim suum | noluit, sed W 251r
 reprobavit oppositum, scilicet istius, quod Dominus monuit.
 Quia illud nemo mutare audet, ut supra per Augustinum.
 500 Illorum ergo sentencias | exequi cupimus, quos iam cum K 211vb
 Cristo regnare credimus.

[Sequitur quarta conclusio.

V 51r

17. Quarta conclusio. Cum huiusmodi consuetudo sit ab
 505 ecclesia introducta et diutissime ex causis rationabilibus
 observata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare
 aut sine auctoritate ecclesie pro libito inmutare.

492/493 Ciprianus – condempnat] *cfr.* CYPR., *Epist.* 63 (p. 389-417);
vide supra p. 123-124, 134 || **494/495** Nichil – iubet] *cfr.* D. 40 c. 7,
 FRIEDBERG I, 146-147 = AUG., *Epist.* 21, 1 (p. 48); *vide etiam supra p.*
133 || **496/497** qui – tradidit] *cfr.* I Cor. 11, 23 *seqq.* || **499** illud –
 Augustinum] *vide supra p. 127, 132, 133* || **503/512** Sequitur –
 inmutare] *cfr.* HARDT (col. 587-589); MANSI (col. 157-158)

489 quomodo¹ – conversatur] *om.* L; quomodo²] sicut M ||
490 mandavit] manducavit F || **490/491** Qui – Cristo] *om.* B ||
490 confitetur] credit F || **492** in] *om.* E || **493** dicit – et] errorem
 F || **493/494** Et – supra] *om.* G || **494** esse] est E || **497** Per
 factum] Profectum CJ; enim] ergo UVDMCJBLEKO, autem FW
 suum noluit] noluit suum B; noluit] voluit FW || **498** reprobavit
 oppositum] oppositum reprobavit L; scilicet istius] istius scilicet F
 istius] illius L; Dominus] Deus J || **499** illud] id V || **500** ergo] *om.*
 D; exequi] sequi L || **503** Sequitur – conclusio] Quarta conclusio
suprascriptum V, *in marg.* EFW, *om.* UMCJBLKO || **504** 17] *in*
marg. GEW, *om.* F; Quarta conclusio] *om.* VK || **505** diutissime] *om.*
 CJ || **507** pro – inmutare] inmutare pro libito L

- 4^a conclusio patet in Decretis, distincione I, in canone
Consuetudo in textu et in Glosa. Illo addito, quod sicut
 singularis persona non debet | dare legem ecclesie, ita nec
 licet sibi consuetudinem | laudabilem pro lege habendam
 iuxta suum libitum inmutare.
- G 170vb
 O 84v
- 510
- J 246rb L
 246rb
- XVIII. Gregorius: | „Si consuetudinem fortassis opponas,
 advertendum est, quod Dominus dicit: *Ego sum veritas et vita*.
 Non dixit: *Ego sum consuetudo*, sed *veritas*. Et certe, ut beati
 Cipriani sententia utamur, quelibet consuetudo, quantumvis
 vetusta, quantumvis vulgata, veritati | omnino est
 postponenda, et usus, qui veritati est contrarius, est
 abolendus.“ Dicit Augustinus: „Qui contempta veritate
 presumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est et
 malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus
 est, inspiracione cuius ecclesia eius instruitur. Itaque veritate
 manifestata cedat consuetudo veritati. Quia et | Petrus, qui
 circumcidebat, cessit Paulo veritatem predicanti. Igitur cum
 Cristus veritas sit, magis veritatem quam consuetudinem
 sequi debemus, quia consuetudinem ratio et veritas semper
- F 7v
- 515
- 520
- B 144v
- 525

508/509 Decretis – Glosa] *cfr.* D. 1 c. 5, FRIEDBERG I, 2; *cfr.* D. 1 c. 5, glossa ad c. ‘Consuetudo’ (col. 3-4); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 230) || **514/520** Si – abolendus] D. 8 c. 5, FRIEDBERG I, 14 || **515** Ego – vita] Ioh. 14, 6 || **520/528** Qui – excludit] D. 8 c. 6, FRIEDBERG I, 14-15; *cfr.* AUG., *Bapt.* 3, 8-12 (p. 203-204)

508 4a – patet] patet hec conclusio **L**; in²] *om.* **CJ** || **509** in textu] *om.* **M**; et] *om.* **W**; in²] *om.* **CJ** || **510** ecclesie] *om.* **G**; nec] non **L** || **511** habendam] habenda **GUVMCJBLFKWO** || **514** XVIII] *om.* **CJW**, *in marg.* **EF**; opponas] oppones **V**, opponis **L**, apponas **M** || **515** quod] quid **B**; veritas] via veritas **CJLW** || **516** Non] Et non **O** sed] et **G** || **517** quantumvis] quantum **L** || **518** quantumvis] et quantumvis **O**; quantumvis vulgata] *om.* **CJ**; veritati] veritati contraria **M**; est] *om.* **V** || **520** Dicit] Item **UVMCJBLEFKWO** || **521** aut] *om.* **V** || **521/522** invidus – malignus] malignus est et invidus **L** || **522** revelatur] relevatur **M** || **523** ecclesia – instruitur] eius instruitur ecclesia **E**; Itaque] utique **L** || **525** circumcidebat] circum(cidebat) **B** || **526** sit] *om.* **F** || **527** debemus] debeamus **M**

- excludit.“ „Plane quis dubitet veritati manifestate
consuetudinem cedere? Nemo consuetudinem | rationi et
530 veritati preponat.“ Hec VIII distincione, *Qui contempta, Si
consuetudinem, Veritate.* K 212ra
- Et quia communionem | sub utraque | specie, ut per se
dicunt doctores supra | in prima conclusione, instituit et
ministravit Cristus, qui est Veritas, qua ratione | audent | hic
535 in 4ta conclusione dimissa illa | veritate allegare contrariam
consuetudinem? Cum tamen huiusmodi secundum
sententiam Augustini supra sit invidus et malignus? In hoc
enim ostendunt se esse doc|tores consuetudinum et non
veritatis, que est Cristus. Ideo quilibet veritatem diligens
540 dimissis huiusmodi doctoribus, eciam si esset legio doctorum,
huiusmodi Veritatem, Cristum Iesum, magnum illum
prophetam et Dei Patris Filium carissimum secundum
preceptum eius | audiat, non solum in ista veritate
545 ewangelica communionis, sed et in omni alia veritate sua
infallibili, a qua consuetudinarii semper fideles sub specie
consuetudinis retrahere nituntur. O quam venenosa res est
huiusmodi novissimis temporibus, ut magis infra patebit!
Pretendunt deinceps huiusmodi, ut dicunt consuetudinem ab
ecclesia introductam.
- 550 Unde dicit Archidiaconus, secundum quod allegat eum
Iohannes Andre, De eleccione, *Fundamenta*, Libro VI, in

528/530 Plane – preponat] D. 8 c. 4, FRIEDBERG I, 14; *cfr.* AUG.,
Bapt. 3, 9, 11 (p. 203-204) || **550** Archidiaconus] *cfr.* GUID., *Ros.* De
consecr. D. 1 c. 8

528 quis] *om.* **E**; dubitet] dubitat **B**; veritati manifestate] manifestati
veritati **D** || **529** rationi et] et rationem **CJ** || **529/530** rationi –
veritati] veritati et rationi **B** || **530** Hec] *om.* **K** || **532** Et] *om.* **D**
communionem] comunicacionem **UVDMCJBLKWO** ||
534 audent] audeat **O** || **535** illa] *om.* **L** || **537** supra] ut supra **K** ||
538 ostendunt se] se ostendunt **B** || **541** Iesum] Cristum **L**, *om.* **CJ**
|| **543** audiat] audiant **M**, audiunt **K** || **544** et] *om.* **D**; omni] *om.* **E**
|| **546** retrahere] subtrahere **L**; res est] est res **DM** ||
547 novissimis] *om.* **L**

	Novella: „De hoc per eum, De consecracione, distincione I,	
G 171rb	<i>Ecclesia</i> ,” ponens diferenciam inter ecclesiam et synagogam,	
O 85v	„quod ecclesia nomen Grecum in Latino sonat idem, quod	
B 145r	convocacio, quia ad se omnes vocat; et dicitur catholica, quod	555
F 8r	sonat in idem, quod universalis. Convocari autem proprie	
J 246va K	est utencium racione. Et sic in ecclesia populus fidelium ad	
212rb	unam fidem, ad Dei iudicia, ad Cristi convivium	
	convocatur.“ Hec ibi. Quod est autem hoc convivium? Audi	
V 51v	Augustinum, qui ad hoc assumit verba posita Sapiencie IX	560
L 246va	inquiens: Sapiencia edificavit sibi domum, paravit	
	mensam suam et misit servos suos, convocans omnes et	
	dicens: Venite et edite de meis panibus et bibite vinum, quod	
	miscui vobis. Et istam mensam preparavit servis et ancillis	565
	suis in conspectu eorum, ut cottidie in similitudinem	
	corporis et sagwinis Cristi panem et vinum secundum	
	ordinem Melchisedech ostenderet, ostendendo nos cibaret in	
	sacramento. Hec Augustinus. Ergo ecclesie Cristi est	
	convocare ad convivium suos et non impedire sive ab eo	
	retrahere per contrariam consuetudinem, quam non	570
	approbat nec ex intencione introducit, sed potius synagoga	
	contrarium introduxit et introducit, de qua dicit idem	
	Archidiaconus, ubi supra, allegans ad hoc Hugonem:	

552/559 De¹ – convocatur] IOH. ANDR., *Novella ad* 1.6.17 in VI° (f. 30v^b) || **561/564** Sapiencia – vobis] *cfr.* Prou. 9, 1-5 || **561/568** Sapiencia – sacramento] *cfr.* AUG., *Civ.* 17, 20 (p. 588); *cfr.* etiam MATTH. JAN., *Regulae* l. 3, tr. 3, c. 25 (p. 130); *verbatim apud* NICOL. DRESD., *Sermo Nisi manducaveritis* (p. 182); NICOL. DRESD., *Replica* (f. 29r)

552 Novella] Novellis **VM**; De¹] et de **UVDMLEFKO**, ut de **CJ**; eum] eundem **B**; I] III **J** || **554** ecclesia] eciam **D**; idem] id **M** || **555** omnes] homines **O**; vocat] *om.* **U** || **556** sonat – idem] idem sonat **L**; in] *om.* **VBEW**; autem] tunc **D** || **556/557** proprie est] est proprie **E** || **558** ad¹] et **W**, et ad **O** || **559** est autem] autem est **ML** || **560 IX**] **X J** || **561** paravit] ponit **G**, posuit **D**, paravit sibi **O** || **562** et¹] *om.* **UVDMCJBLEFKWO** || **563** et¹] *om.* **W**; edite] comedite **B** || **564** istam] illam **M** || **565** in¹] ut in **V** similitudinem] similitudine **J** || **566** Cristi] *om.* **V** || **568** Ergo] *om.* **W**; Cristi] *om.* **VMO**; est] *om.* **W** || **571** nec] non **V** || **572** dicit] *om.* **G**; idem] ibidem **D** || **573** ad] de **D**

	Sinagoga idem est, quod congregacio. Congregantur autem	G 171va
575	eciam pecora. Congregatur ergo in illa grex irracionabilium. Hec ibi.	O 86r
	Unde pro ista materia secundum Glosam canonis	W 252r
	<i>Ecclesia</i> , De penitencia, distincione I, est notandum: „Nam	
	sunt quidam in ecclesia nomine et re, ut boni katholici.“ Ut	U 77r
580	XXIII, questione I, per Ieronimum, <i>Omnibus</i> : „Omnibus	
	consideratis puto me non temere dicere alios ita esse in	D 182r
	domo Dei, ut ipsi sint eciam eadem domus Dei, que dicitur	
	edificari supra petram, que unica columba appellatur, que	
	pulchra sponsa sine macula et ruga et ortus conclusus et	E 44r
585	fons signatus, puteus aque vive et paradisus cum fructu	C 168v
	pomorum, que domus eciam claves accepit ac potestatem	K 212va
	solvendi. Hanc domum si quis corrigentem corripientemque	B 145v
	contempserit, sit tibi, inquit, tamquam ethnicus et	
	publicanus.“ Item Ambrosius De penitencia, distincione I,	
590	<i>Ecclesia</i> : „Ecclesia Cristi est non habens maculam neque	
	rugam aut aliquid huiusmodi. Qui ergo peccator est, aliqua	F 8v
	sorde maculatus est, de ecclesia Cristi non potest appellari	
	nec Cristo subiectus dici. Possibile autem est, ut quomodo	

574/576 Sinagoga – irracionabilium] *cfr.* GUID., *Ros.* De consecr. D. 1 c. 8; *cfr.* IOH. ANDR., *Novella ad* 1.6.17 in VI° (f. 30v^b); *verbatim apud* NICOL. DRESD., *Replica* (f. 29r) || **578/579** Nam – katholici] De poen. D. 1 c. 70, glossa ad ‘De ecclesia’ (col. 1701) || **580/589** *Omnibus*² – publicanus] C. 24 q. 1 c. 20, FRIEDBERG I, 973 = AUG., *Bapt.* 7, 99 (p. 370) || **590/597** *Ecclesia*² – Cristi] De poen. D. 1 c. 70, FRIEDBERG I, 1179

574 idem est] est idem **E**; est] *om.* **F**; autem] enim **M**, *om.* **D** || **575** ergo] autem **K**; ergo – illa] in illa ergo **V** || **576** irracionabilium] irracionabilior **W**; Hec ibi] *om.* **CJ** || **577** ista] illa **M**; canonis] capitulo **C**, capituli **F** || **578** I] *om.* **W** || **579** in] *om.* **K** || **580** XXIII] XXVII **O**; *Omnibus*¹] *om.* **GO** || **581** non temere] temere non **L**; alios] alios scilicet bonos **LW**, alios *in marg.* scilicet bonos **UMF**, alios *suprascriptum* scilicet bonos **O**, alios scilicet bonos ergo **K**; ita] *om.* **L** || **582** sint] sunt **G**, sicut **V**; sint eciam] eciam sint **L** || **583** appellatur] vocatur **F** || **585** puteus] et puteus **D** || **586** pomorum] pomorum fructibus **J**; ac] et **D**, ad **K** || **588** inquit] *om.* **E** || **590** *Ecclesia*¹] *om.* **L**; est non] non est **G** || **591** aliqua] in aliqua **D** || **592** Cristi] *om.* **V** || **593** autem est] est autem **L**

- ecclesia, que prius rugam habuit et maculam et immundiciam
et postea restitua est, ita et peccator currat ad medicum, quia 595
G 171vb non habent opus sani medico, sed male habentes, | ut curet
O 86v vulnera ipsius, et | fiat de ecclesia, que est corpus Cristi.“ |
J 246vb Item Lira Mathei sedecimo super isto: *Et porte inferi* etc. dicit:
M 64r | „Ex quo patet, quod ecclesia Cristi non consistit in
hominibus ratione potestatis vel dignitatis ecclesiastice vel 600
secularis, quia multi principes et summi pontifices et alii
inferiores inventi sunt apostatasse a fide. Propter quod
ecclesia consistit in illis personis, in quibus est noticia et vera
confessio fidei et veritatis.“
- L 246vb Item Gwillhelmus de Monte Lauduno in Sacramentali | suo 605
dicit: „Notandum esse cum Cristus dixit: *Rogavi pro te, Petre*,
quod per Petrum intelligebatur tota universalis ecclesia, que
deficere non potest, cuius fundamentum est Cristus,
columpne apostoli, lapides Cristi fideles per cementum roris
K 212vb divine gracie Cristo capiti velud Cristi | corpus proprium 610
virtute articularum fidei coniuncti; qui omnes ordinant unam
ecclesiam rugam vel maculam non habentem, cuius Deus est
Pater, Cristus heres et unicus Filius, Spiritus sanctus nutrix
V 52r lactando sua gracia.“ Cum ergo queritur, | „an oratio facta

598 Et – inferi] Matth. 16, 18 || 599/604 Ex – veritatis] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 16, 18 ad ‘non preualebunt adversus eam’ (col. 280) || 606/614 Notandum – gracia] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 230v^{ab}) || 606/622 Notandum – omnibus] *cf.* NICOL. DRESD., *Puncta* (p. 149) || 606 Rogavi – Petre] Luc. 22, 32.34 || 614/622 an – omnibus] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 231v^b-232r^a)

595 et¹] ut **D** || 597 ipsius] ipsorum **CJ**; fiat] *om.* **B**; corpus] *om.* **O** || 598 Lira] Lira ait **D**; sedecimo] VI **W**; dicit] *om.* **K** || 600/604 vel¹ – veritatis] etc ut patet ibidem **E** || 601 pontifices] sacerdotes **M** || 601/602 et² – inferiores] *om.* **CJ** || 607 quod] quia **W**; tota] *om.* **DJ** que] *om.* **U**, eciam que **W** || 607/622 que – omnibus] etc ut patet in punctis de ecclesia **E** || 608 fundamentum est] est fundamentum **O**; fundamentum – Cristus] Cristus est fundamentum **B** || 609 columpne] columpna **W**; per – roris] cementum ros **M** || 611 virtute] virtutum **CJ**; qui] que **U****V****D****M****C****J****B****L****F****K****W****O**; omnes] omnia **M**; ordinant] ordinet **B** || 612 cuius] cuius ecclesie **L** || 612/613 est Pater] Pater est **W** || 613 Filius] *om.* **G** || 614 an] *bis* **V** facta] perfecta **B**

- 615 pro fide Petri extendatur ad fidem successorum suorum, ut
numquam | possit deficere, et sic numquam dampnari, dic: | W 252v
Aut loqueris de successoribus officii et meriti, | quod sic; si B 146r
de successoribus officii tantum, non extenditur, sed papa G 172ra
peccato|re obmisso extenditur oratio ad alios fideles ecclesie, U 77v
- 620 qui proprie dicuntur successores, et in ipsis oratio exauditur,
ut ibi. Et sic notatur in Glosa super illo verbo Luce XXII:
Rogavi pro te, ymmo pro omnibus.“
- „Quidam nec nomine nec re sunt in ecclesia, ut precisi, de
quibus XXIII, questione III, *Si quis a catholico*. | Alii nomine D 182v
625 tantum“, de quibus De consecratione, distincione 4^a, *Est* | F 9r
unitas, dicitur: „Mali enim homines sunt in ecclesia sicut mali
humores in corpore.“ Et XXIII, questione III, *Quantus*,
dicitur: Mali sunt sicut zizania, boni triticum. „Sic large
sumitur eciam ecclesia, ut granum et paleam complectatur, ut
630 XXXII, questione III, *Recurrat*. Aliud enim est esse quasi de
ecclesia, aliud esse in ecclesia“, de quo in Glosa dicti canonis
Ecclesia, De penitencia, distincione I. Isti ergo mali humores
et zizanie nituntur triticum suffocare. | C 169r

623/625 Quidam – tantum] De poen. D. 1 c. 70, glossa ad ‘De
ecclesia’ (col. 1701) || **624** XXIII – catholico] *cfr.* C. 23 q. 4 c. 7,
FRIEDBERG I, 900-901 || **626/627** Mali – corpore] De consecr. D. 4
c. 49, FRIEDBERG I, 1381 || **628** Mali – triticum] *cfr.* C. 23 q. 4 c. 14,
FRIEDBERG I, 903 = AUG., *Bapt.* 4, 18 (p. 243) || **628/631** Sic –
ecclesia²] De poen. D. 1 c. 70, glossa ad ‘De ecclesia’ (col. 1701) ||
630 XXXII – Recurrat] *cfr.* C. 32 q. 4 c. 2, FRIEDBERG I, 1126-1127

615 fide Petri] Petri fide **L**; Petri] *om.* **V**; suorum] *om.* **O**; ut] ac **K** ||
617 loqueris] loquaris **GDM**; si] si autem **L** || **618** extenditur]
extendatur **CJ**; papa] de papa **O** || **619** extenditur] extendatur **B**
fideles] *hic desinit* **O** || **621** illo verbo] verbo illo **J**, illa verba **W** ||
623 Quidam] Qui **W** || **624** XXIII] XXIII **E** || **624/625** Si – 4a]
om. **G** || **624** catholico] catholica **L** || **625** tantum] *om.* **D**; de
quibus] *om.* **L** || **626** homines] omnes **W** || **627** Quantus] Quartus
V || **627/628** Quantus dicitur] dicitur *Quantus* **W** || **628** dicitur]
ubi dicitur **L**; triticum] sicut triticum **B**; Sic] Et sic
UVDMCJBLEFKW || **629** eciam] *om.* **UVDMCJBLEFKW**; ut¹] et
W; complectatur] complectetur **L** || **630** III] III **L** || **631** aliud]
aliud est **L**; esse – ecclesia²] in ecclesia esse **D**; canonis] capituli **UCJF**
|| **632** humores] homines **M**

J 247ra	Sicut ergo ecclesia rationabilium non introducit nec approbat nisi consuetudines rationabiles, que sunt „in hiis rebus, in quibus divina scriptura nil certi statuit“, ut	635
K 213ra	Augustinus XI distincione, <i>In hiis</i> , ut etiam dicit capitulum <i>Consuetudo</i> , distincione prima per doctores pro ipsis allegatum (dicit enim sic: „Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum	640
G 172rb	deficit lex“), et quia, sicut notum est, lex non solum puri hominis, ymmo et Filii Dei hic non deficit, quare ergo audent dicere huic legi consuetudinem contrariam tenere et locum habere, cum capitulum <i>Consuetudo</i> per ipsos allegatum nichil facit ad probationem eorum, ut patuit? Sic sicut	645
L 247ra	sinagoga est et irrationabilium, sic introducit et probat facta irrationabilia et consuetudines irrationabiles et corruptelas, que sunt contra ius naturale et Scripturam canonicam. Et sumitur ius naturale pro iure divino, quod	650
E 44v	continetur in lege et ewangelio, et Scriptura canonica vocatur Novum et Vetus Testamentum, ut patet IX distincione per totum et ibi in summa concordat Extra, De	
B 146v	accusatoribus, <i>Qualiter et quando</i> II in principio. „Et ideo nulla consuetudo valet contra ius naturale, etiam si omnes homines de mundo facerent, cuius ignorancia neminem	655

635/636 in – statuit] D. 11 c. 7, FRIEDBERG I, 25 = AUG., *Epist.* 36, 2 (p. 130) || **639/641** Consuetudo – lex¹] D. 1 c. 5, FRIEDBERG I, 2; *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 230) || **649/652** Et – distincione] *cfr.* D. 9, FRIEDBERG I, 16-18 || **652/653** Extra – II] *cfr.* X 5.1.24, FRIEDBERG II, 745-747 || **653/658** Et – ignorabitur] X 1.4.11, glossa ad ‘Naturali iuri’ (col. 95)

634 ecclesia] ecclesia est **UUDMCJBLEKW** || **636** nil] nichil **J** || **637** XI] X **CJ**; In hiis] *om.* **G** || **638** ipsis] ipso **U** || **639** enim] autem **W**; autem] *om.* **ML** || **640** quoddam] *om.* **GD** || **641** sicut] ut **L** || **642** Filii] filii **B**; ergo] autem **D** || **644** habere] tenere **E** || **645** Sic] *om.* **W**, Si **B** || **646** et²] *bis* **L**; probat] approbat **UUDMCJBLEFKW** || **648** et] et contra **L** || **649** iure divino] lege divina **D** || **650** ewangelio] in ewangelio **JB**; canonica] *om.* **L** || **651** Novum – Vetus] Vetus et Novum **L**; IX] X **CJ** || **652** ibi] est **G** De] *om.* **W** || **653** accusatoribus] acusacionibus **B**; et] etiam **M** || **654/655** omnes homines] homines omnes **D**

	excusat. Et ibi nichil interest in vicio decipere vel decipi,“ de quo dicitur: <i>Domini sunt manda ta</i> , ut omnis, „ <i>qui ignorat, ignorabitur</i> .“ De hac materia patet Extra, De consuetudine, capitulo ultimo et in Glosa. Hec ergo alia res multum	W 253r
660	venenosa, quod sicut synagoga nomine ecclesie se nominat, sic et suas corruptelas consuetudines vocat, et per hec incauti decipiuntur. <i>Attendite ergo a falsis prophetis</i> et pseudocristis, qui <i>confitentur se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abhominati et ad omne opus bonum reprobi</i> , ad Tytum primo.	F 9v U 78r G 172va K 213rb
665	Capitur eciam ecclesia a modernis in alia significacione, secundum quod potest colligi ex dictis magistri Stanislai et Stephani Paletzh in tractatibus eorum de ecclesia sic: Ecclesie Romane caput est papa et summus pater in terris, ymmo cor, fons et alveus continens plenitudinem potestatis universas Cristi oves informandi, illuminandi, dirigendi, certificandi; collegium vero cardinalium corpus mysticum, manifesti et veri successores principis apostolorum Petri et collegii aliorum apostolorum in officio ecclesiastico cognoscendi, diffiniendi in universa materia catholica et ecclesiastica. Et illud corpus cardinalium est ex triplicibus partibus: una veluti suprema, que est corpus cardinalium; 2 ^a media, que est cetus presbiterorum cardinalium; 3 ^a infima, que est dyaconorum cardinalium. Hii cum papa sunt ecclesia sancta, que non	V 52v D 183r J 247rb

657/658 Domini – ignorabitur] I Cor. 14, 37-38 || **659/661** Hec – vocat] *vide supra p. 147* || **662** Attendite – prophetis] Matth. 7, 15 || **663/664** confitentur – reprobi] Tit. 1, 16 || **668/681** Ecclesie – suspecta] *cfr. STANISL., Rom. eccl. (p. 318 et passim); cfr. STEPH., Eccl. (p. 217*-223*)*

656 interest] est **CJ**; in] *om. V* || **657** ut] et **VEW** || **660** sicut] sic **B** || **661** hec] hoc **L** || **662** decipiuntur] decipiuntur etc **E** || **663** pseudocristis] a pseudocristis **D** || **664** sint] sicut **V**; et] *om. G* ad Tytum] Titi **D**, Titum **VEB**, ad Thimotheum **J**, ait **G** || **669** caput est] est caput **L** || **669/670** ymmo – fons] *om. M* || **670** plenitudinem] *om. V*; potestatis] potestatem **W** || **671** Cristi oves] oves Cristi **L** || **673** principis] *om. D* || **675** illud] istud **J** || **676** ex] *om. CJ* || **677** est¹] *om. D* || **678/679** que – sancta] *om. G* || **678** est] *om. D*; dyaconorum] cetus diaconorum **V** || **679** sunt] *om. M*

B 147r	debet esse alicui in precepto vel in institucione aliqua	680
G 172vb	suspecta et sic de aliis, ut ibi. Et in ista acceptione, ut communiter accipiunt moderni ecclesiam, cum locuntur de ecclesia Romana, similiter et doctores sic videntur accipere, cum in conclusionibus eorum dicunt consuetudinem ecclesie servandam et contra observationes ipsius et statuta non esse	685
C 169v K 213va E 45r L 247rb	Et de consuetudinibus illius ecclesie pulchre dicitur in Speculo aureo, quod alias intyulatur Petrus Paulus, in hiis verbis inter cetera „planctum pro affectu et dolorem. Heu corde anxius, qua voce intonare ipse debeam? Quis scribendi stilus quisve modus eloquencie explicare sufficiat, in cor hominis non ascendit, tantam pestem mortificantem animas in populo cristiano gravissime sevientem? En scismata, en hereses et errores ubilibet infiniti! Vere durissima plaga Domini descendit in Ysrael, quam in se	690
F 10r W 253v	experitur hiis temporibus nostra etas. Sed heu, vile aurum intantum cathenavit modo mentem Moysi, quod nedum placare non curat indignantis animum, sed mala malis accumulans machinatur cottidie ad deteriora provocare. Mira super omnem modum res agitur, ut inde exemplar omnis	695
U 78v	mali progreditur, unde sanctitatis processerat omnis norma	700

689/704 planctum – divina] *Spec. aur.* (p. 73-74)

680 in²] *om.* VB || 681 acceptione] acceptacione J ||
682 accipiunt] *om.* J; moderni] *om.* V || 683 sic videntur] videntur
sic B || 684 conclusionibus eorum] eorum conclusionibus B ||
685 servandam] esse servandam E; et²] *om.* D; esse] est V ||
686 aliquid] *om.* L; adtemptandum] acceptandum V ||
687 consuetudinibus] consuetudine L; ecclesie] *om.* D ||
687/688 dicitur – aureo] in Speculo aureo dicitur L || 688 Paulus]
et Paulus B || 690 corde] in corde G; intonare ipse] ipse intonare
DE; debeam] debeat MB || 693 En] Heu B || 694 scismata] scisma
D; en] heu B; hereses] heresis F; et errores] *om.* F; errores] horrores
W; ubilibet] ubique W; Vere] Vero L || 695 quam] *om.* V ||
696/710 hiis – clamat] et ut alibi V || 697 modo] *om.* K; quod] que
L; nedum] nedum *suprascriptum* id est non tantum K || 699 ad] et
B; provocare] devocare K, vocari W || 700 super] supra JL; omnem]
om. J; ut] et B; inde] idem B || 701 mali] *om.* M

- et unde tota Cristi ecclesia Deo edificante constructa sumpsit
exor|dium, inde patitur iam ruinam, illic iugum suave G 173ra
Domini abicitur, frangitur lex divina.“ Et sequitur: „Sicque
705 fere tota Romana curia a planta pedis usque ad verticem
capitis patenter erroribus excecata ipso suorum errorum
veneno inebriavit fere singulas mundi partes, | ac si B 147v
inmensam creatoris | omnipotenciam ipsa ad suum libitum M 65r
posset limitare. Omnes quidem de hoc murmurant, nullus
710 clamat.“
- Et sequitur: „Heu quociens tot et tantos errores conspicio
in ecclesia cristiana,“ „quos fere totus | mundus | nedum scit, K 213vb
sed ruinam maximam et corruptionem ex hoc patitur et est D 183v J
passus et scandalizatus per ea, que fiunt in Romana curia 247va
715 continue. Te namque certifico, si eciam per inspiracionem
Dei notoriam esset de aliquo facta electio, et persona
quantumlibet utilis et docta atque sancta, nisi dederit
pecuniam vel de solvendo prius pacaverit, quasi supervacu
pro sua confirmacione aut alias pro quocunque beneficio
720 ecclesiastico laborabit. Nonne totum hoc sua venalitate
Romana curia propagavit, cum sic exorbitanter promoventur
episcopi inutiles, ydiote, scandalosi, ambiciosi, avari | aliisque G 173rb
beneficiis ecclesiasticis tam curatis quam non curatis sine
differencia discrecionis et indifferenter preficiuntur lenones,

704/710 Sicque – clamat] *ibid.* (p. 74) || **711/712** Heu – cristiana]
Spec. aur. c. 5 (p. 94) || **712/747** quos – acquiratur] *ibid.* (p. 93-94)

702 Cristi ecclesia] ecclesia Cristi **BL**; Deo edificante] edificante Deo
L || **703** iam ruinam] ruinam iam **E**; illic] illuc **M** || **703/704** suave
Domini] Domini suave **M** || **706** excecata] exortata **D**; ipso] ipsa **L**
suorum] suo **J** || **707** fere] vere **E** || **708** ipsa] papa **CJ**, *om.* **M** ||
709 posset] potuisset **M**; murmurant] murmurarent **G** ||
711 errores] horrores **W** || **712** cristiana] Cristi **L**; quos] quos
errores **K**; totus – nedum] nedum totus mundus **L**; nedum] nedum
suprascriptum id est non tantum **K** || **713** ruinam maximam]
maximam ruinam **E**; ex hoc] *om.* **L** || **715** per] *om.* **G** ||
718 pacaverit] pacaverit *in marg.* id est fecerit pactum **M**, pacaverit
suprascriptum id est pactum faceret **K**, pactaverit **VCJE** ||
720/747 Nonne – acquiratur] etc ut sexterno alio patet **V** ||
721 cum sic] *om.* **CJ**; exorbitanter] exorbitanter id est excessive **F** ||
722 avari] amari **M**

	coci, stabularii equorum et pueri? Tot ibi fiunt pacciones, tot	725
F 10v	cottidie interveniunt soluciones, quod sine omni timore et verecundia tractatores seu mediatores symonie, quasi forum constituentes publicum: iam pro signatura pape super tali beneficio vel gracia debes dare tantum, iam pro	
W 254r	dispensacione super talibus incompatibilibus tantum, pro tali	730
B 148r	indulto tantum, pro absolucione a tali excommunicacione vel irregularitate tantum, pro talibus indulgenciis tantum et	
L 247va	sic de aliis. Publice pacciscuntur et forizant et ille plus diligitur, qui astuciori sollici tudine et maiori astucia plures	
U 79r	simplices decipit et plures denarios scit venari. Tot et tante	735
K 214ra	fiunt eciam exorbitantes graciae, sed revera multo verius dicerentur mercantie. Nunc fiunt et appellantur ‘de die	
E 45v	obitus’, nunc ‘dies obitus cum declaracione’, nunc	
C 170r	‘perpetuum silencium’, nunc cum clausula ‘anteferri’, nunc ‘de proprio motu pape’, nunc cum clausula ‘ceterum’, que	740
G 173va	tollit ius quesitum, nunc fiunt anticipaciones datarum, nunc date cardinalium conceduntur, iam revocantur, iam mutantur, iam ad certum tempus durature limitantur, iam renovantur, iam prelati de una ecclesia ad aliam transferuntur, iam beneficiis suis propter pecuniam	745
	spoliantur. In omnibus hiis tota devocio consistit, ut denarius acquiratur.“	

725 ibi fiunt] fiunt ibi **G** || 726 interveniunt] ibi veniunt **L**
soluciones] salutationes **M**; et] et sine **M** || 729/730 iam – tantum]
om. **G** || 730 talibus] *om.* **U** || 731/732 pro – tantum¹] *om.* **J** ||
731/732 absolucione – talibus] *om.* **D** || 732 tantum¹] tantum, iam
pro dispensacione super talibus inconpatibilibus tantum **G** ||
734 qui] *om.* **K**; astucia] sollicitudine **L** || 735 simplices] symoniacos
B || 736 fiunt eciam] eciam fiunt **LW**; exorbitantes] exorbitaciones
GM || 737 fiunt] dicuntur **J** || 738 cum] *om.* **L** || 739 nunc cum]
sive **G**; cum] *om.* **U**; anteferri] anteferri *suprascriptum* id est ante
infernum **K** || 741 fiunt] *om.* **G** || 742/743 iam mutantur] *om.* **CJ**
|| 744 renovantur] revocantur **E**; ad aliam] *om.* **M** || 745 suis] *om.* **B**
pecuniam] pecuniam suam **DMCJBFEKW** || 746 omnibus hiis]
hiis omnibus **E** || 747 acquiratur] acquiritur **E**

	Et sequitur: „Quisnam tam simplex esse poterit, qui non intelligat hoc ex avaricie radice procedere? Quis tam iustus, qui in bonum tam exorbitancia facta interpretari valeat? Quis tam sanctus, ut non expavescat vel non scandalizetur? Ymmo toti clero ambicionis datur materia, via gravibus et plurimis litibus aperitur. Et non dubium, quin homicidia ex hoc etiam sequuntur. Ymmo certum est, nam vix contingit vacare	J 247vb
750	beneficium ecclesiasticum, ubi duo, tres, 4 ^{or} , V vel sex impetrantes ad acceptandum non currant et sepius ipsi vel amici eorum hac occasione se armis invadunt bellicis et mutuo se occidunt. Currunt quandoque ribaldi ad curiam sicut ad forum publicum et ubi duo vel tres conveniunt pro	V 53r D 184r M 65v
755	prima vel secunda salutacione, sciscitantur, quantum iam valet data pape, quantum cardinalium, quantum proprius motus pape, quantum tales indulgencie, quantum tales absoluciones etc. Quomodo ergo errores esse non debeant, ubi Cristus, vera lux, non illuminat, sed cecitas avaricie corda venalitate obfuscatur? Plane non regitur sic ecclesia, sed destruitur, ut ait beatus Bernhardus scribens super Cantica, sermone LXXVIII: Non est hoc custodire, sed perdere, non est defendere, sed exponere, non est instituere, sed prostituere, non est pascere gregem Dominicum, sed	B 148v F 11r
760	mac tare et devorare dicente Domino: ‘Qui devorant plebem	K 214rb G 173vb
765		W 254v
770		U 79v

748/772 Quisnam – promoti] *ibid.* (p. 94-95)

748 tam simplex] simplex tam **M**, simplex **G**; esse poterit] poterit esse **CJE** || 749 intelligat] intelligit **G**; hoc] *om.* **G** || 751 non²] *om.* **W** || 752 ambicionis] *om.* **J**; plurimis] *om.* **D** || 753 etiam] *om.* **L** || 754 sequuntur] consecuntur **UMCJEFK** || 755 beneficium ecclesiasticum] ecclesiasticum beneficium **B**; vel] *om.* **L** || 756 acceptandum] attemptandum **E**; currant] concurrant **J** || 757 eorum] *om.* **V**; se] *om.* **G**, sic **B**; se armis] armis se **J**; armis] *om.* **K** invadunt] invadent **V**, vadunt **K** || 758 quandoque] quique **UVDMBLEFKW**; ribaldi] ribalduli **UVDMCJBFEKW** || 758/765 ad – obfuscatur] etc **V** || 760 sciscitantur] *em. sec. Speculum aureum*, se suscipiunt *codd.*; quantum] quanta **L** || 761 valet] valet videlicet **D**; quantum¹] *om.* **W** || 763 etc] *om.* **EK**; ergo] *om.* **M** || 765 Plane] Et sequitur: Plane **V** || 766 ait] dicit **E**; scribens] *om.* **CJ** scribens – Cantica] super Cantica scribens **L** || 767 est hoc] hoc est **D**; hoc] *om.* **E**

meam sicut escam panis'. Nec rectores, sed destructores dici debeant tam promoventes, quam promoti.“

L 247vb	convenire,“ quod non intrant per hostium, id est per Cristum („hoc est dicere, quod Cristus debet esse causa collacionis in conferente et eciam recepcionis in suscipiente“), <i>sed ascendit aliunde sicut fur et latro</i> , id est „propter aliam causam quam propter Cristum principaliter, ut puta propter pecunias, propter consagwineitatem, obsequium, preces	775
G 174ra	carnales, favorem patrie vel ligwe, timorem humanum aut adulacionis, mendacii, lenocinii vel cuiuscunque peccati causa“, et non propter Cristum, per quem <i>si quis introierit, salvabitur</i> , ergo a contrario, si quis per ipsum non introierit, condempnabitur. „Nec multitudo errancium aut error	780
E 46r	multitudinis hanc poterit veritatem aliquatenus inmutare, sed	785
K 214va	pocius sequendus est Cristus, qui est vera via, veritas et	
B 149r	vita, quam tumultus errancium quantumcunque peritorum, quia non minus ardebunt, qui cum multis ardebunt, II, questione I, <i>Multi</i> .“ Hec ex Speculo aureo de ecclesiasticis	790
J 248ra F	tytulis collecta sunt.	
11v	Patet ergo ex dictis et ex experigencia, que est optima	
C 170v	rerum magistra, quomodo dicta ecclesia in consuetudinibus suis et factis fidei populo cristiano est valde scandalosa, nec	

773/775 Et – convenire] *Spec. aur.* c. 6 (p. 97) || **775** non – hostium] *cf.* Ioh. 10, 1 || **776/777** hoc – suscipiente] *Spec. aur.* c. 7 (p. 99) || **778** sed – latro] Ioh. 10, 1 || **778/783** propter – causa] *Spec. aur.* c. 7 (p. 100) || **783/784** si – salvabitur] Ioh. 10, 9 || **785/790** Nec – Multi] *Spec. aur.* c. 6 (p. 98) || **789/790** non – Multi] *cf.* C. 2 q. 1 c. 18, FRIEDBERG I, 447

771 panis] meam **K** || **772** debeant] debent **L** || **774** clero] *om.* **V** || **775** intrant] intrat **MLKW**; id – per²] scilicet **L** || **776** causa] *om.* **D** || **778** fur] *om.* **W** || **781** carnales] cardinales **V** || **783** et] *om.* **E** || **784** ergo] *om.* **V** || **786** aliquatenus] aliquatenus *suprascriptum* aliquid **F** || **787** vera] *om.* **CJ** || **788** quam] *om.* **D** || **790** Multi] *om.* **L**; Hec] *om.* **U**; ex] *om.* **K** || **791** sunt] sunt et sic est finis? **F** || **792** et] *om.* **M**; ex²] *om.* **VDMCJBLEW** || **793** dicta] ista **W** || **794** et – nec] *om.* **G**; fidei] *om.* **L**

795	aliquis sane mentis diceret fidelem Cristi amatorem et sue legis ministrum sequi debere huiusmodi consuetudines sive facta. Querit ergo Bartholomeus Brixiensis XXIII, questione I, super canone <i>A recta</i> : „De qua ecclesia intelligas, quod dicitur, quod non possit errare, si de ipso papa, qui ecclesia	D 184v
800	dicitur, certum est, quod papa errare potest? Responsio: Ipsa congregacio fidelium hic dicitur ecclesia et talis ecclesia non potest non esse, nam ipse Dominus orat pro ecclesia et voluntate labiorum suorum non fraudabitur“. Hec ibi. Sic capiendo Romanam ecclesiam est ipsi non inmerito	G 174rb
805	obe diendum, ut dicitur XXI distincione, <i>Quamvis</i> in fine: „Est ergo prima Apostoli Petri sedes Romana ecclesia, non habens maculam neque rugam nec aliquid huiusmodi“, super quo dicit Glosa: „Argumentum, quod ubicunque sunt boni, ibi est Romana ecclesia.“ Sicut ergo idem Dominus Iesus	W 255r
810	Cristus voluntate labiorum suorum non fraudabitur, sed exauditus est a Deo Patre pro reverencia sua, preces offerens supplicationesque cum cla more et lacrimis, ut Hebreorum V, ob reverenciam mandati Patris sui, Dei omnipotentis, quo	U 80r
		M 66r
		K 214vb
		V 53v

798/803 De – fraudabitur] C. 24 q. 1 c. 9, glossa ad ‘Novitatibus’ (col. 1387) || **806/807** Est – huiusmodi] D. 21 c. 3, FRIEDBERG I, 70 || **808/809** Argumentum – ecclesia] D. 21 c. 3, glossa ad ‘Nec aliquid’ (col. 95) || **811/812** exauditus – lacrimis] *cfr.* Hebr. 5, 7

795 aliquis] quis **G** || **796** sive] sicut **M** || **797** Querit] queritur **M** ergo] *om.* **W** || **798** super] supra **W**; canone] capitulo **U**; *A recta*] Archidiaconum **J**; ecclesia] *om.* **G**; quod] *om.* **W** || **798/799** quod dicitur] *om.* **L** || **800** Responsio] *in marg.* **M**, *om.* **CJ** || **801** hic] *om.* **L**; dicitur ecclesia] ecclesia dicitur **L** || **802** non esse] errare **L**, esse *suprascriptum* errare **W**; orat] oravit **E** || **803** voluntate] pro voluntate **L**; labiorum suorum] suorum labiorum **L** || **804** Romanam] *om.* **L** || **805** ut] quod **W** || **806** Petri sedes] sedes Petri **W**; sedes] fides **GCJ** || **807** neque] et **K**; nec] neque **GD** || **808** Glosa] Glosa ordinaria **CJ**; Argumentum] *om.* **CJ** || **809** ecclesia] *om.* **CJ**; Sicut] sic **U**; idem] *om.* **CJ** || **810** sed] scilicet **G** || **811** exauditus] auditus **K**; a – Patre] *om.* **L**; preces] sed preces **L** offerens] referens **B** || **812** supplicationesque] salutacionesque **B** et] *bis* **V**; ut] *om.* **CJL**; Hebreorum] ad Hebreos **ULFKW**

	dixit: <i>Ipsum audite</i> , ut supra, et sui ipsius, quo dicit: <i>Penitemini et credite ewangelio; nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis</i> etc., de quo etiam supra, diximus eum exaudiendum et secundum quod ipse instituit et practicavit et ecclesia primitiva post eum, ut concedunt doctores, et bene incepimus sub utraque specie in nomine ipsius cuilibet pie desideranti porrigere sacramentum non pro nostro libito, ut pretendunt doctores, sed secundum primitivam institutionem Filii Dei longa et matura super hoc prehabita deliberacione cum magistris et aliis legem Cristi diligentibus. Res enim defacili revertitur ad naturam suam et ad eum statum, a quo incepit, ut ff. De pactis, <i>Si unus</i> . Vertendum est enim aliquo ad eum usum, ad quem fuit institutum, ut XLV distincione, <i>Licet</i> . Sed an conpositores presencium conclusionum pro libito suo sub specie pietatis, scilicet consuetudinis sive obediencie, et infictis verbis, quantum in eis est, nituntur ewangelium Cristi pervertere et inmutare, iudicet ille, qui nichil ignorat, et quilibet fidelis sane mentis existens, quasi vellent Dei omnipotenciam ac Cristi veritatem ad libitum	815
B 149v		
L 248ra		820
G 174va		
F 12r		825
J 248rb		830
E 46v		

814 Ipsum audite] Matth. 17, 5; Luc. 9, 35 || **814/815** Penitemini – ewangelio] Marc. 1, 15 || **815/816** nisi – biberitis] Ioh. 6, 54 || **823/825** Res – incepit] *cfr.* Dig. 2, 14, 27, Mommsen – Krueger I (p. 59-60); *cfr. etiam* 1.6.18. in VI°, glossa ad ‘Quanquam’ (col. 136); *cfr.* BARTOL., *Dig.*, ad ‘Pactus ne peteret’ (f. 86r^b) || **826/827** XLV – Licet] *cfr.* D. 45 c. 6, FRIEDBERG I, 162; *cfr. etiam* D. 45 c. 4, FRIEDBERG I, 161

814 ut] et L; dicit] dixit V || **815/816** Filii – biberitis] *om.* L || **815/816** et biberitis] *om.* UVDMCJKW || **815/816** et² – etc] *om.* BF || **816** etc] eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis etc E; de] et W; etiam] *om.* K; diximus] duximus UVDFEFKW; eum] ipsum CJ || **817** exaudiendum] audiendum B; instituit] statuit VM; practicavit] predicavit B || **818** concedunt] concedant V || **819** in – ipsius] *om.* G || **820** sacramentum] *om.* D; libito] pro libito L || **822** Filii] fidei D || **824** defacili] defacile L; revertitur] *om.* L; eum] *om.* L || **825** ff] di. ff. K; pactis] factis L || **829** et] *om.* W; est] *om.* D || **830** iudicet] iudicat GUVMCBLEFKW || **831** et] sed B

ipsorum limitare, de quibus sufficienter superius patuit ex Speculo, scilicet sub utraque specie communicare.

835

Sequitur quinta conclusio.

| Decimus nonus. Quinta conclusio. Dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegium aut illicitum, censi debet erroneum.

K 215ra

840

Quinta conclusio patet ex predictis. Nam hoc, quod licitum est et laudabile et pro lege habendum, dicere sacrilegium est certissime erroneum, cum „error sit falsi | pro vero approbacio“, secundum Augustinum super Psalmo XXX. | Correlarie sequitur, quod multum temerarie et presumptuose

W 255v

D 185r

845

fecerunt, qui contra universalem | ritum ecclesie, quem tot et tanti | doctores laudant et approbant et nullus famosus doctor reprobatur, presumpserunt populum sub utraque specie communicare et, quod sic | communicandus sit populus, dogmatisare et sic non facientes calumpniari. Et satis

C 171r

G 174vb

B 150r

850

mirandum est, quod in regno et in civitate, ubi est tam solemnis universitas et clerus egregius, | ista tollerantur.

U 80v

20us. Ymmo secundum dictum Augustini supra („Qui contempta veritate presumit consuetudinem sequi, invidus est et malignus.“) | et maxime illicitum et erroneum est

855

K 215rb

837/851 Quinta – tollerantur] *cfr.* HARDT (col. 588-590); MANSI (col. 157-159) || **842/843** error – approbacio] AUG., *Acad.* 1, 4, 11 (p. 10) || **853/855** Qui – malignus] D. 8 c. 6, FRIEDBERG I, 14-15 = AUG., *Bapt.* 3, 8 (p. 203); *vide supra p. 145-146*

833 ipsorum] eorum **L**; ex] in **E** || **834** scilicet – communicare] etc **D**, aureo etc **W**, *om.* **UVMCJBLEFK** || **836** Sequitur] *om.* **VD** Sequitur – conclusio] Quinta conclusio doctorum *in marg.* **E**, Quinta conclusio *in marg.* **W**, *om.* **UMCJBLFK** || **837** Decimus nonus] *in marg.* **GE**, *om.* **W**; Quinta conclusio] *om.* **V** || **838** aut¹] ac **L**; sit sacrilegium] sacrilegium sit **E** || **840** Quinta conclusio] Conclusio illa **L**; predictis] dictis **J**; quod] *om.* **L** || **843** secundum] super **B**; Augustinum] sanctum Augustinum **E**; super] supra **E**, *om.* **G** || **844** sequitur] *om.* **V** || **849** calumpniari] calumpniare **L** || **850** est¹] *om.* **L**; et] *om.* **G**; tam] tanta **J** || **851** ista] isti **D**, ita **G** || **853** 20us] *in marg.* **GEF**, Vicesimo **W**; dictum] dicta **ML**

credere quemcunque vel quoscunque, quot vel quanti sunt, posse aliquid condere, laudare sive approbare adversus veritatem. Unde dicit Urbanus papa XXV, questione I: „Sunt quidam dicentes Romano pontifici semper licuisse novas condere leges.“ Et sequitur: „Sciendum vero summo opere est, quia inde novas leges potest condere, ubi ewangeliste nequaquam aliquid dixerunt. Ubi vero aperte Dominus vel eius apostoli et eos se|quentes sancti patres sentencialiter aliquid | diffinierunt, ibi non novam legem Romanus pontifex | dare, sed pocius quod predicatum | est, usque ad animam et sagwinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apostoli et prophete destruere, | quod absit, niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur.“ Item Marcellus papa ibi in canone *Omne*: „Nequaquam quidem, quod contra ewangelicam vel propheticam vel apostolicam doctrinam constitutionemve eorum sive sanctorum patrum actum fuerit, stabit.“ Item Symachus | papa, X distincione: „Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra divina mandata presumere nec quidquam, quod ewangelicis, propheticis aut apostolicis regulis obviet, agere.“

Item Augustinus IX distincione: „Quis nesciat sanctam scripturam | canonicam tam Veteris quam Novi Testamenti certis suis terminis contineri, eam posterioribus omnium

858/860 Sunt – leges] C. 25 q. 1 c. 6, FRIEDBERG I, 1008 || **860/869** Sciendum – convinceretur] *ibid.* || **870/872** Nequaquam – stabit] C. 25 q. 1 c. 8, FRIEDBERG I, 1009 || **873/876** Non – agere] D. 10 c. 2, FRIEDBERG I, 19-20 || **877/882** Quis – esse] D. 9 c. 8, FRIEDBERG I, 17-18 = AUG., *Bapt.* 2, 4 (p. 178)

856 quemcunque] quemquam **C** || **857** posse – condere] aliquid condere posse **CJ**; sive] vel **L** || **858** XXV] V **G** || **859/860** novas condere] condere novas **CJ** || **861** novas – potest] potest novas leges **J** || **862** vel] et **D** || **864** ibi] ubi **U** || **866** debet] *om.* **L** || **868** non] quod **L** || **869** canone] capitulo **J** || **870** quidem] quidem stabit **L** || **871** propheticam – apostolicam] apostolicam vel propheticam **L**; vel apostolicam] *om.* **B** || **872** stabit] *om.* **L**; Item] *om.* **D** || **876** obviet] obviat **DCJ** || **877** IX] X **CJ**; IX distincione] *om.* **W** || **877/878** Quis – canonicam] *bis, in secundo constitutam substitutum pro* canonicam **F**

880	episcoporum literis ita preponi, ut de illa omnino dubitari et disceptari non possit, utrum verum vel rectum sit, quidquid in ea scriptum constiterit esse?“ Et sequitur in canone sequenti, <i>Ego</i> : „Ego solis eis scriptorum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque	W 256r K 215va B 150v
885	referre, ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere, aut si aliquid in eis invenero, quod videatur contrarium veritati, nichil aliud quam mendosum esse codicem vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel minime intellex isse non ambigam. Alios autem ita lego, ut	D 185v G 175rb
890	quantalibet sanctitate, quantalibet doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia michi per alios auctores vel canonicas scripturas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreant, persuadere potuerunt.“ Et sumitur hic canonica scriptura, ut supra. Et idem VIII	U 81r
895	distincione dicit: „Neque quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum et laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salva honorificencia, que illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis inprobare atque respuere, si forte	C 171v F 13r
900	invenerimus, quod aliter senserint, quam veritas habeat, divino adiutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales volo esse intellectores	

883/893 Ego² – potuerunt] D. 9 c. 5, FRIEDBERG I, 17; *cfr.* AUG., *Epist.* 82, 3 (p. 98-99) || **895/903** Neque – meorum] *recte* D. 9 c. 10, FRIEDBERG I, 18

882 in ea] *om.* L; scriptum] *om.* D; esse] *om.* G || **883** canone] capitulo LK; Ego¹] *om.* CJ; qui] quia M || **885** referre] inferre G, deferre *suprascriptum* referre V || **886** invenero] inveniatur L || **888** interpretem] et interpretem W || **889** ambigam] ambigam id est dubitem F, ambigem id est dubitem W || **890** ideo] idem F || **891** putem] putent BL; quia¹] *om.* G; ipsi ita] ita ipsi M || **892** scripturas] *om.* UVDMCJBLEFKW; rationes] *om.* M || **893** quod] ut D, *om.* U; abhorreant] aberrant J || **894** hic – scriptura] scriptura hic canonica E || **895** distincione] questione B dicit] *om.* F || **896** hominum] *om.* LF || **897** canonicas] catholicas L

- K 215vb meorum.“ „Noli meis literis quasi canonicis | inservire.“
 „Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita
 multa esse in tam multis opusculis nostris, que possunt iusto 905
 iudicio et nulla temeritate culpari.“ „In eo quippe numero
 sumus, ut non dedignemur etiam nobis dictum ab Apostolo
 G 175va recipere: *Et si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus | vobis
 revelavit.*“ Hec Augustinus VIII et IX distincione per totum.
- L 248va Unde | ipse multa postea retractavit, ut XII, questione I, 910
 J 248vb *Certe*, et XXIII, questione VI, | *Vides*. Et | sic patet, quod est
 B 151r valde illicitum et erroneum contra veritatem quidquit
 presumere, etiam quocunque pretexto.
- „Omne enim, quod irreprehensibile est, catholica defendit
 ecclesia“, ut XXV, questione I, *Omne*, et „id noverimus 915
 sequendum, quod nec preceptis ewangelicis contrarium est,
 nec | decretis | sanctorum inveniatur adversum“, ut XIII
 W 256v distincione, *Sicut*. Non est ritus ecclesie Cristi et catholice, ut
 V 54v pretendunt consuetudinarii | doctores, dimissa Cristi veritate
 M 67r et apostolorum aliquam consuetudinem contrariam 920
 approbare, cum sciant scriptum, XXV, questione II, *Amputato*,
 quod „ea, que sunt ab apostolis eorumque successoribus

903 Noli – inservire] D. 9 c. 3, FRIEDBERG I, 17 = AUG., *Trin.* 3, proem., 2 (p. 128) || **904/906** Negare – culpari] D. 9 c. 4, FRIEDBERG I, 17 || **906/909** In – revelavit] D. 9 c. 9, FRIEDBERG I, 18 || **908/909** Et – revelavit] Phil. 3, 15 || **910/911** XII – *Certe*] *cf.* C. 12 q. 1 c. 18, FRIEDBERG I, 683 || **911** XXIII – *Vides*] *cf.* C. 23 q. 6 c. 3, FRIEDBERG I, 948-949 || **914/915** Omne – ecclesia] C. 25 q. 1 c. 8, FRIEDBERG I, 1009 || **915/917** id – adversum] *recte* D. 14 c. 2, FRIEDBERG I, 33 || **922/924** ea – turbentur] C. 25 q. 2 c. 11, FRIEDBERG I, 1014-1015

903 Noli] Nolo **W**; meis] nimis **B**; inservire] inservire id est insistere **W** || **904** possum] possem **B**; ita] ita *suprascriptum* id est etiam **W** || **905** in tam] ita in **E** || **907** non] *om.* **J**; etiam nobis] nobis etiam **L** || **908** quid] quidque **L**; quoque] quod **G**; Deus vobis] vobis Deus **B** vobis] *om.* **L** || **909** revelavit] revelabit **MB** || **910** ipse multa] multa ipse **L**; multa postea] postea multa **MJ**; postea] post **U**; ut] et **B**; XII] XIII **G** || **911** et] *om.* **CJ** || **912** quidquit] quidquam **UMCJBLEFKW**, quicquam **VD** || **915** ut] et **B**; id] idem **D** || **916** contrarium] contra ritum **M** || **917** XIII] XXX **K**, III **L** || **920** aliquam] *om.* **J** || **921** sciant] sciat **GUVD CJBLEFKW**

- instituta, nulla desidia negligantur, nulla dissensione
 violentur, nulla concertacione turbentur“. | Utinam doctores
 925 ad istas scripturas attenderent et forsitan constitutionem
 Cristi et in primitiva ecclesia tentam non inpuerant et non
 tantum de nomine doctoratus confiderent et de eorum
 multitudine, quod sunt tot et tanti, ut dicunt, qui laudant et
 approbant. | G 175vb
- 930 Ideo dicitur in Glosa dicti canonis *Ego*, IX | distincione:
 „Argumentum, quod non est magis credendum honora|bili
 persone quam alii, quia veritas a quocunque prolata semper
 preferenda est, | ut II, questione VII, *Queritur*,“ | ubi dicitur:
 „Non equamus Filium Patri in honore, sed preponamus Filium
 935 Patri in veritate, et sic tribuimus honorem debitum, ut non
 perdat equitas meritum.“ „Nec sanctitas persone prodest, ut
 cicius credatur“, ut supra in canone *Ego* et canone *Neque* et L
 distincione, *Si quis prepostera*, ubi dicit Ciprianus: „Mandant
 martires aliqua fieri, sed si scripta non sunt in lege Domini,
 940 que mandant, ante est, ut sciamus illos de Deo impetrasse,
 que postulant, tunc facere que mandant. Neque enim statim
 videri potest de divina potestate | concessum, quod fuerat
 humana pollicitacione promissum.“ Non ergo sequitur:
 Doctores laudant et approbant, ergo fidelis cristianus
 945 approbare debet, nisi inquantum Dominus approbat in lege
 sua.

931/933 Argumentum – Queritur] D. 9 c. 5, glossa ad ‘Quantalibet’
 (col. 27) || **934/936** Non – meritum] C. 2 q. 7 c. 36, FRIEDBERG I,
 494 || **936/937** Nec – credatur] D. 9 c. 5, glossa ad ‘Quantalibet’
 (col. 27) || **938/943** Mandant – promissum] D. 50 c. 27,
 FRIEDBERG I, 188 = CYPR., *Laps.* 18 (p. 231)

924 concertacione] concertacione *suprascriptum* litigio **K**; turbentur]
 turbantur **B** || **926** Cristi] *om.* **V**; et¹] *om.* **W** || **927** nomine]
 numero **M** || **928** laudant] dicunt **B** || **930** canonis] capituli **F**; *Ego*]
om. **G**; IX] X **CJ** || **931** honora – bili] honorabiliori **D** || **934** Non]
om. **G**; preponamus] preponimus **JL** || **937** Neque] Nequit **UB**,
 Inquit **M**, Eque **F**; et²] *om.* **LK** || **938** prepostera] postea **W** ||
939 Domini] *om.* **U** || **940** illos] *om.* **M** || **941** postulant]
 postulabant **W**; enim] enim quod **M** || **943** pollicitacione] polucione
B

C 172r	Unde dicit Augustinus: „Sedendo chatredram Moy si	
J 249ra	legem Dei docent, ergo Deus per illos docet. Illi vero, si sua	
G 176ra	velint docere, nolite audire, nolite facere; certe tales sua	
	querunt, non Iesu Cristi.“ Quia, secundum Dyonisium:	950
	„Qui ex propriis loquitur, mendax invenitur,“ et secundum	
	Crisostomum: Omnis doctor servus est legis et si de suo	
W 257r	sensu aliquid velit addere vel subtrahere secundum proprium	
	intellectum, dicitur falsus testis, et Proverbiorum XXX	
K 216rb	dicitur: <i>Omnis sermo Dei ignitus clipeus est omnibus sperantibus</i>	955
	<i>in se, ne addas quitquam verbis illius et arguaris inveniarisque</i>	
	<i>mendax. Ideo dicitur Deuteronomii IIII et XXVII: Non addetis</i>	
L 248vb	<i>ad verbum, quod loquor vobis, neque auferatis ex eo. Maledictus,</i>	
	<i>qui non permanet in sermonibus legis huius nec opere eos perficiat.</i>	
	Concordat pulchre Apokalipsi ultimo. „Sancti enim doctores	960
	habent scienciam a Scriptura, quia humiliter se subiciunt	
	Scripture, sensum suum illi coaptantes. Sed heretici doctores	
	habent scienciam in manu sua, quia quasi doctores illam suo	
	sensu coaptant.“ Hec Glosa Apokalipsis VI. Et optime	
F 14r	concordat Augustinus in Enchiridion, de quo supra in 3 ^a	965
U 82r	conclusionem. „Et in hanc insipientiam cadunt, qui, cum ad	
	cognoscendum veritatem inpediuntur aliquo obscuro, non ad	

947/950 Sedendo – Cristi] AUG., *In evang. Ioh.* 46, 6 (p. 401) ||
951 Qui – invenitur] recte SIM. CAS., *Gest. Dom.* 1. 9, c. 25 (vol. 4, p. 392) || **952/954** Omnis – testis] cfr. PS. CHRYSOST., *In Matth.* 20 (col. 747) || **955/957** Omnis – mendax] Prou. 30, 5-6 ||
957/958 Non – eo] Deut. 4, 2 || **958/959** Maledictus – perficiat] Deut. 27, 26 || **960** Apokalipsi ultimo] cfr. Apoc. 22, 18-19 ||
960/964 Sancti – coaptant] ALBERT. M., *In Apoc.* visio 2, c. 6 (p. 56a); cfr. NICOL. DRES., *Tabule* (p. 47) || **965** Augustinus – Enchiridion] cfr. AUG., *Enchir.* 80 (p. 93-94); vide supra p. 137 ||
966/971 Et – fuerunt] C. 24 q. 3 c. 30, FRIEDBERG I, 998

947 Unde] Ut **E** || **948** legem – docent] docent legem Dei **L**; docet] om. **F** || **949** velint] volunt **D** || **950** Cristi] om. **W** || **954** et] om. **L** || **955** Dei] om. **G**; ignitus clipeus] clipeus ignitus **CJ** || **957** IIII] XIII **G**; IIII et] om. **L**; XXVII] XXIII **M** || **957/958** addetis – auferatis] ratis? **G** || **958** quod] quid **B**; auferatis] auferetis **MB** || **959** nec opere] vel **M**; perficiat] perficiet **CJ** || **961** a Scriptura] om. **G** || **963** quia] om. **G** || **964** sensu] sensui **J**; Glosa] om. **D** || **965** de quo] om. **CJ** || **966** conclusionem] bis **F**

	propheticas voces, non ad apostolicas literas, nec ad ewangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt, et ideo	
970	magistri erroris exi stunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.“ „Isti vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum. Et inmutant mendacio veritatem, cum aliud predicant, quam ab apostolis acceperunt.“ Hec XXIII, questione III per totum et ibi per Ieronimum. Et de	G 176rb E 48r M 67v V 55r
975	ista materia alibi est plus dictum.	B 152r
	Insuper dico cum doctoribus, quod sicut dicunt in regno et civitate, ubi sic communicatur populus, est valde solempnis universitas, supposita cuius, ut communiter et fere omnia volunt regi, dirigi et instrui secundum legem Dei, quam	D 186v
980	eciam summa diligencia venerantur, student et memorialiter tenent, ut precepit Dominus in Deuteronomio; verumtamen est, communiter non „incedunt ornati, variati et togati, ut per illa dignitas appareret“, de quibus dicit Iohannes Andre, De excessibus prelatorum, <i>Ut apostolice,</i>	K 216va
985	Libro VI, nec magnificent fimbrias suas sicut isti, de quibus Mathei XXIII dicit Salvator: <i>Dilatant enim filacteria sua et magni ficant fimbrias. Amant primos recubitos in cenis et primas kathedras in synagogis et salutationes in foro et vocari ab hominibus rabi</i> etc. Videant, quos tangit, qui ita excessive	J 249rb
990	dilatant fimbrias et cucullas suas, ut equus sive mulus, cui	W 257v G 176va

971/973 Isti – acceperunt] C. 24 q. 3 c. 33, FRIEDBERG I, 999 ||
974/975 Et – dictum] *cfr.* NICOL. DRESD., *Tabule* (p. 47-48) ||
981 Deuteronomio] *cfr.* Deut. 5, 32-33 *et passim* ||
982/983 incedunt – appareret] *recte De Privilegiis*, 5.7.6. in VI°, glossa ad ‘dignitatum’ (col. 676) || **986/989** Dilatant – rabi] Matth. 23, 5-7

972 inmutant] inmutent **L** || **974** Et] *om.* **M** || **975** alibi] aliubi **K** alibi est] tamen? **G**; est plus] plus est **V** || **976** Insuper] In quo **D** dico] dicto **G**, *om.* **B** || **977** civitate] in civitate **J** || **978** universitas] universalitas **C**, *in marg. add.* Praga **E**; fere] *om.* **D** || **979** dirigi] et dirigi **L** || **980** memorialiter] memoriam **G** || **981** precepit] precipit **V**; in] *om.* **G** || **982** est] et **E** || **984** Andre] Andre distincione II **E** || **986 XXIII** XXVI **K** || **987** recubitos] accubitus **UVDJBK**, accubitos **MCLEFW** || **988** in²] *om.* **J** || **988/989** vocari – hominibus] ab hominibus vocari **L** || **989** etc] *om.* **MEW**; qui] quia **G** || **990** suas] *om.* **B**

	insedent, vix incedere potest; taceo de servis sustentantibus.	
	Sed de universitate, ubi supra, ut communiter in abiectis	
F 14v	ambulant, scientes, quia Iohannes Baptista ex eo erat	
	ydoneus testis Cristi, quia austerum habitum habuit, ut	
	dicit Lyra Mathei III. Ideo dicitur Apokalipsis XI: <i>Et dabo</i>	995
C 172v	<i>duobus testibus meis, amicti saccis et prophetabunt.</i> Huiusmodi	
	erant isti doctores, <i>quibus non erat dignus mundus</i> , de quibus	
L 249ra	Hebreorum XI, <i>circumierunt in melotis, in pellibus caprinis</i>	
	etc. Eciam communiter non sunt incrassati, inpigwati, dilatati,	
	qui recalcitrant derelinquentes Deum factorem suum et	1000
	recedentes a Deo salutari suo, ut Deuteronomii XXXIII,	
	scientes, quod secundum beatum Ieronimum, XXXV	
U 82v	distincione, <i>Ecclesie</i> : „confusio et ignominia est Iesum	
K 216vb	crucifixum, pauperem et esurientem farsitis sive farsis	
B 152v	predicare corporibus et ieiuniorum doctrinam rubentes	1005
	buccas tumenciaque ora proferre. Si in apostolorum loco	
	sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed	
	conversacionem et abstinenciam“. Hec ille. Nec sunt de istis,	
E 48v	de quibus dicitur Ezechielis XXXVIII: <i>Et cadent sepes</i> , dicit	
G 176vb	Lyra, „id est multi de religiosi et doctoribus“ tempore	1010
	Anticristi, qui propter pugillum panis et pingvia beneficia	
	quasi <i>canes muti non valent latrare</i> , de quibus dicit Ysaias	

993/994 Iohannes – habuit] *cfr.* NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 3, 4 ad ‘Ipse autem Iohannes’ (col. 71) || **995/996** Et – prophetabunt] Apoc. 11, 3 || **997** quibus¹ – mundus] Hebr. 11, 38 || **998** circumierunt – caprinis] Hebr. 11, 37 || **999/1001** incrassati – suo] *cfr.* Deut. 32, 15 || **1003/1008** confusio – abstinenciam] D. 35 c. 4, FRIEDBERG I, 131-132 || **1009** Et – sepes] Ez. 38, 20 || **1010** id – doctoribus] NICOL. LIR., *Postil. ad Ez.* 38, 20 ad ‘Et cadent’ (col. 1364) || **1012** canes – latrare] Is. 56, 10

991 insedent] insident **CJL**; potest] possit **L** || **992** Sed] *om.* **G** universitate] universalitate **CJ** || **995** dicit Lyra] Lyra dicit **CJ**; XI] X^o **CJ** || **996** amicti] amictis **CJ**; Huiusmodi] Eiusmodi **V**, *om.* **J** || **997** quibus²] hiis **W** || **998** Hebreorum] ad Hebreos **UMLFKW**; in²] et in **E** || **999** etc] *om.* **V** || **1000** derelinquentes] *om.* **L** || **1001** ut] ut patet **L**, *om.* **E**; XXXIII] XXXVI **K**, III° **W** || **1003** Iesum] Iesum Cristum **L**, Iesum et **M** || **1004** pauperem] *om.* **V**; et] *om.* **K** || **1006** ora] *om.* **D** || **1007** sed] sed et **L**, secundum **E** || **1012** valent] valentes **B**; dicit] *om.* **L**

- propheta. Sed de universitate illa solempni multi iam *vicerunt*
propter sagwinem agni et propter verbum testimonii sui et non
1015 *dilexerunt animas suas usque ad mortem*, ut Apokalipsis XII.
„Scire autem debetis et pro certo credere ac tenere,“
secundum Ciprianum, | „pressure diem super caput esse D 187r
cepisse et occasum seculi atque Anticristi tempora
appropinquasse, ut parati omnes ad prelium stemus nec
1020 quidquam | nisi gloriam vite eterne et coronam | J 249va
confessionis Dominice cogitemus, nec putemus talia esse, que
M 68r
veniunt, qualia fuerunt illa, que transierunt. Gravior nunc et
ferocior pugna inminet, ad quam fide incorrupta et virtute
robusta parare se debeant | milites Cristi, considerantes F 15r
1025 idcirco se cottidie calicem sagwinis Cristi bibere, ut | possint W 258r
et ipsi propter Cristum sagwinem fundere.“ Concordat etiam
supra | in conclusione 3^a. Ideo non est mirandum, quare V 55v
clerus Cristi egregius sic communicat fideles, | ut scilicet G 177ra
K 217ra
1030 procedentes, secundum Albertum supra, et ut gigantes
exultando viam presentis miserie ad currendum, ad bravium
eterne glorie apprehendendum etc.

1013/1015 vicerunt – mortem] Apoc. 12, 11 || **1016/1026** Scire –
fundere] CYPR., *Epist.* 58, 1 (p. 320); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r) ||
1027 supra – 3a] *vide supra p. 140-141* || **1028/1030** ut – Albertum]
cfr. ALBERT. M., *Sacr. d.* 3, tr. 2, c. 2 (p. 289^{ab}); *vide supra p. 141* ||
1030/1031 ut – currendum] *cfr.* Ps. 18, 6

1013 universitate] universalitate C; illa] *om.* W || **1014** et²] *om.* G ||
1016 ac] hanc F || **1018** Anticristi] Cristi D || **1019** nec] ut W ||
1020 vite eterne] eterne vite M; coronam] eterna D ||
1021 Dominice] *om.* U || **1022** veniunt] veniant M; fuerunt] *om.* L ||
1023 ferocior] forcior GJ || **1024** debeant] debent M ||
1025 idcirco] *om.* L; possint] possent V || **1026** sagwinem]
sanguinem Cristi J || **1029** pugnam] purpuram G || **1030** et] *om.* D
|| **1031** exultando] exultantes M; ad²] et W; bravium] brachium B ||
1032 etc] *om.* UVDMCJBLFKW

Sexta conclusio.

B 153r 21us. Sexta conclusio. Pertinaciter asserentes oppositum 1035
premissorum censendi sunt heretici et tamquam | tales
arcendi et puniendi.

Sexta conclusio patet per hoc, quod ille, qui pertinaciter se
opponit contra generalem, laudabilem, expedientem et per
doctores nullo contradicente approbatum ritum 1040
ministracionem sacramenti concernentem, merito debet
haberi pro suspecto de heresi et tamquam novarum
L 249rb opinionum contra laudabiles mores ecclesie inventor | vel
sectator et tamquam talis arcendus et puniendus. Et prelati
super istis dissimulantes sunt multum redarguendi. 1045

U 83r 22us. O mirum dictum doctorum et gran|dis permutacio
ecclesie eorum quantum ad ecclesiam primitivam! Cum id,
scilicet communicare sub utraque specie, quod in conclusione
G 177rb prima dicunt Cristi institu|cionem et ministracionem et in 3^a 1050
C 173r conclusione dicunt in ecclesia primitiva | a fidelibus sic
receptum, in presenti conclusione per indirectum sub specie
consuetudinis sive ritus eorum ecclesie videntur hereticare et
tenentes illud dicunt novarum opinionum inventores | vel
E 49r sectatores, sic quod tenere volentes in hoc ritum | et 1055
K 217rb

1035/1045 Sexta – redarguendi] *cfr.* HARDT (col. 588, 590); MANSI (col.157-159)

1034 Sexta conclusio] *in marg.* EFW, *om.* UMCJBLK || **1035** 21us] *in marg.* GEF, Vicesimoprimum W; Sexta conclusio] *om.* V; conclusio] tabula CJ || **1036** censendi – heretici] sunt heretici censendi L || **1037** puniendi] conburendi *in marg. corr. in* puniendi F || **1038** Sexta – patet] patet conclusio L || **1039** expedientem] et expedientem VM; et] *om.* L || **1040** nullo] nullomodo M || **1043** opinionum] opposicionum B; vel] et L || **1047** 22us] *in marg.* GF, XXII Responsio *in marg.* E, Sequitur XXII^{us}. Vicesimus secundus K, Vicesimo secundo W || **1048** ecclesiam primitivam] primitivam ecclesiam E; id] illud V, idem M || **1050** et²] *om.* W || **1051** dicunt] dicunt quod D || **1053** eorum ecclesie] ecclesie eorum J; hereticare] heretici D || **1054** opinionum] opposicionum B; vel] *om.* K || **1055** tenere volentes] tenentes J; et] *om.* VB

- consuetudinem ecclesie primitive fundatam supra firmam
petram, scilicet Cristum Iesum, dimissa consuetudine | J 249vb F
temporibus novissimis super arenam edificata, utputa super 15v
multitudine, quia tot doctores approbant, ut dicunt, et tanti,
1060 et quia periculum et sic de aliis, de quibus supra, hereticant
et non potius econverso, cum secundum Augustinum supra:
„invidus est et malignus, qui dimissa veritate presumit
consuetudinem sequi“. | Et non possunt de iure dicere D 187v
consuetudinem tenere „in hiis rebus, in quibus divina
1065 Scriptura aliquid certi statuit“, ut etiam | dictum est supra
per Augustinum et alios. W 258v
- O bone Iesu, tamen tu invenisti et instituisti, ut per se
fatentur, et tu, sancte Paule, Vas electionis, a Domino | dicis B 153v
te sic accepisse, sicut omnibus Corintheis tradidisti et dicis ad
1070 Gallatas 1: *Notum | vobis facio, fratres, ewangelium, quod*
ewangelizatum est a me, quia non est secundum hominem. Neque
enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelacionem
Iesu Christi; quomodo ergo dicunt huiusmodi veritatem novam
sectam?
- 1075 O sancte Paule, dic eis de illa secta, Actuum XXIII:
Confiteor hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt heresim, sic

1062/1063 invidus – sequi] D. 8 c. 6, FRIEDBERG I, 14-15 = AUG.,
Bapt. 3, 8 (p. 203); *vide supra p. 145-146, 160* || **1064/1065** in¹ –
statuit] D. 11 c. 7, FRIEDBERG I, 25 = AUG., *Epist.* 36, 2 (p. 130); *vide*
supra p. 142-143, 151 || **1068** sancte – electionis] *cf.* Act. 9, 15 ||
1069 te – tradidisti] *cf.* I Cor. 11, 23 || **1070/1073** Notum – Cristi]
Gal. 1, 11-12 || **1076/1078** Confiteor – Deum] Act. 24, 14-15

1056 ecclesie primitive] primitive ecclesie **E** || **1057** Cristum Iesum]
Iesum Cristum **FK** || **1058** super¹] supra **D**; edificata] edificatam **BE**
|| **1059** quia] ut quia **U**; tot] tanti **V**; et] tot et **B** || **1060** et¹] *om.* **F** ||
1061 cum] *om.* **W**; supra] *om.* **B** || **1062** est] *om.* **BW** ||
1063 consuetudinem sequi] sequi consuetudinem **B** ||
1063/1064 Et – tenere] *om.* **B** || **1064** tenere] teneri **W**, *om.* **V** ||
1065 aliquid] nichil **W**; etiam] *om.* **M**; dictum – supra] supra dictum
est **J** || **1066** et alios] *om.* **D** || **1067** tamen] cum **L**; tu] *om.* **F** ||
1069 sicut] sic **E** || **1069/1070** ad Gallatas] Galatarum **VDCBE** ||
1070 vobis] *bis* **G**; facio] *om.* **B**; facio fratres] fratres facio **J** ||
1072 enim ego] ego enim **F**; accepi] recepi **B**; illud] *om.* **L** ||
1075 XXIII] XIII° **J** || **1076** tibi] ibi **V**; quod secundum] quia **L**

M 68v	<i>deservio Patri, Deo meo, credens, que in Lege et Prophetis scripta</i>	
K 217va	<i>sunt, spem habens in Deum. Hec verba Pauli ibi, ubi etiam</i>	
	<i>vocant sectam Nazarenorum et Actuum ultimo dixerunt ad</i>	
	<i>Paulum: Nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei</i>	1080
	<i>contradicitur etc. Ecce ab inicio Cristi secta est persecuta et</i>	
	<i>hereticata, ideo dictum est supra, quomodo positus est in</i>	
V 56r	<i>signum, cui contradicetur. Et hic est agnus, qui occisus est ab</i>	
	<i>origine mundi, ut dicit Iohannes in Apokalipsi, quia</i>	
	<i>secundum Ciprianum, epistola XXVIII, „in Abel occisus, in</i>	1085
U 83v	<i>Ysaac ymmolatus, in Yoseph venundatus, in Ysaya sectus, in</i>	
	<i>homine crucifixus est“. Et idem epistola XXVI adversus</i>	
	<i>Iudeos dicit: Ysrael populus consuevit persequi Cristum non</i>	
F 16r	<i>tantum in carne corporaliter apparentem, sed et cum a</i>	
L 249va	<i>prophetis annuntiaretur, longe ante eis per spiritum</i>	1090
G 177vb	<i>loquentem. Universos etenim vates persecuti sunt, ex</i>	
	<i>quibus quosdam lapidibus insectando, alios indigne</i>	
	<i>excruciando peremerunt, non tam ipsos, quam in ipsis</i>	
	<i>Dominum Cristum. Hec est namque huius rei probacio, quod</i>	
J 250ra	<i>scilicet simulatores perfidos et mendaces prophetas et</i>	1095
	<i>Cristo contrarios susceperunt, veros autem et fidei plenos</i>	
	<i>inpugnaverunt. Moysen enim maledicebant, quoniam</i>	

1078/1079 ubi – Nazarenorum] *cf.* Act. 24, 5 || **1080/1081** Nam – contradicitur] Act. 28, 22 || **1082/1083** positus – contradicetur] Luc. 2, 34; *vide supra p. 121* || **1083/1084** qui – mundi] Apoc. 13, 8 || **1085/1087** in¹ – est] Ps. CYPR., *Laud. mart.* 29 (p. 50); *cf.* CYPR., *Patient.* 10 (p. 123-124) || **1088/1115** Ysrael – fecerunt] *cf.* Ps. CYPR., *Adv. Iud.* 2-3 (p. 135-136)

1077 Prophetis] in Prophetis **K** || **1078** ibi] *om.* **G**; etiam] ecclesiam **K** || **1079** et] *om.* **B** || **1080/1081** ei contradicitur] contradicitur ei **K** || **1081** etc] *om.* **EFK** || **1082** hereticata] heretica **J** || **1082/1083** supra – Et] *om.* **G** || **1082** quomodo] in quo **B**; est²] *om.* **K** || **1085** occisus] occisus est **MBW** || **1086** Ysaya] Ysa **G**, Ysaac **W**; sectus] tectus **B** || **1087** homine] homine, id est in humanitate **D**; idem] ibidem **D**; epistola] in epistola **M**; XXVI] XXVII **D** || **1088** dicit] sic dicit **K** || **1089** et] etiam **J** || **1090** per] *om.* **B** spiritum] spiritum sanctum **CJ** || **1091** etenim] enim **K** || **1092** alios] aliquos **G** || **1093** peremerunt] peremerant **L**; tam] tamen **B** || **1094** Dominum] Deum **M**; Cristum] Iesum Cristum **L** || **1096** veros] veraces **CJ**

- Cristum annuncciabat, | Dathan vero diligebant, quoniam B 154r
 Cristo contradicebat, Aaron | repudiabant in sacerdocio, E 49v
 1100 quoniam Cristi similitudinem preferebat, Abiron
 constituebant, quoniam Cristo invidebat, David | odio W 259r
 habebant, quoniam Cristum canebat, Saul extollebant,
 quoniam | Cristo non obediebat, Acham servabant Cristum C 173v
 re|ticentem, Yosue contradicebant Cristi precepta servantem, K 217vb
 1105 Ieremiam lapidabant Cristum vaticinantem, Ananie
 obediebat | Cristo adversanti, Ysayam secabant Cristum D 188r
 vociferantem, Manassen magnificabant Cristum
 persequentem, Iohannem decollabant Cristum
 demonstrantem, Herodi credebant Cristum trucidantem,
 1110 Zachariam lapidabant Cristum diligentem, Iudam amabant
 Cristum illis tradentem. Videtis ergo, quomodo Cristum
 diligentes odiunt | et quomodo Cristum odientes semper G 178ra
 diligunt. Non enim tantummodo testes Domini
 1115 inpugnaverunt, sed perfidi coloni ipsi Domino Patri in Filio
 contumeliam fecerunt. Hec et multa alia per eundem, ubi
 supra.

Posito ergo pro possibili, ut veniat Christus cum sua ecclesia
 primitiva in medium concilii Constanciensis cum vita sua
 apostolica et praxi ewangelica et dicat ibi turbis, sicut in
 1120 Capharnaum docens dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii
 hominis et biberitis eius sagwinem* etc., et volens ibi praticare

1120/1121 Nisi – sagwinem] Ioh. 6, 54

1098 Dathan] Sathan **W**; diligebant] dilexerunt **D** ||
 1102 extollebant] servabant **B** || 1103 Cristum] Cristum, id est
 silencium **M**, *om.* **G** || 1104 re – ticentem] reticentem *in marg.* id est
 retro iacentem **B**, reticentem *suprascriptum* id est tacentem **K**,
 reticentem id est tacentem **W** || 1105 vaticinantem] fatinantem **G**
 || 1105/1107 Ananie – vociferantem] *om.* **G** || 1106 secabant]
 seccabant **CJ**, sectabant **E** || 1108 decollabant] decollantem **B** ||
 1109 demonstrantem] premonstrantem **V** || 1111 illis] *om.* **L** ||
 1114 ipsi] ipso **F** || 1117 ut] quod **VL** || 1117/1118 sua – primitiva]
 primitiva sua ecclesia **L** || 1118 concilii Constanciensis] concilium
 Constanciensem **K**, concilium Constanciensem **W**; sua] *om.* **V** ||
 1119 praxi] praxi sua **L**; ibi] illis **D** || 1121 et¹ – sagwinem] *om.* **F**; etc]
om. **E**

- sacramentum sicut instituit, putasne habebit audienciam et locum rebus stantibus ut nunc? Grave esset. Ymmo videtur,
- U 84r quod non | abirent retro sicut isti in Capharnaum
F 16v scandalizati abi|erunt, sed secundum condempnacionem 1125
eorum hereticarent et condempnarent, dicentes non esse
eorum consuetudinem. Bene ergo cecinit vir secundum cor
B 154v Dei, Psalmo XC^o: *Quoniam tu es, Domine, spes mea, altissimum |*
K 218ra *posuisti refugium tuum. Non | accedat ad te | malum et flagellum*
M 69r *| non aporpinquabit thabernaculo tuo. Bene ergo prophetavit de* 1130
G 178rb *vobis ypochritis Isaias, sicut scriptum est: Populus hic labiis me*
honorat, cor autem eorum longe est a me. In vanum autem me
J 250rb *colunt, docentes doctrinas et precepta hominum, relinquentes autem*
mandatum Dei, tenentes tradicionem hominum, ut Marci VII. |
- Ad idem Crisostomus super Matheum De imperfecto, XX 1135
capitulo sic inquit: „Quando vides scripturas prophetarum et
W 259v ewan|gelii et apostolorum traditas esse in manus falsorum |
L 249vb sacerdotum et scribarum, non intelligis, quia verbum veritatis
traditum est principibus iniquis et scribis? Et sicut tunc
sacerdotes condempnaverunt Cristum morte vel propter 1140
E 50r vanam gloriam vel propter avariciam | cogitantes, quoniam si
tenuerint Cristum, ipsi sacerdotes esse non possunt
secundum legem nec illa solemnna lucra percipere, ita nunc

1124/1125 abirent – erunt] *cfr.* Ioh. 6, 60-67 ||
1128/1130 Quoniam – tuo] Ps. 90, 9-10 || 1130/1134 Bene –
hominum] Marc. 7, 6-8 || 1136/1171 Quando – veritatem] Ps.
CHRYSOST., *In Matth.* 35 (col. 824)

1122 habebit] habebat **W** || 1125 sed secundum] secundum quod
W || 1127 Bene] Unde **B** || 1128 XCo] X^o **C**; mea] *om.* **E** ||
1129/1130 Non – tuo] etc **L** || 1129 accedat] accedet **B**; et
flagellum] *om.* **W** || 1130 thabernaculo tuo] tabernaculum tuum **K**
tuo] suo **B**; Bene ergo] unde bene **W** || 1131 Populus hic] hic
populus **D** || 1132 est – me^l] *om.* **GDCEKW** || 1133 precepta
hominum] hominum precepta **E** || 1134 mandatum] mandata **J** ||
1135 Ad] Et ad **J**; De] De opere **W** || 1136 Quando] quoniam **M** ||
1137 ewan – gelii] ewangelium **J**; apostolorum] prophetarum **L** ||
1138/1171 non – Crisostomus] etc ut alibi patet **V** || 1139 est] *om.*
C || 1140 Cristum] *om.* **K**; propter] *om.* **U** || 1141 quoniam] quando
B || 1142 possunt] possint **F** || 1143 nec] *om.* **U**

- imp̃ii sacerdotes et scribe veritatis verbum dignum iudicant
1145 interire cogitantes, quia si verbum veritatis | tenuerint, ipsi D 188v
salutaria lucra percipere non possunt. Tradunt autem | G 178va
verbum veritatis perversis exposicionibus ad illudendum et
crucifigendum. Deludunt enim verbum veritatis, quando
simulant se sequi Cristum et disputare de eo sine timore Dei,
1150 non proposito inveniende veritatis, sed studio subvertendi.
Hoc autem modo | deludunt, non colunt verbum veritatis. K 218rb
Crucifigunt autem ipsum et interficiunt, quando falsa
professione mendacii verbum veritatis suffocant et in se
occidunt. Et sicut tunc sacerdotes illi nullam culpam
1155 ydoneam inveniētes in Cristo falsam accusationem
detulerunt adversus eum, sic modo nullam rationem | C 174r
habentes dicere contra verbum veritatis falsa | interpretantur B 155r
| de illo et falsa proferunt testimonia adversus verbum F 17r
veritatis. Sicut tunc falsos | testes subornaverunt contra U 84v
1160 Cristum et sicut tunc sacerdotes quidem et scribe
cognoscentes eum, quia vere Cristus est, quasi hominem
maleficum gentibus illum tradiderunt, gentes autem non
cognoscentes eum Cristum esse deluserunt et crucifixerunt
quasi hominem maleficum, sic et modo sacerdotes et scribe | G 178vb
1165 hereticorum cognoscentes, quia verbum veritatis est,
secundum scripturas, quas legunt, tradunt id populis,
gentibus ad illudendum et crucifigendum. Populi autem per
ignoranciam verbum veritatis deludunt et crucifigunt quasi
mendacium. Sed ignorancia eorum non excusat eos sicut nec
1170 illos, quoniam si vellent cum iudicio querere, invenire
poterant veritatem.“ Hec Crisostomus.

Videant, quos illa scriptura tangit, qui verbum veritatis de
communionē sub utraque specie fatentur Cristi institutionem

1144 et] *om.* **B**; iudicant] *om.* **L** || 1147 ad] et **B** || 1148 quando]
quoniam **CJ** || 1151 modo] *om.* **G** || 1158 proferunt] protulerunt
E || 1159 subornaverunt] subordinaverunt **MJ** || 1160 quidem]
quidam **CJ**, *om.* **L** || 1161 cognoscentes] cognoscentes quidem **L** ||
1161/1163 quia – eum] *om.* **D** || 1162 illum] *om.* **M** ||
1163 deluserunt] enim deluserunt **L**; crucifixerunt] fixe crucifixerunt
M || 1165 est] *om.* **B** || 1166 id] hiis **L**, illud **B** || 1169 eorum] *om.*
F || 1170 quoniam] qui **W** || 1173 sub] de **K**

J 250va W 260r	et in primitiva ecclesia tentam, tandem illudunt preponentes ei consuetudinem eorum, alii periculum, alii multitudinem non tenencium, tandem assumentes falsos	1175
V 56v K 218va	testes, scilicet quomodo eandem veritatem practicantes. Dicunt eciam post cenam debere ministrari sacramentum, quod utique constat falsum, cum nullus constat repertus esse	
L 250ra	huiusmodi, qui sic dogmatizasset sive practicasset post cenam necessitate exclusa, quam per se excipiunt dicti condempnatores.	1180
M 69v G 179ra	Procedentes tandem ad dicta sive scripta illorum testium ad hereticacionem et condempnacionem et tradunt demum gentibus ad crucifigendum, hereticandum et puniendum, non advertentes, quod dicitur XXIII, questione III, <i>Non in perpetuum</i> , in Gloza, quod „iudices non erunt precipites ad excommunicandum. Concordat Extra, De appellacionibus, <i>Reprehensibilis</i> “ et De sententia excommunicacionis, <i>Alma mater</i> , Libro VI. „Iniquitas enim omnia precipitat, virtus autem lenta est et omnium percunctatrix, ut De penitencia, distincione III, <i>Inter hec</i> .“	1185
B 155v		1190
D 189r F 17v E 50v	Tradunt demum curie seculari dantes brachiumulare ad invocandum illud contra omnes practicantes huiusmodi Cristi institutionem et ecclesie primitive ritum, prout patebit infra in condempnacione eorum.	1195
	O Domine Deus, <i>respice in testamentum tuum, quia obscurati sunt, qui repleti sunt terre domibus iniquitatum</i> , de quo in	

1187/1192 iudices – hec] C. 24 q. 3 c. 5, glossa ad ‘et dum praecipites’ (col. 1419) || **1189/1190** De – VI] *cf.* 5.11.24 in VI°, FRIEDBERG II, 1106-1107 || **1197/1198** respice – iniquitatum] Ps. 73, 20

1174 et] *om.* CJW; tandem] *om.* V || **1178** post – debere] debere post cenam **B** || **1179** constat² – esse] repertus esse constat **L** repertus esse] esse repertus **E**; esse] *om.* **F** || **1180** sive] et **E** || **1181** per] pro **B** || **1182** condempnatores] contemptores **E** || **1183** scripta] scriptura **D** || **1185** hereticandum] *om.* **CJ** || **1187** erunt] essent **L** || **1189** Reprehensibilis] Irreprehensibilis **CJ** sententia] *om.* **F** || **1194** illud] illum **LF**; omnes] homines **F** || **1195** ritum] institutionem **K**; prout] ut **E** || **1196** infra] in figura **B** || **1198/1199** de – Psalmo] *om.* **E**

	Psalm. O Iesu Criste, qui es institutor huius veritatis,	U 85r
1200	nonne quantum in eis est, te faciunt hereziarcham? Et nichilominus dant contra te et tuam sanctam ecclesiam primitivam, si hodie teneret ritum ipsius secundum tuam institutionem, brachiumulare. Et adhuc volunt esse	G 179rb K 218vb
1205	Verum sicut tempore Cristi Annas et Cayphas et ceteri pharisei et sacerdotes fuerunt innocentes in mortem Cristi et ita sancti, quod non introierunt in pretorium sive in domum gentilis, scilicet Pilati, ne contaminarentur, ut manducarent Pascha, ut Iohannis XVIII. Iustum tamen et innocentem	
1210	petebant crucifigi et Barrabam dimitti, latronem insignem. Ipse enim Salvator primo in domo sacerdotum Anne, scilicet et Caiphe, subsannatus, blasphematus verbis et factis et prius ab eis extra sinagogam factus, Iohannis IX, quasi degradatus traditus est curie seculari, scilicet Pilati, dicentibus ipsis: <i>Nobis non licet interficere quemquam</i> . Sic et nunc ex omni parte blasphematus ab huiusmodi: primo enim infamant, deinde citant, excommunicant et tandem breviter rapiunt et degradant et maledicendo in corpore et in anima, quantum in eis est, tradunt curie seculari. Et sicut	W 260v C 174v J 250vb
1215	tunc dixerunt Iudeorum sacerdotes: <i>Si dimittis hunc, non es amicus cesaris</i> , sic dicunt nunc: Domine potestas, iste est de	B 156r
1220		G 179va

1205/1209 Verum – Pascha] *cfr.* Ioh. 18, 13-28 ||
 1209/1210 Iustum – insignem] *cfr.* Ioh. 18, 40 || 1213 extra – factus] *cfr.* Ioh. 9, 22 || 1215 Nobis – quemquam] Ioh. 18, 31 ||
 1220/1221 Si – cesaris] Ioh. 19, 12

1199 Iesu] *om.* J;Criste] *om.* W || 1200 nonne] *om.* E;est] *om.* DE ||
 1201 et] *om.* BF;tuam sanctam] sanctam tuam E || 1202 ipsius] *om.* L || 1203 volunt esse] esse volunt D || 1204 ab] de D; vocari] vocari id est benefactores W || 1205 et²] *om.* E || 1206 et¹] *om.* EW;mortem] morte MBLW || 1207 in²] *om.* W || 1208 ut] quod K || 1209 ut] et D || 1212 scilicet] *om.* K; et¹] *om.* MW blasphematus] et blasphematus B || 1213 Iohannis IX] IX Iohannis D; IX] X^o CJ || 1214 Pilati] *om.* L || 1215 ipsis] illis E || 1217 deinde] demum E; citant] fatant K; excommunicant] et excommunicant VD || 1218 et¹] *om.* D; in²] *om.* MJK || 1219 est] *om.* J;curie] cure M || 1221 dicunt] *om.* E;nunc] *om.* L;iste] ista BW est] *om.* W

- F 18r foro vestro | et ecclesia non habet ultra, quid faciat. Ideo per
 L 250rb seculari conprimendus est potestas, ut patet in processu
 decretalium et constitutionum papalium, de quibus longum
 esset ponere, lacius tamen infra patebit, cum videbimus | de 1225
 processu ipsorum.
- K 219ra O quam periculose et ypochritice se huiusmodi decipiunt
 et hominem tradunt, ut dicit Augustinus | De penitencia,
 distincione prima: „Periculose se decipiunt, qui existimant
 eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, 1230
 et non potius eos, per quorum consilium et fraudem et
 V 57r exhortacionem | homines extinguntur. Nam Iudei
 Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut
 scriptum est: *Nobis non licet interficere quemquam*. Sed tamen
 illis Domini mors imputatur, quia ipsi cum ligwa 1235
 interfecerunt dicentes: *Crucifige | eum*.“ Et sequitur: „Qui
 D 189v ergo hominem tradidit, ille interfecit eum Domino dicente: |
 M 70r *Maius peccatum habet, qui tradidit me tibi*. Unde Psalmus: *Filii*
 U 85v *hominum, | dentes eorum arma et sagitta et ligwa eorum gladius*
 G 179vb *acutus*. Subiciant ergo se penitencie, | quorum | consilio 1240
 E 51r sagwis funditur, si veniam promereri voluerint.“ Hec
 Augustinus, ubi supra.

1229/1236 Periculose – eum] De poen. D. 1 c. 23, FRIEDBERG I, 1163 || **1234** Nobis – quemquam] Ioh. 18, 31 || **1236** Crucifige eum] Ioh. 19, 6 || **1236/1241** Qui – voluerint] De poen. D. 1 c. 23, FRIEDBERG I, 1163 || **1238** Maius – tibi] Ioh. 19, 11 || **1238/1240** Filii – acutus] Ps. 56, 5

1222 faciat] faciet **E** || **1225** patebit] *om.* **D** || **1226** processu] processibus **D** || **1228** Augustinus] beatus Augustinus **M** || **1229** prima] *om.* **L**; se] *om.* **W** || **1230** eos] *om.* **J** || **1230/1231** tantum – eos] *bis* **D** || **1230** hominem] homines **V** || **1231** et³] *om.* **M** || **1233** Dominum nequaquam] nequaquam Dominum **J**; nequaquam – manibus] propriis manibus nequaquam **B**; interfecerunt] occiderunt **J** || **1235** illis – mors] Domini mors illis **J**; Domini] deinde **B**; Domini mors] mors Domini **D**; ipsi] *om.* **D** || **1236** Crucifige] Crucifige, crucifige **DL** || **1237** interfecit] interficit **D** || **1238** tradidit me] me tradidit **VL**; Psalmus] Psalmista **UDMLFK**, Psalmo **V** || **1239** eorum¹] *om.* **L** || **1240** ergo se] se ergo **D** || **1241** promereri] mereri **L**

- Huiusmodi traditiones Dominus presciens ait Mathei X:
Cavete ergo ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis et in
1245 *sinagogis suis flagellabunt vos et ad | reges et presides ducemini* B 156v
propter me; et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum
etc. Deberent enim potius letari de | desiderio populi ad W 261r
sacramenta percipienda et ewangelica veritate tenenda, quam
contra tales conciliare et ad oppositum quasi in mortem
1250 ducere, similes illis, de quibus | dicit Ambrosius De J 251ra
penitencia, distincione I^a, *Quantuslibet*, sic: „In tanta enim
Domini gracia tantoque divini muneris miraculo cum
opportet universos letari, | conmovebantur impii et adversus K 219rb
Cristum concilium congregabant, | Lazarum quoque F 18v
1255 interficere volebant. Nonne merito eorum successores vos
fore cognoscitis, quorum duricie heredes estis? Nam et vos
indignamini et contra ecclesiam congregatis concilium, quia
videtis mortuos in ecclesia reviviscere et peccatorum
indulgencia resuscitari mortuos. Itaque | quantum in vobis G 180ra
1260 est, per invidiam vultis iterum interficere resuscitados. Sed
Iesus non revocat beneficia, ymmo cumulos libertatis
amplificat, reviviscit sollicite suscitatus et celebrata
resurreccionis gracia letus ad cenam venit.“ Hec Ambrosius.
O *Rex regum, Dominus dominancium! Angustie sunt michi*
1265 *undique*, Pater eterne. Si enim Filium tuum karissimum

1244/1246 Cavete – me] Matth. 10, 17-18 || **1246** et – meum]
Matth. 10, 22 || **1251/1263** In – venit] De poen. D. 1 c. 53,
FRIEDBERG I, 1172 = AMBR., *Paenit.* 2, 7, 59-60 (p. 170-172) ||
1264 Rex – dominancium] I Tim. 6, 15; Apoc. 19, 16 ||
1264/1265 Angustie – undique] Dan. 13, 22

1244 enim] *om.* B; in²] *om.* J || **1245** suis] *om.* J; presides] ad presides
M || **1246** omnibus hominibus] hominibus omnibus **D**; hominibus]
om. V; nomen meum] me **G** || **1247** etc] *om.* LEK ||
1248 percipienda] suscipienda percipiendaque **M** || **1250** dicit] *om.*
LW || **1251** sic] *om.* E || **1252** Domini] Dei **W**; tantoque] tanto **F** ||
1255 vos] quos **V** || **1256** fore] esse **L**; heredes] et heredes **B**, similes
G || **1258** mortuos – ecclesia] in ecclesia mortuos **D** ||
1259 indulgencia] indulgenciam **F** || **1261** non] *om.* **G** ||
1263 gracia] gloria **V** || **1264** Dominus] et Dominus **L**; michi] *om.*
UVDMCJBLEFKW

C 175r	secundum tuum preceptum audiero et, ut idem ipse Filius	
L 250va	tuus carissimus iussit, ewangelio credidero suo et more primitive ecclesie vixero, excommunicabor, hereticabor, condempnabor, cremabor vel alias tru cidabor ab ista ecclesia derivativa, que non sapit naturam sive modum	1270
B 157r	vivendi primitive. Si autem ewangelio non obediero, mors michi eterna et flamme perpetue dabuntur <i>in revelacione</i> <i>Domini nostri, Iesu Cristi de celo cum angelis virtutis eius in</i>	
D 190r	<i>flamma ignis dantis vindictam hiis, qui non noverunt Deum et qui</i> <i>non obedierunt ewangelio Domini nostri, Iesu Cristi, qui penas in</i> <i>interitu eternas dabunt a facie Domini, ut 2^a Thessalonicensium</i> <i>primo.</i>	1275
G 180rb	Quid eligam iam? Sed scio, <i>si hominibus placerem adhuc, </i>	
U 86r	<i>Cristi servus non essem, Galatarum 1°. Melius ergo est incidere</i>	
K 219va	<i>in manus hominum, quam peccare in conspectu Dei, Danielis XIII.</i> <i>Multe enim misericordie eius sunt, 2ⁱ Regum ultimo. Nonne</i> <i>tempore Anthiochi, qui preferebat figuram Anticristi, dum</i> <i>libros legis Dei conbusserunt igni scindentes illos et apud</i> <i>quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini et quicumque</i> <i>observabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant</i>	1280 1285

1272/1276 in – Domini] II Thess. 1, 7-9 || **1278/1279** si – essem]
Gal. 1, 10 || **1279/1280** Melius – Dei] Dan. 13, 23 || **1281** Multe –
sunt] II Reg. 24, 14 || **1283/1286** libros – eum] I Mach. 1, 59-60

1266 secundum] *om. D*; tuum preceptum] preceptum tuum **V**; idem
ipse] ipse idem **UUDMCJBLEFKW** || **1267** tuus] *om. M* ||
1268 primitive ecclesie] ecclesie sue **B** || **1268/1269** hereticabor
condempnabor] condempnabor hereticabor **D** || **1269** tru –
cidabor] cruciabor **B** || **1271** vivendi] *om. L* || **1272** dabuntur]
dominabuntur **D** || **1274** non] *om. W* || **1274/1275** et – non] nec
L || **1275** obedierunt] obediunt **DM** || **1276** Domini] *om. L*; ut] et
VB; 2a] prima **L**; Thessalonicensium] ad Thessalonicenses **J** ||
1278 iam] iam nescio **M**; si] quia si **L**; adhuc] *om. L* || **1279** Cristi
servus] servus Cristi **UUDMCJEFKW**, servus Iesu Cristi adhuc **L**
Galatarum] ad Galatas **UMLFK**; ergo est] est ergo **M** || **1280** XIII]
III° **C** || **1281** enim] *om. F*; misericordie eius] eius misericordie **J**; 2i]
I **CJ** || **1282** preferebat] ferebat **D**; dum] cum **D** || **1283** legis Dei]
Dei legis **GDB**; Dei] *om. V*; et] *om. W* || **1284/1285** et – Domini] *om.*
CJ || **1285** edictum] dictum **W**

- eum? Surrexit | Mathathias et dixit: | Ve michi, utquid natus sum
videre contricionem populi mei. | Que erat libera, facta est ancilla.
Quid ergo nobis adhuc vivere? Et scidit vestimenta sua et
operuerunt se ciliciis planxeruntque valde. Et dixit magna voce:*
1290 *Etsi omnes gentes regi obediunt, non est nobis utile relinquere legem
et iusticias Dei. Non audiemus verba regis nec sacrificabimus
transgredientes legis nostre mandata, ut eamus altera via, ut primi
Machabeorum primo et II capitulis. Et sequitur ibidem: Vos
ergo filii con|fortamini et viriliter agite in lege, quia – cum feceritis,*
1295 *que vobis precepta sunt a Domino Deo vestro – in ipsa gloriosi
eritis. Sic legitur de Eleazaro, 2ⁱ Machabeorum VI, et de
septem fratribus cum matre, ibi VII. Ymmo omnes, qui
placuerunt Deo, per multas tribulaciones transierunt fideles; et nos
ergo non ulciscamur nos pro hiis, que patimur, sed reputantes*
1300 *peccatis nostris hec ipsa minora | supplicia esse, | ut Iudith VIII.
Nolite ergo timere eos, qui occidunt corpus. Capillus capitis vestri
non peribit sine patre vestro, sed in paciencia vestra possidebitis
animas vestras.*

1305 XXIII^{us}. Ad rationes, in quibus se fundare conantur
predicti presumtores, facile est respondere. Unde
principaliter allegant pro se illud Iohannis VI: *Nisi*

1286/1292 Surrexit – via] I Mach. 2, 1.7.11.13-14.19.21-22 ||
1293/1294 Vos – quia] I Mach. 2, 64 || 1294/1295 cum – sunt]
Luc. 17, 10 || 1295/1296 in – eritis] I Mach. 2, 64 || 1296 2i –
VI] cfr. II Mach. 6, 18 seqq. || 1297 ibi VII] cfr. II Mach. 7, 1 seqq. ||
1297/1298 omnes – fideles] Iudith 8, 23 || 1298/1300 et – esse]
Iudith 8, 26-27 || 1301 Nolite – corpus] Matth. 10, 28 ||
1301/1302 Capillus – peribit] Luc. 21, 18 || 1302/1303 in –
vestras] Luc. 21, 19 || 1305/1323 Ad – eis] cfr. HARDT (col. 589);
MANSI (col. 159) || 1307/1309 Nisi – vobis] Ioh. 6, 54

1286 eum] tunc J || 1287 est] autem E || 1288 nobis adhuc] adhuc
nobis DCJ || 1292 ut¹] et D || 1293 et – capitulis] capitulo et II L
II capitulis] capitulo II° B; ibidem] idem V || 1294 ergo] autem L ||
1295 a] et D || 1296 Sic] sicut D; 2i] Prima secundi M; VI] VII W ||
1297 ibi] om. V || 1299 non] om. W || 1302 vestra] om. J ||
1303 vestras] vestras etc DB || 1305 XXIII^{us}] om. M, in marg. EF,
Vicesimo tercio W; fundare conantur] conantur fundare L; conantur]
ponantur U, om. M || 1307 illud Iohannis] Cristi V

	<i>manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem, non habebitis vitam in vobis, ad quam respondet sanctus Thomas in Gloza super eodem verbo dicens, quod qui soli</i>	1310
D 190v	corpori communicat, non tamen facit propter hoc contra sententiam Domini. Reddit rationem dicens, quod qui	
F 19v	communicat corpori, communicat sagwini, cum sub utraque specie totus Cristus contineatur. Rychardus de Media	
G 180vb	Villa dicit, „quod illa auctoritas intelligitur de manducacione	1315
L 250vb	et potacione spirituali“. Et hoc eciam habetur ex dic tis	
C 175v	Augustini. Et quod oporteat dictam auctoritatem exponere	
W 262r	de manducacione et po tacione spirituali, swadetur ex eo,	
U 86v	quod „nisi“ dicit necessitatem, eucaristia autem licet sit necessaria voto, non tamen ponitur sacramentum necessitatis.	1320
	Sed manducacio et potacio spiritualis est simpliciter stante lege de necessitate salutis, quam illi faciunt, qui manent in Cristo et Cristus in eis.	
J 251va	XXIII ^{us} . Allegant primo pro se doctores sanctum Thomam. Manifeste patet parte III, questione LXXIII, <i>De eucaristia</i> , quod ipse loquitur in casu, cum nocumentum	1325
K 220ra	timeatur, scilicet cum communicandus esset infirmus, cui	

1310/1314 quod – contineatur] *cfr.* THOM. AQ., *Super Ioh.* lectura 6, lectio 7, 2 (p. 183); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 244) || **1315/1316** quod – spirituali] RICHARD. MED., *Sent.* d. 11, a. 4, q. 6 (f. 146^b) || **1317** Augustini] *cfr.* AUG., *In evang. Ioh.* 26, 17-19 (p. 268-269); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 240-241) || **1322/1323** qui – eis] *cfr.* AUG., *In evang. Ioh.* 26, 18 (p. 269); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 241)

1308/1309 eius – vobis] etc **L** || **1309** non – vobis] etc **B** || **1312** quod qui] quidquid **M** || **1313** sagwini] et sagwini **F** || **1314** totus Cristus] Cristus totus **J** || **1315** dicit] *om.* **E**; illa] *om.* **K** intelligitur] intelligatur **D** || **1316** potacione] bibicione **L** || **1318** po – tacione] bibicione **J** || **1319** nisi] *om.* **D**; sit] *om.* **G** || **1321** simpliciter] semper **D** || **1323** eis] eis etc **D** || **1325** XXIII^{us}] Vicesimus tercius **DM**, *in marg.* **E**, *om.* **F**, Sequitur alter. Vicesimus quartus **K**, Vicesimo quarto **W**; primo] *om.* **B**; primo – se] pro se primo **L**; pro] *om.* **V**; doctores] doctores primo **B**, doctorem **J** || **1326** parte III] tercia parte **D**; LXXIII] LXXVI **B**, LXIII **W**

- vinum noceret. Dicit tamen, „quod vinum in modica
 1330 quantitate sumptum non potest egrotanti multum nocere“. Sic videmus, quod cum timeatur de vomitu infirmi, quod nec
 sub specie panis de facili sibi | porrigitur corpus Cristi, sed E 52r
 inducitur, ut fidem habeat et votum sive desiderium
 sacramentum percipiendi. Et idem, questione LXXX, *De usu*
 1335 *huius sacramenti*, articulo | XII dicit, „quod in quibusdam G 181ra
 ecclesiis | observatur, ut populo sagwis sumendus non
 detur“. Ecce non dicit ipse esse generalem | ritum, quod non
 detur populo, sed | quarundam ecclesiarum, nec ipse V 58r
 improbat, condempnat seu hereticat practicam istam B 158r
 1340 ewangelicam. Sicut de quo Deus doleat, cuius est veritas hec M 71r
 et praxis, doctores facere videntur quasi volentes ad libitum
 ipsorum limitare, cum tamen dicat Apostolus, I Tymotei VI:
Si quis aliter docet et non acquiescit sermonibus Domini nostri Iesu
Cristi et ei, que secundum pyetatem est, doctrine, superbus est
 1345 (scilicet talis doctor) *nichil sciens*. Unde dicit I^a Corinthiorum
 III: *Dei enim sumus adiutores et alibi non ad destruccionem, sed*
edificacionem, de quibus magis infra patebit circa finem. Ideo

1329/1330 quod – nocere] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 74, a. 1 (p. 439^a); cfr. HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v) || **1335/1337** quod – detur] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 12 (p. 503^b) || **1343/1345** Si – sciens] I Tim. 6, 3-4 || **1346** Dei – adiutores] I Cor. 3, 9 || **1346/1347** non – edificacionem] II Cor. 13, 10

1331 vomitu] vomito C || **1332** de – sibi] sibi de facile L || **1335** huius] om. D; XII] II° CJ || **1336** sumendus] om. G || **1337** non dicit] dicit quod L; non¹ – ipse] ipse non dicit DB || **1339** improbat condempnat] condempnat, reprobat V; seu] sive V || **1341** et] om. J; volentes] vellentes GUDCJBLEFW, nolentes V, vellent K; ad libitum] om. V || **1342** Tymotei] ad Thimotheum J
 Tymotei VI] *signo carente in marg. super. add.*: Prima Thimotei 6°:
 Devitans prophanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis
 sciencie, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt M ||
1344 que] quia F || **1345** scilicet] sed L; dicit] dicit Apostolus E
 Corinthiorum] ad Corinthios UMJFK || **1346** III] VI W; ad] om. CJ
 || **1347** edificacionem] ad edificacionem DLK; magis infra] infra
 magis B; circa] et circa K

F 20r dicit | Colossensium II: *Videte, ne quis vos decipiat per phylosophiam et inanem fallaciam secundum tradicionem hominum.* Illis enim imprecatur eternum ve, Ecclesiastici XLI, ubi 1350
 G 181rb *dicitur: Ve vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini altissimi, et si nati fueritis, in malediccionem nascemini, et si mortui fueritis, in malediccionem | erit pars vestra. Durum est enim contra*
 K 220rb *sti|mulum recalcitrare. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum,* ut Mathei 1355
 D 191r XXI. Unde dixit discipulis suis, Mathei X: | *Si quis non receperit vos | neque audierit sermones vestros, amen dico vobis: |*
 W 262v *tollerabilis erit terre Sodomorum et Gomorreorum etc.* Quid ergo
 J 251vb illis, qui istis novissimis temporibus | periculosissimis non
 U 87r solum | non recipiunt verbis et factis sermones apostolorum 1360
 L 251ra et ritum ipsorum, sed et blasphemant, hereticant et condempnant? Durissima sequetur eis pena. Potentes enim potenter tormenta sustinebunt, ut dicit Sapiens.

De alio dicitur, quod non solum Richardus, ymmo nullus sane mentis ignorat, quod dicta auctoritas intelligitur 1365

1348/1349 Videte – hominum] Col. 2, 8 || **1351/1353** Ve – vestra] Eccli. 41, 11-12 || **1353/1354** Durum – recalcitrare] Act. 26, 14 || **1354/1355** Et – eum] Matth. 21, 44 || **1356/1357** Si – vestros] Matth. 10, 14 || **1357/1358** amen – Gomorreorum] Matth. 10, 15 || **1362/1363** Durissima – sustinebunt] *cfr.* Sap. 6, 6-7

1348 Colossensium] ad Colossenses **UMK**; Videte] *ad verbum* Videte *in marg. sin. add.*: Sicut ergo accepistis Iesum Cristum Dominum nostrum, in ipso ambulate radicati et superedificati in Cristo et confirmati in fide eius sicut et didicistis habundantes in illo in graciaram accione. Videte etc **M**; decipiat] decipiat *superscriptum* seducat **M** || **1349** hominum] *ad verbum* hominum *in marg. dex. add.* secundum elementa huius mundi, *superscriptum* et non secundum Cristum **M** || **1350** imprecatur] interpretatur **DM** || **1351** viri] *om.* **K** || **1351/1352** Domini altissimi] altissimi Domini **L** || **1354** recalcitrare] calcitrare **J**; Et] *om.* **B**; istum] *om.* **V** || **1355** vero] *om.* **BK** || **1356** XXI] XX° **CJ**; dixit discipulis] discipulis dixit **M** || **1357** receperit] recepit **V**; amen] amen, amen **D** || **1358** et] *om.* **L** || **1359** istis novissimis] novissimis istis **L** || **1360** et] sed **B** || **1361** et¹ – ipsorum] *om.* **L** || **1362** sequetur] sequatur **CJ**; eis] eos **VDJE** || **1364** dicitur] *om.* **L** || **1365** intelligitur] intelligatur **UVDMCJBLEFKW**

- spiritualiter, quia „caro non prodest quidquam“, „id est
carnalis intellectus. Carnalem intellectum vocat eorum
intelligenciam, qui credunt corpus Cristi per partes | dividi.“ B 158v
„De hoc enim Cristus reprehendit Iudeos, qui tale suum
1370 corpus intelligere volebant, | quod caro sua esset dentibus G 181va
laceranda“, ex quo „fuerunt | scandalizati credentes, quod C 176r
vellet dare carnem suam propriam sicut venditor in | E 52v
macello, et ipsi ex hoc recesserunt ab eo“. Sic glozant
Albertus, Gwilhelmus. Et est Gloza De consecracione,
1375 distincione II, *Prima*: Sed „spiritus, id est spiritualis
intellectus,“ est, qui iustificat, quasi diceret: „Non in eadem
specie vel grossicie et representatione, | qua me videtis et F 20v
qua me pati videbitis, nam manducabitis carnem meam | et K 220va
sagwinem meum bibetis, sed in sacramento,“ ut in Gloza dicti
1380 canonis *Prima*. Et ita intelligit Augustinus, quem allegant
doctores, ut manifeste patet in dicto canone *Prima*, ubi sic
dicit inter cetera: „Spiritualiter intelligite, que locutus sum.
Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis et | bibituri M 71v
illum sagwinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent.
1385 Vobis sacramentum aliquod commendavi.“ Ymmo secundum

1366 caro – quidquam] De consecr. D. 2 c. 44, FRIEDBERG I, 1330 ||
1366/1368 id – dividi] De consecr. D. 2 c. 44, glossa ad ‘caro autem’
(col. 1934) || **1369/1371** De – laceranda] ALBERT. M., *Sacr.* d. 6, tr.
2, c. 2 (p. 390^b) || **1371/1373** fuerunt – eo] GUILL. MONT., *Sacr.* (f.
256v^b) || **1375/1376** spiritus – intellectus] De consecr. D. 2 c. 44,
glossa ad ‘Spiritus’ (col. 1934) || **1376/1379** Non – sacramento] De
consecr. D. 2 c. 44, glossa ad ‘hoc corpus’ (col. 1934) ||
1382/1385 Spiritualiter – commendavi] D. 2 c. 44, FRIEDBERG I, 1330

1366 est] *om.* **K** || **1368** intelligenciam] *om.* **L** || **1369** qui] quod **L**
tale] taliter **B** || **1370** corpus] *om.* **L**; quod] quia **M**; esset] est **E** ||
1372 dare] *om.* **CJ**; propriam] propriam dare **CJ** || **1373** ipsi] ibi **U**
glozant] glosat **CJ** || **1374** Gloza] *om.* **E** || **1375** Prima] canone
Prima **M**; Sed] Si **D** || **1376** iustificat] iustificat *supracriptum* vivificat
prodest ad salutem **M**, vivificat **J**; in] *om.* **M** || **1377** qua] quasi **B**; et²
in **CJ** || **1378** nam] *om.* **L** || **1379** sed] *om.* **V** || **1380/1381** Et –
Prima] *om.* **JL** || **1380** intelligit] intellexit **V**; Augustinus] Augustinus
distincione II **M** || **1381** canone] capitulo **M** || **1383** bibituri]
bibituri estis **E**

V 58v	Glozam ordinariam Mathei XVII super isto <i>Et transfiguratus</i>	
G 181vb	<i>est</i> etc.: „Illud corpus, quod habuit per naturam, dedit	
	discipulis suis in cena, non mortale, non corruptibile“. Ex	
	quo patet, quod non intelligit Augustinus necessitate exclusa,	
	sic spiritualiter tantum, scilicet excluso sacramento. Ymmo	1390
	secundum Gwillhelmum „aliqui heretici ex hiis verbis: <i>Spiritus</i>	
	<i>et vita sunt</i> volebant probare, quod erat tantum caro	
J 252ra	spiritualiter intellecta. Sed male, quia per illud verbum	
W 263r	spiritus et vita non negatur, quin realiter sit ibi vera caro,	
	non ut cibus corporis et ventris, sed ut cibus anime et	1395
	mentis.“ Hec ille.	
	Unde Mathei XV dixit Petrus: <i>Edissere nobis parabolam istam</i> ,	
	volens secundum Glozam interliniare „quasi mistica esset	
	intelligencia“. Ideo dixit Salvator: <i>Adhuc et vos sine intellectu</i>	
D 191v	<i>estis?</i> „Id est putatis mysticum, quod est proprie dictum.“	1400
U 87v	Unde dicitur in Gloza extraordinaria ibidem: In hoc nos	
B 159r	percutimur, qui plana Cristi verba multipliciter exponimus	
	pro moribus nostris, ut illud de non possidendo argento et	
K 220vb	non habendis duabus tunicis et ceteris moralibus.	
	Concordat supra Augustinus in Encheridion et dicit	1405
	Ieronimus ibidem ordinarie, „quod aperte dictum est, putant	

1386/1387 Et – est] Matth. 17, 2 || **1387/1388** Illud – corruptibile] *Gloss. ord.* Matth. 17, 2 ad ‘transfiguratus’ (col. 288) || **1391/1396** aliqui – mentis] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 256v^b) || **1391/1392** Spiritus – sunt] Ioh. 6, 64 || **1397** Edissere – istam] Matth. 15, 15 || **1398/1399** quasi – intelligencia] *Gloss. int.* Matth. 15, 15 (col. 265-266) || **1399/1400** Adhuc – estis] Matth. 15, 16 || **1400** Id – dictum] *Gloss. int.* Matth. 15, 16 (col. 265-266) || **1401/1404** In – moralibus] *non inveni* || **1403/1404** de – tunicis] *cfr.* Matth. 10, 9-10 || **1405** Augustinus – Encheridion] *cfr.* AUG., *Enchir.* 80 (p. 93-94); *vide supra p. 137, 165* || **1406/1409** quod – intelligi] *Gloss. ord.* Matth. 15, 15 ad ‘Edissere’ (col. 265)

1386 ordinariam] *om.* W; isto] istud J; Et] *om.* MW || **1391** verbis] *om.* K || **1392/1394** volebant – vita] *om.* D || **1392** tantum] tantummodo B || **1393** illud] hoc L || **1394** realiter – vera] sit ibi realiter L || **1396** Hec ille] *om.* L || **1401** extraordinaria] ordinaria L || **1402** percutimur] *om.* B; verba] *om.* K; multipliciter] *om.* M || **1403** pro – nostris] *om.* L; ut] unde B

	apostoli per parabolam dictum. Viciosus est auditor, qui vel obscura manifeste vel manifeste dicta obscure vult intelligi.“ Unde exponens ibidem Salvator dixit: <i>Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit et in secessum emittitur?</i> Ecce non exposuit verba sua parabolice sive mystice, sicut discipuli intellexerunt, sed ad literam.	L 251rb G 182ra
1410	<i>intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit et in secessum emittitur?</i> Ecce non exposuit verba sua parabolice sive mystice, sicut discipuli intellexerunt, sed ad literam.	F 21r
	Sic suomodo simpliciter et plane dixit: <i>Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem</i> etc., quod postea exponens dixit: <i>Spiritus et vita sunt</i> . Et ad quem sensum intellexit, hoc aperuit, cum in cena discipulis suum corpus seorsum et sagwinem seorsum ministravit. Non enim tunc dixit: Credite tantum et manducastis, sed: <i>Accipite et dividite inter vos, hoc est corpus meum; similiter et calicem</i> . Sic et sanctus	E 53r
1415	<i>Spiritus et vita sunt</i> . Et ad quem sensum intellexit, hoc aperuit, cum in cena discipulis suum corpus seorsum et sagwinem seorsum ministravit. Non enim tunc dixit: Credite tantum et manducastis, sed: <i>Accipite et dividite inter vos, hoc est corpus meum; similiter et calicem</i> . Sic et sanctus	
1420	Paulus et primitiva ecclesia intellexerunt. Et quis audet nunc aliter exponere et pervertere ewangelium Cristi, nisi esset Anticristus et anathema, Galatarum I ^o ?	
	„Si autem articulus necessitatis et non contemptus religionis sacramentum excluderet, dicimus cum Augustino: Ut quid paras dentem et ventrem? Crede et manducasti. Sicut et ille, in quo baptizmus non ex contemptu religionis, sed per articulum necessitatis excluditur, non ammittit fructum baptizmi, sed baptizatus baptizmo flamminis in Spiritu sancto reputatur.“ Hec per Albertum. Sic patet intellectus	C 176v G 182rb
1425	paras dentem et ventrem? Crede et manducasti. Sicut et ille, in quo baptizmus non ex contemptu religionis, sed per articulum necessitatis excluditur, non ammittit fructum baptizmi, sed baptizatus baptizmo flamminis in Spiritu sancto reputatur.“ Hec per Albertum. Sic patet intellectus	K 221ra

1409/1411 Non – emittitur] Matth. 15, 17 || **1413/1414** Nisi – sagwinem] Ioh. 6, 54 || **1415** Spiritus – sunt] Ioh. 6, 64 || **1418/1419** Accipite – calicem] Luc. 22, 17.19.20 || **1420/1422** Et – anathema] *cfr.* Gal. 1, 7-9 || **1423/1429** Si – reputatur] ALBERT. M., *Sacr. d.* 6, tr. 2, c. 1 (p. 367^{ab}); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v)

1407 per] *om.* MJL; dictum] dictam VW || **1408** manifeste²] manifesta E; vult] *om.* B || **1410** quia] *om.* J || **1411** exposuit] exponit B || **1413** simpliciter – plane] plane et simpliciter L; et] *om.* M || **1414** Filii – sagwinem] *om.* B; hominis – sagwinem] *om.* F; et – sagwinem] *om.* W; eius sagwinem] *om.* VJE || **1415** Et] *om.* M || **1416** intellexit] dixit J; hoc aperuit] aperuit hoc L; discipulis] suis discipulis B, discipulis suis L || **1417** sagwinem] sanguinem suum L || **1418** tantum] *om.* J || **1419** est] est enim DCL, enim est J || **1420** primitiva] in primitiva CJ || **1422** Galatarum] ad Gallatas UMFK || **1428** baptizmo] baptizmate L || **1429** Sic] Sicut B

- J 252rb predictorum verborum et si quis velit aliter intelligere | et 1430
 sine necessitate sacramentum excludere, non debet audiri,
 „tamquam ex propriis loquens,“ secundum Dyonisium supra,
 M 72r et | per doctores predicta verba exponentes, de quibus eiam
 supra.
- W 263v Et quod | dicunt, | quod eucaristia licet sit necessaria voto 1435
 B 159v etc., dicit Thomas, ubi supra, questione LXXIX, quod
 „spiritualis manducacio includit votum sive desiderium
 percipiendi hoc sacramentum. Et ideo sine voto percipiendi
 hoc sacramentum non potest haberi salus. Frustra autem
 V 59r esset votum, nisi impleretur, quando opportunitas ad|esset. | 1440
 D 192r Et ideo manifestum est, quod homo tenetur hoc
 sacramentum sumere non solum ex statuto ecclesie, sed
 eiam ex mandato Domini dicentis: *Hoc facite in meam*
 F 21v *commemoracionem*, | et: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*
 U 88r | *et biberitis eius sagwinem* etc.“ Et sequitur per eundem: „Et 1445
 G 182va ideo non potest esse laudabilis humilitas, sed contra |
 preceptum Cristi et ecclesie, si quis a comunione abstineat.
 Non enim preceptum fuit centurioni, ut Cristum in sua domo
 reciperet.“ Et sequitur per eundem: Quantum ad adultos,
 utrumque, scilicet baptizmus et hoc sacramentum, est 1450
 necessitatis. Et dicit, „quod peccatores magnum detrimentum
 paciuntur ex hoc, quod repelluntur a percepcione huius
 sacramenti; unde per hoc non sunt melioris condicionis. Et

1432 tamquam – loquens] *recte* SIM. CAS., *Gest. Dom.* l. 9, c. 25 (vol. 4, p. 392); *vide supra p. 165* || 1437/1445 spiritualis – etc] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^{ab}) || 1445/1449 Et² – reciperet] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^b) || 1449/1451 Quantum – necessitatis] *cfr. ibid.* || 1451/1455 quod – precepti] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^b)

1435 quod¹] *om.* D || 1436 ubi] *om.* E; LXXIX] LIX W || 1438 Et ideo] *om.* CJ || 1438/1439 Et – sacramentum] *om.* DM || 1438 voto] desiderio L; percipiendi²] percipiendo CJ || 1439 hoc sacramentum] *om.* V; potest haberi] est L; salus] sanus M || 1444 et] ed ideo non M || 1444/1445 hominis – sagwinem] *om.* BF || 1445 et – sagwinem] *om.* L; biberitis eius] *om.* D; eius sagwinem] *om.* VJ || 1447 Cristi] *om.* V; quis] *om.* D || 1449 ad] *om.* E || 1452 ex hoc] *om.* B; repelluntur] depelluntur W

- 1455 licet in peccatis permanentes non excusentur propter hoc a
transgressione precepti.“ | Hec Thomas. L 251va
- Et dicit Albertus: „Nec ista sunt ege|na elementa, de
quibus Paulus Galatarum IIII, sed potius sunt elementa, in
quorum effectu Deus constituit salutem nostram, quia
quavis talibus corporalibus elementis salutem non
1460 alligaverit, tamen in illis elementis salus invenitur et perditur
vita, quando non requiruntur, nisi articulus necessitatis et
non contemptus religionis elementum sacramentale
excludat“.
- Et si eucaristia non ponitur | sacramentum necessitatis, ut
1465 dicunt doctores, quare Innocencius Tercius, Extra, De
penitentiis et remissionibus, omnibus precipit „ad minus in
Pascha suscipi eucaristie sacramentum? Alioquin et vivens ab
ingressu ecclesie arceatur | et moriens cristiana sepultura
careat.“ Quare videtur, | quod eucaristia cadit sub precepto,
1470 cuius oppositum pretendunt doctores. Et quia secundum
Augustinum supra, Dominus cum dixit: *Nisi manducaveritis*
etc., nobis sacramentum commendavit, et secundum doctores
ly „nisi“ dicit necessitatem, et sic cadit sub necessitate et
precepto, eciam sicut baptizmus secundum Thomam supra
1475 et maxime quoad adultos, | sicut | ergo de baptizmo dicitur:
J 252va
W 264r

1456/1463 Nec – excludat] ALBERT. M., *Sacr. d.* 6, tr. 2, c. 1 (p. 365^b); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v) || **1466/1469** ad – careat] X 5.38.12, FRIEDBERG II, 887 || **1471/1472** Augustinum – etc] *cf.* De consecr. D. 2 c. 44, FRIEDBERG I, 1330; *vide supra p.* 184 || **1471** Nisi manducaveritis] Ioh. 6, 54

1456 ista] illa **M**; elementa] alimenta **W**; de] *om.* **V** || **1457** Paulus] Paulus dicit **B**; Galatarum] ad Gallatas **UMLFK**, Gallatas **V**; sunt] *om.* **L** || **1458** effectu] *om.* **M** || **1459/1460** salutem – elementis] *om.* **E** || **1460** invenitur] inveniatur **F** || **1461** requiruntur] requirantur **F** || **1465** dicunt doctores] doctores dicunt **E**; Extra] Extra, ut dicunt doctores **D** || **1466** omnibus] hominibus **K**; precipit] precepit **EF** ad] et **B**; in] ad in **E** || **1467** suscipi eucaristie] eucaristie suscipi **D** eucaristie sacramentum] sacramentum eucaristie **W** || **1468** ecclesie] eucaristie **V**, *om.* **C** || **1471** manducaveritis] manducaveritis carnem Filii **JB**, carnem **K** || **1473** sic] *om.* **W**; sub – et²] ex necessitate sub **J** || **1475** maxime] maxime enim **F**; sicut] sic **D**

- F 22r | *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei*; sic hic dicitur in materia communionis: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem* etc.
- Sic est consimilis locutio: *Nisi iusticia vestra habundaverit plus quam scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum*, Mathei V, ubi inter cetera Cristi mandata minima, secundum Crisostomum, quartum, scilicet de non iurare omnino, ponitur, | cum dicit Dominus exprimens | iusticiam antiquorum: *Iterum audistis, quia dictum est antiquis – non periurabis, reddes autem iuramentum Domino*. Subiungit statim, 1480
- K 221va | *Ego autem dico vobis non iurare | omnino* etc. Quod papa Extra, De iureiurando, *Etsi Cristus*, dicit, quod „Cristus precepit | 1485
- C 177r | *secundum ewangelicam veritatem, quod sermo vester esse debeat: est, est, non, non*“, et tamen nichilominus in capitulo 1490
- U 88v D | *Excommunicamus*, Extra, De hereticis, et in capitulo *Etsi questionibus*, Extra, De symonia, pro heresi condempnat.

1476/1477 Nisi – Dei] Ioh. 3, 5 || **1477/1478** Nisi – sagwinem] Ioh. 6, 54 || **1479/1481** Nisi – celorum] Matth. 5, 20 || **1482/1487** Crisostomum – etc] *cfr.* PS. CHRYSOST., *In Matth.* 12 (col. 697) || **1484/1485** Iterum – Domino] Matth. 5, 33 || **1486/1487** Ego – omnino] Matth. 5, 34 || **1488/1490** Cristus² – non²] X 2.24.26, FRIEDBERG II, 369 || **1491** Excommunicamus – hereticis] *cfr.* X 5.7.13, FRIEDBERG II, 787-789 || **1491/1492** Etsi – symonia] *cfr.* X 5.3.18, FRIEDBERG II, 754-755

1476 sancto] *om.* **BL**; potest] *om.* **B** || **1477** videre] introire in **L**; hic] *om.* **U** || **1478** Filii hominis] etc **J**; hominis – sagwinem] *om.* **B**; et – sagwinem] *om.* **L**; eius sagwinem] *om.* **W**; etc] *om.* **J** || **1479** iusticia – habundaverit] habundaverit iusticia vestra **L** || **1481** Mathei V] *om.* **V**; V] VI **U**; Cristi] decem **D** || **1482** quartum scilicet] *om.* **CJ**; de] *om.* **B** || **1483** exprimens] exponens **W** || **1485** reddes] reddas **CJLFK** iuramentum] iuramenta **E**; Domino] tuo Domino **F**; Subiungit] subdit **V** || **1486** superhabundare] habundare **L**; cum dicit] *om.* **G** || **1487** etc] *om.* **K**; Quod] Quod quidam **F** || **1489** sermo vester] vester sermo **B** || **1490** et] *om.* **MW** || **1491** et – capitulo] *om.* **J**

- XXV^{us}. Item allegant Apostolum I Corinthiorum XI, ubi
1495 dicit: *Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem* etc.
Respondetur, quod licet Cristus post cenam ministravit hoc
sacramentum sub utraque specie, non tamen precepit, quod
post cenam vel quod sub utraque specie deinceps ab | V 59v
omnibus sumeretur, sed hoc dispositioni apostolorum et
1500 suorum successorum reservavit, ut potest elici ex dictis
Augustini Ad Ianuarium (supra allegatum) | in probacione 2^e B 160v
conclusionis. Quia eciam Apostolus tunc non poterat illis
totum agendi ordinem insinuare, post verba predicta
subiunxit dicens: | *Cetera cum venero, ordinabo*. Eciam dici L 251vb
1505 potest, quod qui communicat corpori, communicat et sagwini,
et ergo sumere sub una specie tantum non est contra
tradicionem Apostoli. Eciam secundum Allexandrum de
Halys Dominus insinuat modum conficiendi et sumendi, ergo
| convenienter | dispensavit sub duabus speciebus. E 54r
1510 K 221vb
- [XXVI^{us}. Supra in responsione 2^e conclusionis dictum est
de similitudine illa, scilicet sicut inmutatum est post cenam
communicare, sic et inmutari potest, scilicet communicare sub
| utraque specie, quod valde claudicat. Ubi patet per G 183rb F
22v
W 264v

1494/1509 Item – speciebus] *cfr.* HARDT (col. 589-590); MANSI (col. 159) || **1495** Dominus – panem] I Cor. 11, 23 || **1501** Augustini – Ianuarium] AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233) = De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334; *vide supra p. 126*; *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 228) || **1504** Cetera – ordinabo] I Cor. 11, 34 || **1507/1508** Allexandrum – Halys] *cfr.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 5 (p. 352-354); *vide supra p. 130*

1494 XXVus] *in marg.* EF, Vicesimo quinto W; allegant] allegant pro se F; Corinthiorum] ad Corinthios UMJFK || **1497** quod] *om.* CJ || **1498** quod] *om.* CJK; deinceps] ut deinceps CJ || **1499** omnibus] hominibus BW; apostolorum] discipulorum L || **1500** ut] quod K || **1501** supra allegatum] *om.* E || **1502** Apostolus tunc] tunc Apostolus D; tunc] *om.* L || **1504** subiunxit] subiungit J; dicens] *om.* L; Cetera] Et cetera UCJ || **1506** et] *om.* D; tantum] *om.* J || **1506/1507** contra tradicionem] contra dicionem V || **1508** conficiendi – sumendi] sumendi et conficiendi B; ergo] et ergo V || **1511** XXVIus] *in marg.* EF, Vicesimo sexto W; est] *om.* C || **1512** est] est illud CJ || **1513** sic et] et sic D

Augustinum, quod bene verum est, quod non precepit 1515
 Dominus, quod semper post alios cibos sumeretur, sed si
 Dominus hoc monuisset, nemo inmutasset, ut ibi. Sed quod
 homo tenetur hoc sacramentum sumere ex mandato Domini
 dicentis: *Hoc facite in meam commemorationem* et iterum: *Nisi*
manducaveritis etc., patet manifeste supra in responsione 1520
 J 252vb precedentis conclusionis | per sanctum Thomam et alios, ut
 ibi. Et sic dicit Lira, I Corinthiorum XI, quod Apostolus ibi
 arguit Corinthios de hoc, quod male se habebant circa
 sacramentum eucaristie quantum ad cibum, quia aliqui
 eorum pransi sumebant. Ideo dicit: Quid dicam vobis super 1525
 hoc facto? Laudo vos de hoc? Interrogative dicit et respondet:
 In hoc non laudo. Post hoc ostendit huius sacramenti
 dignitatem, institutionem et usum ecclesie circa
 sacramentum, inducens fideles ad eius | debitam
 U 89r sumpcionem, ibi: *Hoc facite, quocienscunque biberitis, in meam* | 1530
 G 183va *commemorationem*, ita quod bene quinquies facit mencionem
 D 193r de manducacione | et bibicione calicis et de hoc non
 reprehendit eos. „Nullo enim modo, quod dominus iubet,
 servus bonus prohibet,“ ut supra.

1515/1517 quod² – inmutasset] *cfr.* AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233) ||
1519 Hoc – commemorationem] Luc. 22, 19; I Cor. 11, 24 ||
1519/1520 Nisi manducaveritis] Ioh. 6, 54 || **1525/1527** Quid –
 laudo] *cfr.* NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 11, 22 ad ‘Quid dicam vobis’,
 ‘Laudo vos’, ‘In hoc non’ (col. 291) || **1527/1530** Post –
 sumpcionem] *cfr.* NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 11, 23 ad ‘Ego enim’
 (col. 291) || **1530/1531** Hoc – commemorationem] I Cor. 11, 25 ||
1533/1534 Nullo – prohibet] C. 28 q. 1 c. 9, FRIEDBERG I, 1083; *vide*
supra p. 127

1515 quod¹] *om.* **D** || **1516** Dominus] *om.* **B**; quod] quod non **L**; sed]
 et **V** || **1517** inmutasset] hoc mutasset **K** || **1519** in –
 commemorationem] etc **DBF**, *om.* **V**; commemorationem]
 commemorationem etc **MJL**, etc **K** || **1520** etc] carnem Filii etc **J**,
 carnem etc **MK**, *om.* **L**; manifeste supra] eciam supra manifeste **U** ||
1522 sic] sicut **J**; Corinthiorum] ad Corinthios **UMJL FK**; XI] **X F**
 ibi²] ubi **V** || **1522/1523** ibi arguit] arguit ibi **DE** || **1524** quia]
 quod **D** || **1525** pransi] perverse **B**, *om.* **V** || **1530** sumpcionem]
 suscepcionem **V** || **1532** et²] *om.* **V** || **1533** dominus] Deus **J** ||
1534 bonus] *om.* **G**

- 1535 Et quia | secundum Thomam, supra, mandatum est Domini dicentis: *Hoc facite in meam commemorationem* | et iterum: *Nisi manducaveritis carnem* etc. et per doctores | dicentes, quod nisi dicit necessitatem, si ergo Apostolus sic disposuit Corinthiis huiusmodi usum sacramenti et sic habuit dispositum ecclesia primitiva et ordinatum, sicut concedunt doctores tamquam manifestum in principio | terciè conclusionis et in presenti responsione dicunt, quod hoc reservavit dispositioni apostolorum, mirum ultra modum, quare doctores huiusmodi dispositionem nituntur impedire, quam apostoli in primitiva ecclesia ordinauerunt, | cum a fidelibus sic sumeretur sub utraque specie, ut per se fatentur, et nichilominus condemnare sub pretextu consuetudinis | eorum, que tamen non liberabit, sed *veritas liberabit vos?*
- 1540
- 1545
- Allegant postea Allexandrum de Halis: Si velit Allexander cum doctoribus, quod conficientes sic debent sumere, aliis tamen fidelibus non exclusis, | bene; si autem volunt, quod conficientes tantum, habent contra eos ecclesiam primitivam, | que omnibus fidelibus sic ministravit, | ut sepe dictum est supra. Ideo dicit Iohannis XVII: *Non pro eis rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.* Et | Marci XIII dicitur: *Quod autem dico vobis, omnibus dico: vigilate,* ubi dicit Lira: „Ostendens, quod non loquebatur pro discipulis
- 1550
- 1555
- B 161r
K 222ra
C 177v
M 73r
F 23r
L 252ra
G 183vb
E 54v
W 265r
V 60r

1535 secundum Thomam] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^{ab}); *vide supra p.* 187 || **1536** Hoc – commemorationem] Luc. 22, 19; I Cor. 11, 25 || **1537** Nisi – carnem] Ioh. 6, 54 || **1548** veritas – vos] Ioh. 8, 32 || **1549** Allexandrum – Halis] *vide supra p.* 129-130 || **1554/1555** Non – me] Ioh. 17, 20 || **1556** Quod – vigilate] Marc. 13, 37 || **1557/1558** Ostendens – futuris] NICOL. LIR., *Postil. ad Marc.* 13, 37 ad ‘Quod autem vobis’ (col. 621)

1535 Et – supra] *om.* **E** || **1536** commemorationem] commemorationem etc **J** || **1537** carnem] carnem Filii hominis **LF**, *om.* **UDMCJEKW**; carnem etc] *om.* **VB** || **1538** dicentes] *om.* **K** || **1540** ecclesia] in ecclesia **M** || **1545** a] *om.* **J** || **1547** sub pretextu] *om.* **B** || **1550** quod] quod cum **W**; sic debent] debent sic **CJ** || **1551** bene] unde eciam **B** || **1553** fidelibus] *om.* **G** || **1554** supra] *om.* **V**; Ideo] Unde **ME**; dicit] dicitur **B** || **1556** dicitur] *om.* **M**; dico vobis] vobis dico **L**

tantum, sed pro omnibus fidelibus presentibus et futuris.“
 Ideo dicit Crisostomus, quod Cristus „docuit apostolos XII et
 sub apostolis LXXII et ceteros cristianos“. Unde post 1560
 resurrectionem suam dixit, Mathei ultimo: *Docentes eos servare,*
 K 222rb *quecumque mandavi vobis,* | „videlicet,“ secundum Liram |
 J 253ra „sacramenta a Cristo instituta et alia ad fidem catholicam
 B 161v pertinentia“. Non enim dixit, Iohannis ultimo: Petre, | amas
 me, pasce teipsum tantum, sed: *Pasce oves meas. Pascite ergo,* 1565
qui est in vobis gregem Dei, I Petri ultimo.

XXVII^{us}. Item allegant Gelasium papam, qui dicere videtur,
 quod sumentes sub specie panis tantum iudicantur rei peccati
 sacrilegii, „quia divisio unius eiusdemque mi|sterii sine 1570
 grandi sacrilegio non potest provenire“. | Respondetur
 secundum eosdem doctores, Allexandrum de Halis et
 sanctum Thomam et glozatores Decreti, quod canon ille
 intelligitur de conficientibus. Et secundum sanctum Thomam

1559/1560 docuit – cristianos] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 3 (col. 649)
 || 1561/1562 Docentes – vobis] Matth. 28, 20 ||
 1562/1564 videlicet – pertinencia] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 28,
 20 ad ‘docentes eos servare omnia’ (col. 472) || 1565 Pasce – meas]
 Ioh. 21, 17 || 1565/1566 Pascite – Dei] I Petr. 5, 2 ||
 1568/1587 Item – acquiescere] *cfr.* HARDT (col. 590-592); MANSI
 (col. 159-160) || 1570/1571 quia – provenire] De consecr. D. 2 c.
 12, FRIEDBERG I, 1318; *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 82); *cfr.* HUS, *Sang.*
Christ. (f. 42v); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 246) || 1573/1574 canon –
 conficientibus] *cfr.* ANDR. BROD., *Utrum licitum* (p. 164-165); *cfr.*
 PETR. PULK., *Conf.* (p. 245)

1558 tantum] *del.* L; et] aut L || 1560 apostolis] apostolos E; LXXII]
 septuaginta discipulos Ps. Chrysost. || 1561 eos] vos B ||
 1562 videlicet] patet B || 1564 enim] autem W; dixit] Cristus B, *om.*
 L || 1565 teipsum tantum] temetipsum D, tantum teipsum B
 tantum] *om.* L || 1566 est] *om.* DJ; est – vobis] in vobis est L; I –
 ultimo] *om.* L; ultimo] ultimo etc KW || 1568 XXVIIus] *in marg.*
 EF, Vicesimo septimo W || 1570 eiusdemque] eiusque C ||
 1571 provenire] pervenire M || 1572 et] *om.* L || 1573 sanctum]
 secundum DJ || 1574 sanctum] *om.* J

1575 „perfeccio sacramenti non est in usu fidelium, sed in consecratione materie. Et ideo nichil derogat perfectioni huius sacramenti, | si populus sumat sub specie panis, dummodo sacerdos consecrans sumat sub utraque specie.“ D 193v

Item si forte arguitur, quod sumpcio sub utraque specie sit maioris meriti, ut concedat Allexander de Halis, ergo sic sumi debet, respondetur, quod licet staret | sumpcionem sub utraque specie esse maioris meriti ratione augmentationis devocionis, tamen videtur, quod sumere sub una specie tantum obediendo in hoc laudabili et approbate consuetudini ecclesie sit in laicis maioris meriti, quam exigere vel sumere sub utraque specie, quia *quasi scelus ydolatrie est nolle acquiescere*. F 23v

| XXVIII^{us}. Gelasius papa nullam facit mencionem de conficientibus, sed de sumentibus, cum dicit: „Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri porcione.“ Et sequitur: „Aut integra sacramenta percipiant“ etc. Et quare sacerdos | in sumendo non integrum | conmitteret sacrilegium et non laicus, non videtur ratio, | cum ratione communicacionis | non est sacerdos preferendus nec econverso, sed qui se melius per devocionem disponit. K 222va
W 265v
L 252rb
G 184rb
M 73v

1575/1578 perfeccio – specie] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80. a. 12 (p. 503^b); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 246) || **1579/1580** sumpcio – Halis] *non inveni* || **1586/1587** quasi – acquiescere] I Reg. 15, 23 || **1590/1591** Comperimus – porcione] De consecr. D. 2 c. 12, FRIEDBERG I, 1318; *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 82); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42r) || **1592** Aut – percipiant] *ibid.*

1577 huius sacramenti] sacramenti huius **L** || **1580/1582** ut – meriti] *om.* **G** || **1580** concedat] concedit **DJL** || **1582** augmentationis] maioris augmentationis **K** || **1583** quod] *om.* **L**; una] *om.* **B** || **1585** exigere – sumere] sumere vel exigere **J**; vel] et **W** || **1586** est] *om.* **CJ** || **1589** XXVIII^{us}] XXXVIII *in marg.* **E**, *in marg.* **F**, Vicesimo octavo **W**; nullam] non **G** || **1590** de] *om.* **D** Comperimus] *om.* **D** || **1591** tantummodo] tantum **LW**; sacri] sacra **L** || **1595** non – sacerdos] sacerdos non est **J**; preferendus] preferendus layco **F** || **1596** se] *om.* **W**; disponit] disposuit **D**

- B 162r Sacerdos enim ratione | caracteris conficit, sed ratione
 E 55r devocionis communicat. „Sic man bonis sapiebat, prout
 vo|lebant, *deserviens uniuscuiusque voluntati, ad quod quisque* 1600
volebat, convertebatur“, ut Sapientie XVI et Lira Numeri XI.
 C 178r Nec Gloza dicti canonis Comperimus excludit alios a
 conficientibus, cum dicit: „Nam infirmus vel | sanus in
 necessitate sine vino sumere potest.“ Et sic excipit
 „necessitatem, que legem non habet“, de quo supra. Cristus
 enim non conficientibus, ymmo, secundum Gwillelmum, 1605
 laicis in personis laicalibus existentibus sic dedit et primitiva
 ecclesia sic tenuit. Et hoc *sufficit discipulo, ut sit sicut magister*
 J 253rb *eius*, | Mathei X.
 U 90r Et dicit Lira I Corinthiorum X, „quod eucaristie
 sacramentum est quoddam | spirituale nutrimentum, et ideo 1610
 fit sub duplici specie, scilicet potus et cibi, quia utrumque
 requiritur ad rationem nutrimenti perfecti“. Et Thomas, ubi
 supra, questione LXXIII manifeste dicit, „quod dicitur unum

1597/1598 Sacerdos – communicat] *cf.* MATTH. JAN., *Regulae* l. 3, tr. 3, c. 13 (p. 105) || **1598/1600** Sic – convertebatur] NICOL. LIR., *Postil. ad Num.* 11, 6 ad ‘nihil alius respiciunt oculi nostri nisi man’ (col. 1233); *cf.* Sap. 16, 21 || **1602/1603** Nam – potest] De consecr. D. 2 c. 12, glossa ad ‘aut integra’ (col. 1917) || **1604** necessitatem – habet] De consecr. D. 1 c. 11, FRIEDBERG I, 1297; *vide supra p. 142* || **1604/1606** Cristus – dedit] *cf.* GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 254r^b) || **1607/1608** sufficit – eius] Matth. 10, 25 || **1609/1612** quod – perfecti] NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 10, 16 ad ‘nonne communicatio’ (col. 278) || **1613/1621** quod – potus] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 73, a. 2 (p. 434^a); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 44r)

1597 sed] et V; ratione²] ratione communicationis W || **1598** man] manna DM, man *in marg.* id est manna B; man bonis] bonis man id est manna J || **1600** XVI] XI° M, XIII J || **1601** canonis] capituli UW; a] *om.* B || **1602/1603** in – vino] sine vino in necessitate E || **1603** necessitate] necessitatibus D; sine – potest] potest sine vino sumere L || **1605** enim] autem W || **1606** laicis] discipulis M || **1606/1607** primitiva ecclesia] ecclesia primitiva L || **1607/1608** magister eius] suus magister L || **1609** Corinthiorum] ad Corinthios UMJLFK || **1611** sub] de L; potus – cibi] cibi et potus J || **1612** requiritur] reperitur M || **1613** manifeste dicit] dicit manifeste L

- | sacramentum, | quia ordinatur ad spiritualem refeccionem,
 1615 que corporali conformatur. Ad corporalem autem |
 refeccionem duo requiruntur, | scilicet cibus, qui est
 alimentum siccum, et potus, qui est alimentum humidum; et
 ideo eciam ad integritatem huius sacramenti duo concurrunt,
 scilicet spiritualis cibus et spiritualis potus, secundum illud
 1620 Iohannis VI: *Caro mea vere est cibus et sagwis meus vere est
 potus.*“ Ideo questione LXXVI dicit, quod „hoc est conveniens
 usui huius sacramenti, ut seorsum exhibeatur fidelibus
 corpus Cristi in cibum et sagwis in potum,“ | de quo
 multociens supra eciam per Gwillhelmum. Idem dicit Iulianus
 1625 papa De consecracione, distinccione II, *Cum omne*: „Illud
 vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt
 eucaristiam populis, nec hoc prolutum ex ewangelio
 testimonium receperunt.“ Et sequitur: „Seorsum enim panis
 et seorsum calicis commendacio memoratur.“ Sic enim Cristus
 1630 instituit et primitiva ecclesia tenuit, prout superius sepius
 patuit. |
 Quod eciam maioris | meriti dicitur esse, prout allegant
 doctores secundum Allexandrum de Halis, quamvis in isto
 dicto non est ipsis doctoribus famosus doctor, nec approbant
 1635 sive recipiunt sicut superius in tercia conclusionem eum | in
 eo, quod videbatur pro eis, tamquam famosum doctorem
 receperunt, hic autem glozant et sub specie obediencie

V 60v
 K 222vb
 F 24r
 G 184va

D 194r

W 266r

B 162v

G 184vb

1620/1621 Caro – potus] Ioh. 6, 56 || **1621/1623** hoc – potum]
 THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 76, a. 2 (p. 457^a) || **1625/1628** Illud
 – receperunt] De consecr. D. 2 c. 7, FRIEDBERG I, 1316 ||
1628/1629 Seorsum – memoratur] *ibid.* || **1632/1633** Quod –
 Halis] *cfr. supra p. 194* || **1635** superius – conclusionem] *cfr. supra p.*
129-130

1614 quia] quod **D**; spiritualemente] refeccionem spiritualem
M || **1615** corporali] corporale **D**; corporali conformatur]
 conformatur corporali **B** || **1617** est] *om.* **CJ** || **1620** Iohannis] *om.*
B; et] *om.* **E** || **1621** est] *om.* **B** || **1624** supra eciam] eciam supra **L**
 || **1626** vero] *om.* **D** || **1627** prolutum] probatum **CJ** || **1629** Sic] Si
E || **1630** primitiva] *om.* **J** || **1632** eciam] *om.* **M**; maioris] *om.* **V**
 esse] *om.* **D** || **1634** dicto] *om.* **V**; est] *om.* **M**; ipsis] cum ipsis **L** ||
1636 eo] toto **W** || **1637** hic] hinc **B**

K 223ra	evadere nituntur. Cum tamen subditi non tenentur prelati obedire, inquan tum deviant a Cristo, I Corinthiorum XI: <i>Imitatores mei estote, sicut et ego Cristi.</i> Inferiora enim 1640
L 252va	naturaliter imitantur superiora et in hoc consistit perfectio eorum. Primum autem verum exemplar imitationis est
E 55v	Filius Dei, Iohannis I ^o : <i>Omnia per ipsum facta sunt</i> , propter quod omnium perfectio consistit in imitatione huius exemplaris. Ideo dicitur Mathei XIII in Omelia super illo: 1645 <i>Simile est regnum celorum homini, qui seminavit bonum semen</i> etc., quod „Cristus Petro mandat omnibusque in Petro: <i>Sequere me</i> , ac si dicat: Imitando me michi conformis efficere. Insinuat hic Dominus loquens Moysi et in Moise cunctis ecclesie rectoribus: Omnia, inquit, facies ad exemplar, 1650 quod tibi monstra tum est in monte. Quid est ‘ad exemplar’? Hoc est ad uniformitatem et hoc in monte, id est in Cristo. Extra hunc montem precipitium est, digressio est, in digressionem distortio, in distortione dissimilitudo, in dissimilitudine deformitas, in deformitate denique 1655 monstrum invenitur, quoniam ipsa deformitas monstrum est. Ergo si extra hunc montem es, extra formam es, quoniam ipsa forma in monte, id est in Cristo, est. Omne enim

1640 Imitatores – Cristi] I Cor. 11, 1 || **1640/1645** Inferiora –
exemplaris] *cfr.* NICOL. DRESD., *Sermo Nisi manducaveritis* (p. 184) ||
1643 Omnia – sunt] Ioh. 1, 3 || **1646** Simile – semen] Matth. 13, 24
|| **1647/1660** Cristus – facit] FOLC. SITT., *Hom.* (p. 325-326) ||
1648 Sequere me] Act. 12, 8 || **1650/1651** Omnia – monte] *cfr.*
Hebr. 8, 5; *cfr.* Ex. 25, 40

1638 evadere nituntur] nituntur evadere **L**; tenentur] teneantur **J** ||
1639 inquan – tum] *om.* **D**; deviant] debeant **U**; Corinthiorum] ad
Corinthios **UMLFK** || **1643** per – facta] facta per ipsum **D** ||
1645 XIII] XIII° **V**; in] *om.* **D**; super] supra **F**; illo] isto
UUDMCJBLEFKW || **1646** bonum semen] semen bonum **B** ||
1647 Petro¹] in Petro **L**; in] *om.* **L** || **1648** dicat] diceret **B**, sic dicat
W; michi] *om.* **E** || **1649** hic] hec **UUDMCJBLEFKW**; Moise] Moysi
V || **1650** facies] facias **CB** || **1651/1652** Quid – monte] *om.* **V** ||
1651 ad] aliud **M** || **1652** est¹] *om.* **L**; hoc in] in hoc **J**; id est] hoc **J** ||
1655 denique] *om.* **L** || **1656** ipsa] ipsarum **K**; monstrum²] *om.* **K**
monstrum est] est monstrum **L** || **1657** Ergo] *om.* **K** || **1658** id est]
et **D**; in²] *om.* **B**

- membrum, quod suo capiti non congruit, a conformitate
1660 recedit, monstrum facit.“ Hec et plura alia ibi. Ipsi namque
prelati non habent precipere, prout et quando eis placet, cum
non sint Domini subditorum, sed eorum ministri, ut dicit
Lira, I Corinthiorum III, super isto: *Omnia vestra sunt*, et
Colossensium I super | isto: | *Cuius factus sum ego minister*. K 223rb
1665 Relinquitur ergo, quod contra eorum inhibitionem sine B 163r
trepidacione | fideles possunt accipere sacramentum, D 194v
secundum quod superior, scilicet Cristus, instituit, quia „lex
superioris per inferiorem tolli non potest,“ ut De eleccione,
Ne Romani, | in Clementinis, „cum nec habeat imperium par W 266v
1670 in parem,“ ut Extra, De eleccione, *Innotuit*. „Unde Propheta
ait: ‘Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea?
Aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam?’ Hiis | ita V 61r
ex divina Scriptura conmemoratis sole clarius probavimus
non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum, | G 185rb
1675 qui | maioris potestatis et auctoritatis est, iudiciis suis adicere C 178v
aut propriis diffinicionibus subiugare.“ Hec XXI distincione,
Inferior. Cum ergo Cristo data sit omnis potestas in celo et in
terra, quis auderet eum sibi subiugare propriis suis

1661/1662 cum – ministri] *cfr.* NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 3, 21 ad
‘omnia enim vestra sunt’ (col. 223); *cfr.* NICOL. LIR., *Postil. ad Col.* 1,
25 ad ‘factus sum ego’ (col. 616) || **1663** Omnia – sunt] I Cor. 3, 21
|| **1664** Cuius – minister] Col. 1, 25 || **1667/1668** lex – potest]
Clem. 1.3.2, FRIEDBERG II, 1135 || **1669/1670** cum – parem] X
1.6.20, FRIEDBERG II, 62 || **1670/1676** Unde – subiugare] D. 21 c.
4, FRIEDBERG I, 70 || **1677/1678** Cristo – terra] *cfr.* Matth. 28, 18

1662 Domini subditorum] subditorum Domini **J**; ministri] minister **B**
|| **1663** Corinthiorum] ad Corinthios **UMJLFK**; isto] illo **M**; et] *om.*
GCJB || **1664** Colossensium] ad Colossenses **UMLFK**, Galatarum
D; isto] illo **M** || **1665** inhibitionem] prohibicionem **L** ||
1666 fideles possunt] possunt fideles **UVDMCJBLEFKW** ||
1668 ut] *om.* **F** || **1669** nec] non **K**; habeat] habeant **M** || **1671** secat
in] seccatur **D** || **1672** Hiis] *om.* **B**; ita] itaque **M** || **1673** clarius
probavimus] probabilius clarius **B**; probavimus] probabimus
GUMLEFK, probabilius **V** || **1674** non – quemquam] quemquam
non posse **L**; est] *om.* **L** || **1674/1675** eum – est] *om.* **B** ||
1675 potestatis – auctoritatis] auctoritatis et potestatis **D** ||
1678 quis] *om.* **J**

diffinicionibus legem suam ewangelicam ad libitum ipsius
limitando, nisi esset *filius perdicionis, qui extollitur super omne* 1680
id, quod dicitur Deus? Ille enim putabit se posse inmutare
F 25r tempora et leges, ut supra. „Quod enim Deus instituit, |
nephias est crimen appellari. Cum non possint inter peccata
deputari, que lex precipit. Quia quidquid bene gestum fuerit
et secundum precepta legalia custoditum, non potest 1685
facientibus deperire,“ ut XXVI distincione, *Deinde*. Pre
L 252vb omnibus ergo audiendus est Cristus, ut supra | secundum
E 56r Symonem de Cassia et in Concordanciis. Ymmo | non debet
K 223va esse nobis vilioris | condicionis quam Pilatus, qui Iohannis
J 253vb XIX dicit: *Quod | scripsi, scripsi*. Sufficit ergo, quod | ita 1690
U 91r scriptum sit. Et patet, quod valde impertinenter ad
G 185va propositum allegant, quod scribitur primi | Regum XV et
allegative LXXXI distincione, *Si qui*, scilicet quod *scelus*
ydolatricie | est, nolle acquiescere, cum non intendit Scriptura |
B 163v ista obediendum esse contra legem Dei et sanctorum ritum, 1695
M 74v ut videntur pretendere, qui allegant eam ad presentem
materiam communionis, sed secundum legem Dei non
obedire eciam cuicunque est reprehensibile.

Et in isto sensu allegatur in dicto canone *Si qui* per
Gregorium, scribens omnibus per regnum Ytalicum et 1700

1680/1681 filius – Deus] II Thess. 2, 3-4 || 1681/1682 Ille – leges]
cfr. Dan. 7, 25; *vide supra p.* 125, 132 || 1682/1686 Quod –
deperire] D. 26 c. 3, FRIEDBERG I, 96-97 || 1686/1687 Pre –
Cristus] *vide supra p.* 124; *cfr.* D. 8 c. 9, FRIEDBERG I, 15 ||
1690 Quod – scripsi²] Ioh. 19, 22 || 1693/1694 scelus –
acquiescere] I Reg. 15, 23; *cfr.* D. 81 c. 15, FRIEDBERG I, 285

1679 ipsius] suum JL || 1681 id] illud F, *om.* DW; putabit] putavit
LK; se] *om.* G || 1683 non] *om.* K; possint] possit W ||
1684 precipit] precepit DF; bene] *om.* E || 1685 secundum] inter L
|| 1686 facientibus] patientibus K; deperire] impedire K; Deinde]
Inde L; Pre] Pro D || 1687 ergo] igitur M || 1689 esse] *om.* W
nobis] *om.* K; condicionis] *bis* K || 1690 XIX] XX B; Sufficit] facit
CJ; ita] *om.* J || 1693 allegative] allegat ibi F; LXXXI] LXXX L
scilicet] *om.* K; scelus] zelus M || 1695 ista] illa *corr. ex.* ista F, ista
suprascriptum ita W || 1696 eam ad] et B || 1698 cuicunque –
reprehensibile] est reprehensibile cuicunque L || 1699 canone]
capitulo MLK

- Tewtonicorum, ut sic: „Si qui presbiteri sunt, dyaconi vel subdiaconi, qui in crimine fornicacionis iaceant, interdicimus eis ex parte Dei omnipotentis et sancti Petri auctoritate ecclesie introitum, usque dum peniteant et | emendent. Si
 1705 qui vero in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum eorum audire presumat officium, quia benedictio eorum vertetur | in malediccionem et oracio eius in peccatum testante Domino per prophetam: ‘Maledicam,’ inquit, ‘benediccionibus vestris.’ Qui vero huic saluberrimo precepto
 1710 obedire noluerint, ydolatrie peccatum incurrent Samuele teste et beato Gregorio instruente: | ‘Peccatum aureliolandi est non obedire et scelus ydolatrie est nolle acquiescere’. Peccatum ergo paganitatis incurrit quisquis, | dum cristianum se esse asserit, sedi apostolice obedire
 1715 contempnit.“ Hec ibi. In illa enim sententia residet Apostolus, cum dicit: *Si quis frater nominatur fornicator aut avarus, | cum huiusmodi nec cibum sumere nec ave ei dicere nec* F 25v
 1720 *est, Luce XIII. Sic suomodo dicitur 1, questione 7: „Pervenit ad nos fama sinistra, quod quidam episcoporum non sacerdotibus proprie dyocesis decimas atque cristianorum oblaciones conferant, sed potius laicalibus personis, videlicet militum sive servitorum vel, quod gravius est, consagwineis.*

1701/1715 Si – contempnit] D. 81 c. 15, FRIEDBERG I, 284-285 ||
1716/1717 Si – sumere] I Cor. 5, 11 || **1717/1718** nec² – recipere] cfr. II Ioh. 1, 10 || **1719** sicut – publicanus] Matth. 18, 17 ||
1719/1720 neque – est] Luc. 14, 35 || **1720/1727** Pervenit – habeatur] C. 16 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 801 = C. 1 q. 3 c. 13, FRIEDBERG I, 417

1701 Si] *om.* W; sunt] sive E; vel] *om.* C || **1702** crimine] *corr. in* crimen F; iaceant] iaceant *suprascriptum* incidant F || **1703** Dei] *om.* M || **1705** maluerint] voluerint L; vestrum] nostrum V || **1707** in¹] *om.* B; eius] eorum L || **1708** per] *om.* K; prophetam] prophetam eius B || **1712** est¹] *om.* E; est²] *om.* VK || **1713** ergo] *om.* W quisquis] quisque MC || **1714** esse] *om.* M; obedire] *om.* U || **1715** Hec ibi] *om.* V; ibi] ille D; enim] *om.* CJ || **1716** cum] quando J || **1717** nec³] vel U || **1718** sed] et UCJW || **1719** sicut] et sicut W || **1721** nos] aures vestras E || **1724** consagwineis] saguineis M

B 164r	Unde si quis amodo episcopus inventus fuerit huius divini	1725
V 61v	precepti transgressor, inter maximos hereticos et anticristos
non minimus habeatur.“ Hec Gregorius VII ibi.	
G 186ra	Et quot putas huiusmodi invenirentur in concilio
Constanciensi, qui tantum et tale testimonium dederunt de
capite eorum, quod quondam dicebant sanctissimum, sed	1730
U 91v L	quale nunc ostendit condempnatio eorum et articuli	
253ra	contra ipsum collecti? Quid putas in membris inveniretur,	
J 254ra	cum heu, ut dicitur in Omelia, ubi supra, „nullus locus vacat	
E 56v	a zizaniis inimici hominis? Profecto non paradisus vel ipsum
empirreum, non apostolorum collegium; in empirreo	1735
K 224ra	peccatum superbie, in paradiso culpam inobediencie, in
apostolorum collegio seminavit tradicionem Iude. Quid
putas, quod nunc facit in“ Constanciensi congregacione? „An
forte nescit ibi viam, aut introire non audet? Quoniam non
est sanctorum locus, quem non triverit pes eius. Ubique	1740
W 267v	generat, ubique seminat.“ Nonne <i>factum est, cum quadam die</i>	
M 75r	<i>venissent filii Dei et starent coram Domino, venisset Sathan inter</i>	
C 179r	<i>eos? Iob II. Numquid homo comparacione Dei iustificabitur, aut</i>
<i>factore suo purior erit vir? Ecce, qui serviunt ei, non sunt stabiles,</i>
<i>et in angelis suis reperit pravitatem. Quanto magis hii, qui</i>	1745
G 186rb	<i>habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, Iob</i>	
D 195v	III. Concordat 2 ^a Petri II. Nec adhuc secundum beatum
Bernhardum (ad Eugenium papam scribens) „revelavimus	

1733/1734 nullus – hominis] *cfr.* Matth. 13, 24-30 ||
1733/1741 nullus – seminat] FOLC. SITT., *Hom.* (p. 325); *cfr.* NICOL.
DRESD., *Puncta* (p. 68) || **1741/1743** factum – eos] Iob 2, 1 ||
1743/1746 Numquid – fundamentum] Iob 4, 17-19 || **1747** 2a – II]
cfr. II Petr. 2 *passim* || **1748/1750** revelavimus – appareat] GAUFR.
CLAR., *Coll.* c. 12 (p. 104)

1725 Unde] *om.* **J**; amodo episcopus] episcopus amodo **D**; huius]
huiusmodi **J** || 1728 invenirentur] inveniendo **U** || 1729 et] *om.* **UF**
|| 1733 ut] cum **D**; in] ut in **L**; ubi] ut **U** || 1734 ipsum] ipsius **D** ||
1738 quod] quid **UK**; facit] factum est **F**; Constanciensi
congregacione] monasterio *Folc. Sitt.* || 1740 quem] *om.* **U**, quam **K**
|| 1741 est] *om.* **W** || 1742 Dei] *om.* **G** || 1742/1743 venisset – eos]
affuit inter eos et Sathan **L** || 1743 homo] *om.* **L** ||
1745 pravitatem] firmitatem **B** || 1746 habitant] habeant **K** ||
1747 beatum] *om.* **GJ**

- occulta dedecoris, nec parietem effodimus, ut abhominatio
 1750 maior | appareat“. Nichil enim adhuc locuti sumus de symonia, prima et precipua heresi, ut I, questione ultima, *Patet*, de qua tamen vide supra in collectis ex Speculo aureo. F 26r
- Insuper timendum est de multis monstris inibi congregatis, de quibus pulchre in dicta Omelia, ubi supra, sic inquit: „O
 1755 clerice vel canonice tu, qui plures habes ecclesias, an ignoras, quia in uno corpore plura capita vel | sub uno capite plura corpora tibi constituens monstrum te facis bicapitilis B 164v
 nimirum vel tricapitilis, dum tu duas vel tres | ecclesias K 224rb
 tenes? Et sic deinceps, quo tibi plura succreverint beneficia,
 1760 plura succrescunt capita, et quo plura creverint, deformius monstrum coram Cristo et ecclesia apparebis et indeformis, quia cum Cristo conformis non es,“ „qui unus sponsus una contentus sponsa, unum caput | uno contentus corpore. G 186va
 Quid ergo amplius est, monstruosum est. Si quis enim vult
 1765 pingere aut sculpere ymaginem | veri hominis et illam pingit U 92r
 vel sculpit bicorporem vel tricorporem sub uno capite vel econverso, nonne potius ymago illa representabit monstrum | quam hominem? Sic et tu sacerdos, qui plures habes J 254rb
 ecclesias, plures curas. Tu prelate, qui plures tenes | L 253rb

1751 symonia – heresi] *cfr.* C. 1 q. 7 c. 27, FRIEDBERG I, 437-438 ||
1752 Speculo aureo] *vide supra p. 153-157* || **1754/1762** O – es] FOLC. SITT., *Hom.* (p. 325) || **1762/1785** qui – foro] *ibid.* (p. 327); *cfr.* NICOL. DRESD., *Puncta* (p. 68); NICOL. DRESD., *De proprio sacerdote et casibus* (f. 87r)

1749 parietem] pietatem **M**; ut] aut **L** || **1750** locuti sumus] sumus locuti **J**; de] et de **CJ** || **1751** et – heresi] heresi et precipua **L**; ut] quod **F** || **1752** Patet] *om.* **B**; qua] quibus **M**; tamen] *om.* **W**; tamen – supra] *om.* **E**; vide] vides **F**; in] ex **W** || **1753** est] *om.* **E** || **1754** pulchre] *om.* **L**; ubi] ut **U**; ubi supra] *om.* **K**; sic] pulchre sic **L** || **1756** quia] quod **W**, *om.* **U** || **1756/1757** vel – corpora] *om.* **J** || **1757** corpora] capita **C**; constituens] constitues **C** || **1759/1760** beneficia – creverint] *om.* **J** || **1760** succrescunt] succreverint **V** || **1761** monstrum] *om.* **L**; indeformis] inde deformis *Folc. Sitt.* || **1762** qui] quoniam **F** || **1764** est¹] *om.* **M** monstruosum] monstrum **V**; enim] *om.* **G** || **1765** veri hominis] hominis veri **L** || **1765/1766** pingit – sculpit] sculpit vel pingit **V** || **1766** sub] vel sub **B** || **1769** plures¹] plurimas **M**; tenes] *om.* **F**

- dignitates, magis prenotas, magis representas monstrum 1770
 quam Cristum. Ergo figura es mendax, ymago fallax. O
 Domine Iesu, qualia et quanta monstra tu vides in ecclesia!
 E 57r Quisnam locus sanctorum, qui non | habeat monstrum?
 Habet parrochia, habet canonia, habent et ipsa monasteria.
 W 268r Habet parrochia monstrum sacerdotem trium | vel duarum 1775
 V 62r ecclesiarum tamquam | sub uno capite duo vel tria corpora
 gestantem. Habet canonia monstrum canonicum duarum vel
 trium prebendarum tamquam unum corpus duarum vel
 trium facierum. Habent denique et ipsa monasteria
 monstrum suum tamquam unum bicapitem monachum 1780
 K 224va negociatorem. Olim sane dicebatur clau|strum a claudendo,
 G 186vb hodie potius dicitur a claudicando, | quoniam viri claustrales
 rebus temporalibus inhantes quasi in utramque partem
 claudicant, dum servire Deo volunt | et mammonae, religioni
 F 26v et ambitioni, polo simul | et foro.“ Hec et multa | alia ubi 1785
 M 75v et ambitioni, polo simul | et foro.“ Hec et multa | alia ubi
 D 196r supra.

Huiusmodi ergo monstra, hereticos et anticristos non
 minimos, de quibus supra in canone *Pervenit*, primum de
 medio eorum abicientes, demum ordine debito et sine errore
 B 165r procedere possunt | ad corrigendum excessus et 1790
 reformandos mores aliorum, quia, ut dicit Felix papa, „qui
 trabem gestat in oculo, probatur non posse educere festucam
 de oculo fratris sui“. Et est ewangelium Mathei VII et Luce

1788 supra – *Pervenit*] C. 16 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 801 = C. 1 q. 3 c. 13, FRIEDBERG I, 417; *vide supra* p. 200-201 || **1791/1793** qui – sui] C. 3 q. 7 c. 2, FRIEDBERG I, 526 || **1793** Mathei VII] *cf.* Matth. 7, 3-5 || **1793/1794** Luce VI] *cf.* Luc. 6, 41-42

1770 dignitates] prebendas seu dignitates **L** || **1773** sanctorum] sanctorum est **M** || **1774** habent] et habent **M** || **1780** unum] Ianum *Folc. Sitt.*; monachum] *om.* **L** || **1781** dicebatur – strum] dicebantur claustra **L** || **1782** dicitur] dicuntur **L** || **1783** rebus temporalibus] temporalibus rebus **L** || **1784** volunt – mammonae] et mammonae volunt **D** || **1785** polo] celo **F** || **1787** ergo] *om.* **K** hereticos] *om.* **J** || **1788** in] *om.* **M**; primum] primum sicut trabem **E** || **1789** debito] debitorum **U** || **1790** procedere] precedere **CJ** excessus] accessus **KW**; et] ad **B** || **1790/1791** et reformandos] et reformando **U**, et reformandum **M**, ad reformandum **L** || **1793** de oculo] *om.* **B**; de – sui] fratris sui de oculo **L**

- VI. Item Gregorius in Moralibus: „Qui sine peccato est
 1795 vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe
 punienda peccata ibant et sua reliquerant. Revocentur itaque
 intus ad conscienciam, ut prius propria corrigant, et tunc
 aliena reprehendant.“ Et sequitur: „Prius ipsi purgandi sunt,
 1800 per quos aliorum culpe feriuntur, ut ipsi iam mundi per
 ulcionem veniant, qui aliorum vicia corrigere festinant.“ Item
 Ambrosius super *Beati immaculati*: „Iudicet ille de | alterius U 92v
 errore, qui non habet in se ipso, quod condempnet. | Iudicet G 187ra
 ille, qui non agit eadem, que in alio putaverit punienda, ne
 cum de alio iudicat, in se ferat sentenciam. Iudicet ille, qui ad
 1805 pro|nunciandum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate
 ducatur. Et post pauca: Bonus iudex nichil ex arbitrio suo
 facit | et domestice proprie voluntatis, sed iuxta leges et iura J 254va
 pronuncciat, et sicut se habet natura, decernit; obsequitur
 legibus, non adversatur, examinat cause merita, non | mutat. W 268v
 1810 Discite iudices, quem in | iudicando tenere debeatis L 253va
 affectum, quam societatem, quam sinceritatem. Qui iudicat, | C 179v
 non voluntati sue obtemperare debet, sed tenere, quod
 legum est. In iudicando cordi magis est custodia veritatis,
 quam obediencia voluntatis.“ Item Gregorius: „Postulatus
 1815 Deus iudicare de peccatrice non statim dat iudicium, sed prius
 se inclinans deorsum digito | scribebat in terra | typice nos E 57v
 F 27r

1794/1798 Qui – reprehendant] C. 3 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 526 = GREG. M., *Moral.* 14, 29, 34 (p. 718) || **1798/1800** Prius – festinant] C. 3 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 527 = GREG. M., *Moral.* 14, 29, 34 (p. 719) || **1801** Beati immaculati] Ps. 118, 1 || **1801/1814** Iudicet – voluntatis] C. 3 q. 7 c. 4, FRIEDBERG I, 527 || **1814/1821** Postulatus – dirimemus] C. 3 q. 7 c. 6, FRIEDBERG I, 528

1794 VI] XI° U || **1795** primus] primo U; illam] illum E; Ad] Et B aliena] alia CJ; quippe] om. L || **1796** itaque] ita B || **1797** ut] om. B; propria] propriam F || **1799** quos] aliquos F; feriuntur] sanantur D, ve(riuntur) W || **1802** quod] quid F; condempnet] dampnat V, condempnat DM || **1803** ille] om. B; non] om. D; que] que ideo F putaverit] noverit L || **1804** in] de F || **1807** et¹] bis J || **1808** et] om. F; sicut] sic D; se habet] habet se B || **1810** quem] quomodo F || **1810/1811** quem – quam¹] om. B || **1812** sue] om. F; obtemperare] hoc temperare M; obtemperare debet] debet obtemperare L || **1813** magis est] est magis J || **1815** dat] det L, om. F

- instruens, ut cum quolibet proximorum errata conspiciamus,
non hec antea reprehendendo iudicemus, quam ad
conscienciam nostram humiliter reversi digito discrecionis
G 187rb eam sollerter exculpemus, | et quid in ea creditori placeat, 1820
quidve displiceat, examinatione dirimemus.“ Hec III,
questione VII, *Qui sine, Iudicet, Postulatus* et in concordanciis
ibi positis.
- B 165v Si ergo | in concilio sic procedatur excluso odio et a se
ipso incepto, non secundum arbitrium proprie voluntatis, sed 1825
D 196v iuxta legem, | dicimus sine errore iudicatum, scientes, quod
„sicut stellas celi non extingwit nox, sic mentes fidelium
K 225ra inherentes | firmamento sacre Scripture non obscuret
mundana iniquitas,“ ut XXXVIII distincione, *Sicut*. Si autem
M 76r | per oppositum, tunc secus est credendum, sed legi Dei 1830
V 62v adherendum non obstantibus | quibuscunque vel
quorumcunque conciliis in ipsa non fundatis, ut dicit
Isydorus XI, questione ultima: „Si is, qui preest, fecerit aut
cuiquam, quod a Domino prohibitum est, facere iusserit, vel
quod scriptum est, preterierit, aut preterire mandaverit, 1835
sancti Pauli apostoli sententia ingerenda est dicentis: Eciamsi
nos aut angelus de celo ewangelizaverit vobis, preterquam
U 93r quod vobis ewangelizavimus, anathema sit. Si quis | prohibet,
quod a Domino preceptum est, vel rursus imperat fieri, quod

1827/1829 sicut – iniquitas] D. 38 c. 8, FRIEDBERG I, 142 ||
1833/1844 Si – habeatur] C. 11 q. 3 c. 101, FRIEDBERG I, 671-672

1817 cum] dum **VD**, *om.* **B**; quolibet] *om.* **G**; proximorum errata]
errata proximorum **L** || **1818** non] *om.* **F** || **1820** creditori] creatori
J, creditori *suprascriptum* id est cre... **K** || **1821** quidve] quid **W**
dirimemus] dirimemus *in marg.* id est exponemus **C**, dirimemus id
est exponemus **J**, *om.* **B** || **1822** Iudicet] Iudex **V**; Postulatus]
Postulator **W**; in] *om.* **W** || **1824** a] *om.* **V** || **1826** legem] leges **D**
quod] *om.* **F** || **1827** stellas] stellam **J** || **1828** obscuret] obscurat
BL || **1829** XXXVIII] XXVIII **E**, XXX **F**, LXXX **W** || **1833** preest]
prodest **K** || **1835** est] *om.* **L** || **1836** apostoli] *om.* **LF**; est] *om.*
VDM || **1837** aut] vel **J**; ewangelizaverit] aliud ewangelisaverit **L**
preterquam] preter **B** || **1837/1838** preterquam quod] quam **L** ||
1838 quod] *om.* **FW**; vobis ewangelizavimus] ewangelisavimus vobis
E; ewangelizavimus] ewangelisamus **V**, ewangelisaverimus **M** ||
1839 est] *om.* **G**; rursus] rursum **E**; fieri] *om.* **L**

- 1840 Dominus prohibet | fieri, execrabilis sit omnibus, qui diligunt Deum. Is, qui preest, si preter voluntatem Dei vel preter quod in sanctis Scripturis evidenter precipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, | tamquam falsus testis Dei aut sacrilegus | habeatur.“ Item Fabianus papa ibidem: „Qui omnipotentem Deum metuit, nec contra ewangelium nec contra apostolos nec contra prophetas vel sanctorum patrum instituta agere aliquid ullomodo consentit.“
- 1845 Concludendo ergo secundum Iohannem Crisostomum ibidem: „Nolite timere eos, qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis non libere dicatis, quod audistis, nec fiducialiter non predicetis omnibus, que in aure soli | audistis. Sicut ergo ex hiis verbis ostenditur, non solum ille proditor est veritatis, | qui transgrediens veritatem pro veritate palam mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non libere veritatem pronuncciat, quam libere pronuncciare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor est veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere predicet, | sic laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit | a sacerdotibus, probatam quidem in Scripturis, defendat fiducialiter, | quod si non fecerit, prodidit veritatem. Corde enim creditur ad iusticiam, oris autem confessio fit ad
- 1850
- 1855
- 1860
- G 187va
W 269r
J 254vb
K 225rb
F 27v
L 253vb
B 166r
G 187vb
E 58r

1844/1847 Qui – consentit] C. 11 q. 3 c. 95, FRIEDBERG I, 669 ||
1849/1863 Nolite – salutem] PS. CHRYSOST., *In Matth.* 25 (col. 761-762)

1840 fieri] *om.* **M** || **1841** Deum] eum **M**; si preter] *om.* **F**; quod] quam **F** || **1842** vel²] *om.* **D** || **1844** ibidem] *om.* **F** || **1846** contra] *om.* **E** || **1847** ullomodo] nullomodo **DE** || **1848** Iohannem] *om.* **B** || **1849** eos] *om.* **J**; ne] *om.* **W** || **1852** Sicut] Sic **G**; hiis] dictis **V**, predictis **D**; ille] *om.* **K** || **1853** proditor est] est proditor **BW** || **1854** loquitur] loquitur etc **C** || **1857** convenit] conveniet **C**, convenit *suprascriptum* tenetur **F**; est veritatis] veritatis est **W**; Nam] *om.* **U** || **1858** debitor] debitus **V** || **1860** quidem] quidam **CBW** in] *om.* **J** || **1861** prodidit] prodit **V** || **1862** oris] ore **UJLFW** confessio] et confessio **W**; confessio fit] fit confessio **L**

salutem.“ Hec ibi. Concordat supra in quarta et quinta conclusione.

1865

C 29r		Condempnacio.	
D 197r	Die XV mensis Iunii. Cum in nonnullis partibus quidam	temerarie asserere presumant populum cristianum debere	
	sacrum eucaristie sacramentum sub utraque panis et vini	specie suscipere et non solum sub specie panis, sed eciam sub	1870
	specie vini populum laicum communicent, eciam post cenam	vel alias non ieiunum, et communicandum esse pertinaciter	
	asserant contra laudabilem ecclesie consuetudinem	rationabiliter approbatam, quam tamquam sacrilegam	1875
	dampnabiliter reprobare conantur, hinc est, quod sacrum	Constanciense concilium adversus hunc errorem saluti	
K 225va	fidelium providere satagens matura plurium doctorum tam	divini quam humani iuris deliberacione prehabita declarat,	
U 93v M	decernit et diffinit: Quod licet Cristus post cenam	instituerit et suis apostolis ministraverit sub utraque specie	1880
76v	panis et vini hoc venerabile sacramentum, tamen hoc non	obstante sacrorum canonum auctoritas laudabilis et	
G 188ra			

1867/1922 Die – secularis] *cfr. Conciliorum oecumenicorum decreta* (p. 418-419)

1863 supra] *om. J*; quinta] in quinta **V** || **1864** conclusione] conclusione etc **DBE**, conclusione. Hec est concertacio Bohemorum cum concilio Constanciensi de communione eucaristie sub utraque specie et lege caute, ne erroris vicio maculeris. Deo gracias. Abba bene m[...] **J**, *hic desinit JW* || **1866** Condempnacio] Condempnacio Constanciensis concilii M^oCCCCXV XV Iun. **U**, Condempnacio communionis sub utraque specie ad vulgus **V**, Decretum concilii Constanciensis seu dampnacio utriusque speciei **C**, Condempnacio doctorum *in marg. E, in marg. super.* Decretum concilii Constanciensis de una specie, ibi Cum in nonnullis etc. **F**, *om. GBL* || **1868** temerarie] temerarii **K** || **1869** sacrum] *om. L* || **1869/1870** panis – specie¹] specie panis et vini **F** || **1870** specie suscipere] suscipere specie **C** || **1870/1871** suscipere – vini] *om. F* || **1871** vini] *om. VD*; laicum] laycalem **E**; communicent] communicarent **M** || **1874/1875** quam – dampnabiliter] *om. M* || **1875** est] *om. VD* || **1877** satagens] satagentes **V** || **1879** et] *om. E* || **1881** tamen] quod **E**; hoc non] non hoc **D**

- 1885 approbata consuetudo ecclesie servavit et servat, quod
huiusmodi sacramentum non debet confici post cenam,
neque a fidelibus recipi nisi in casu infirmitatis aut alterius
necessitatis a iure et ab ecclesia concesso et admissio. Et sicut
hec consuetudo ad evitandum | pericula aliqua et scandala
rationabiliter introducta est, sic potuit simili vel maiori
ratione introduci et rationabiliter observari, quod, licet in
1890 primitiva ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a
fidelibus sub utraque specie, tamen postea a conficientibus
sub utraque specie et a laicis tantummodo sub specie panis
suscipiatur, cum firmissime credendum sit et nullatenus
dubitandum integrum corpus Christi et sagvinem tam sub
1895 specie panis, quam sub specie | vini veraciter contineri. |
Quod huiusmodi consuetudo ab ecclesia rationabiliter
introducta et diutissime observata sit, habenda est pro lege,
quam non licet reprobare, aut sine ecclesie auctoritate pro
libito inmutare. Quapropter dicere, quod hanc
1900 consuetudinem | aut legem observare sit sacrilegium aut
illicitum, censi debet erroneum; et pertinaciter asserentes |
oppositum premissorum tamquam heretici sunt arcendi et
graviter puniendi per dyocesanos locorum seu officiales
eorum aut heretice pravitatis inquisitores in regnis seu
1905 provinciis, | in quibus contra hoc decretum forsitan fuerit
attemptatum, iuxta canonicas et legitimas sanctiones in
favorem katholice fidei contra hereticos | et eorum fautores
salubriter adinventas.
- Item ipsa sancta synodus decrevit, diffinivit et declarat
1910 super ista materia reverendis in Christo | dominis, principibus,

V 63r

F 28r

B 166v

L 254ra

K 225vb

G 188rb

E 58v

C 29v

D 197v

1884 post cenam] *om.* D || 1885 recipi] recipi non ieiunis V ||
1886 a] et a M || 1887 evitandum] evitanda E, vitanda *Conciliorum
oecumenicorum decreta* (p. 419) || 1890 huiusmodi – reciperetur]
reciperetur hoc sacramentum L || 1891/1892 tamen – specie¹] *om.*
BE || 1892 a] *om.* V || 1893 sit] est V, *om.* L || 1896 Quod] *bis* L
|| 1898 non licet] licet non D; ecclesie auctoritate] auctoritate
ecclesie L || 1902 tamquam] *om.* L; arcendi] censendi L ||
1903 locorum] eorum L; seu] aut L || 1905 provinciis] in provinciis
D; forsitan] forsitan L || 1906 attemptatum] acceptatum D,
adtemptandum F; in] et F || 1909 diffinivit] diffinit BE; et] *om.* F
declarat] declaravit E

primatibus, archiepiscopis, episcopis et eorum insecutoribus
 vicariis ubilibet constitutis processus esse dirigendos, in
 quibus eisdem committatur et mandetur <auctoritate> huius
 sacri concilii sub pena excommunicationis, ut effectualiter
 puniant contra hoc decretum excedentes. Eos vero, qui 1915
 communicando populum sub utraque specie exorbitaverint, et
 sic faciendum decreverint, si ad penitenciam redierint, ad
 gremium ecclesie suscipiant iniuncta eis pro modo culpe
 penitencia salutari. Qui vero ex illis | ad penitenciam redire
 non curaverint animo | indurato, per | censuras 1920
 ecclesiasticas per eos ut heretici sunt coercendi, invocato
 eciam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

F 28v
 U 94r
 G 188va

1911 episcopis] et episcopis **L**, *om.* **K** || 1912 constitutis] institutis
M || 1913 auctoritate] *suppl. sec. Conciliorum oecumenicorum decreta*,
om. codd. || 1915 puniant contra] puniantur item **D** || 1916/1917 et
 – decreverint] *om.* **B** || 1918 suscipiant] *corr. sec. Conciliorum*
oecumenicorum decreta, suscipiantur *codd.* || 1922 secularis] secularis.
in marg. infer. signo carente manuque alia add. Nota in quodam
 tractatu concilii Constanciensis, qui sic incipit: ‘Appostolica docet
 sententia de viatrice sancta et universali ecclesia’, hoc habetur
 scriptum: In exordio nascentis ecclesie dedit clerus cunctis fidelibus
 sacramentum eukaristie sub utraque specie, quos tandem solidatos
 in fide unius speciei sub sola specie panis decrevit contentari **V**

	<i>Nescitis, cuius spiritus estis, Filius hominis non venit animas</i>	K 226ra
1925	<i>perdere, sed salvare</i> , Luce IX. Hanc enim legem, ut legitur in cronicis, Machmet docuit suis, ut scilicet persequerentur et occiderent, non Cristus. Et hoc proprium luporum, secundum Crisostomum super Matheum De imperfecto, ubi inter cetera sic inquit: „Numquid lupum ovis persequitur aliquando? Sed lupus ovem. Sicut enim et Chain persecutus est Abel, non Abel Chain; sic Ismahel persecutus est Ysaac, non Ysaac Ismahel; sic Esau Iacob, non Iacob Esau; Iudei Cristum, non Cristus Iudeos; heretici cristianos, non cristiani hereticos. Ergo ex eorum fructibus cognoscetis eos,“ scilicet	
1930	qui dant brachium seculare ad invocandum contra ewangelicam veritatem practicantes. Et sequitur per eundem: „Quem videris ergo in sagwine persecucionis gaudentem, lupus est.“ Et alibi dicit idem: „Qui vult esse cristianus verus, non solum non periuret, sed nec iuret; non solum non percuciat, sed nec percussus reperiatur; non solum sincere diligat amicos, sed et inimicos.“ Item Ambrosius: Aggrediantur adversarium non fuste, non saxo, sed	M 77r B 167r
1935		L 254 rb
1940		V 63v G 188vb

1924/1925 Nescitis – salvare] Luc. 9, 55-56 || **1925/1927** Hanc – Cristus] *cfr. e. g. IAC. VITR., Hist. orient. c. 6 (p. 120-140) || 1929/1934 Numquid – eos] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 19 (col. 739) || **1937/1938** Quem – est] *ibid.* || **1938/1941** Qui – inimicos] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 20 (col. 743) || **1942/1944** Aggrediantur – cristiani] *cfr. Ps. AMBR., Sermon. 2, c. 3-4 (col. 607); cfr. MAX. TAUR., Sermon. 61, 3 (p. 245-246); cfr. NICOL. DRESD., Tabule (p. 64)**

1924 Nescitis] Alia condemnatio adverso malorum hominum. Nescitis **V**, Alia condemnatio. Nescitis **D**, Reprobatio eiusdem decreti bohemia, sed nulla est invectiva tantum ad vulgares contra illud taliter qualiter facta. Nescitis **C**, Responsio contra illud decretum *in marg.* Nescitis **F**, Sequitur iudicatio Dei, que iam non curatur. Nescitis **K**; animas] *om. L* || **1925** legem] legem doctorum **E** || **1926** suis] suos **L** || **1927** Et] sed **E** || **1928** super] supra **F** De] De opere **U** || **1929** sic] *om. K*; inquit] dicit **VD**; Numquid] *om. K* || **1930** Sed] Non, sed **L**; Sicut] sic **UVDMCBLEFK**; Chain] in Cayn **M** || **1936** practicantes] predicantes **D**; eundem] eum **F** || **1940** percuciat] percuciet **GL**; nec percussus] percussus non **F** || **1941** et] etiam **V**, *om. D* || **1942** non¹] ut **B**; fuste] fusto **L**

mansuetudine et bonis operibus. Hec sunt arma fidei nostre.
Precepta Cristi arma sunt cristiani.

C 30r	Anticristus autem, secundum Thomam in Compendio,	1945
K 226rb	„compellit per minas et tormenta, quos aliter vincere non potest. Tanta vero, ut ait Dominus, tunc erit tribulacio, ut in errorem ducantur electi, si fieri potest. Et hoc innuitur in Apokalipsi, ubi dicitur: Pedes eius similes auricalco sicut in	
E 59r	camino ardenti. Per pedes ultima membra Cristi, per	1950
F 29r	caminum vero tribulacio vehemens designatur. Exhibent	
D 198r	enim cuncta, que in martiribus precedentibus sunt impleta genera tormentorum. Et sicut dicit Haymo: Illa temptacio non per partes, sed totum mundum simul exanimabit. Solventur enim demones nec possunt nocere, quantum	1955
G 189ra	vellent. Fideles vero illo tempore non predicabunt, quia tamquam excommunicati habebuntur tunc boni. Nec vendetur eis aliquid, nec emetur ab eis quidquam, nisi habeant characterem, id est signum aliquod, eciam ad literam, ut adherentes sibi cognoscantur et alii interficiantur; aut	1960
U 94v	nomen bestie, id est confessionem eius, aut numerum nominis eius, id est multiplicacionem operum.“ „Et legem Cristi pro posse destruet. Impedient nichilominus apostoli Anticristi, ne secundum veritatem a catholicis Scriptura exponatur doctoribus, vel a fidelibus audiat.“ „Et sicut	1965
B 167v	Anticristus crudelior erit omnibus persecutoribus, ita sancti	

1946/1962 compellit – operum] HUG. RIP., *Compend.* l. 7, c. 9 (p. 243^a) || **1962/1965** Et – audiat] *ibid.* (p. 242^{ab}) || **1965/1967** Et – martiribus] *ibid.* (p. 243^a)

1943 et] sed **LF** || **1947** tunc] *om.* **MK** || **1948** electi] *om.* **C**; potest] potest et electi **C** || **1949** similes] similitudines **F** || **1951** vero] vera **M**; Exhibent] Excedent **L** || **1953** Et] *om.* **B**; dicit] *om.* **M** || **1954** totum] per totum **D**; simul exanimabit] exanimabit simul **C** || **1955** enim] esse **D**; nec possunt] ut possint **VC** || **1956** vellent] valent **B**; Fideles] Et fideles **E**; quia] sed **G** || **1957** tunc] *om.* **G** || **1959** habeant] ipsi habebant **K**; id] illud **M**; id est] in **B**; est] *om.* **K** aliquod] *om.* **M**; eciam] eis **L**, *om.* **K**; ad] et **C** || **1960** aut] et **L** || **1963** destruet] destruent **VE**; Impedient] Impediant **E** || **1966** omnibus] *om.* **L**

- tunc temporis erunt forciores omnibus retro martiribus.“ Hec Thomas, ubi supra.
- 1970 „Et in hac tribulacione,“ secundum Liram Danielis VIII, „debet auferri iuge sacrificium, id est sacramentum altaris, quod tempore Anticristi cessabit quantum ad solemnitatem, quia tunc misse non celebrabuntur publice, | sed tantum occulte propter rabiem illius persecucionis.“ Hec Lira ibi. K 226va
- 1975 Anne ad hoc intendat predicta condempnacio? *Qui habet aures audiendi, audiat, cum utique oporteat Deo plus obedire, quam hominibus.*
- 1980 „Beati ergo eritis“, inquit beatus Ciprianus epistola XIII, „cum odio vos habuerint homines et separaverint et maledixerint nomini vestro quasi nequam propter Filium hominis. Gaudete | et exultate in illa die. Gaudere nos et exultare voluit in persecucionibus Dominus, quia quando | persecuciones fiunt, tunc dantur | corone fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martiribus patent celi. Non enim sic nomen milicie cepimus, ut pacem tantummodo cogitare ac detractare ac recusare miliciam debeamus, | quando in ipsa milicia primus ambulaverit Dominus humilitatis et tollerantie et passionis magister, ut quod fieri docuit, prior faceret, et quod pati hortatus est, prior ipse pateretur. Sit
- 1985 C 30v

1969/1973 Et – persecucionis] NICOL. LIR., *Postil. ad Dan.* 8, 27 ad ‘Et non erat qui interpretaretur’ (col. 1602) || **1974/1975** Qui – audiat] Matth. 11, 15; 13, 9; Marc. 4, 9; 4, 23; 7, 16; Luc. 8, 8 || **1975/1976** oporteat – hominibus] Act. 5, 29 || **1977/1998** Beati – coronari] CYPR., *Epist.* 58, 2-3 (p. 322-324)

1969 hac] *om.* **B** || **1970** auferri] aufere **FK** || **1971** tempore] *om.* **B**; cessabit] *om.* **E** || **1973** illius] istius **L** || **1974** ad] *om.* **E**; intendat] intendit **E**; intendat predicta] pretendat **L** || **1974/1976** Qui – hominibus] quia **F** || **1975** utique] itaque **U**; oporteat] oportet **DE** oporteat Deo] Deo oportet **M** || **1977** beatus] *om.* **L**; epistola] in epistola **M** || **1978** vos habuerint] habuerint vos **D** || **1980** Gaudete – die] *om.* **V**; illa] ista **M**; nos] *om.* **L** || **1980/1981** nos – exultare] et exultare nos **F** || **1981** quia] *om.* **L** || **1983** tunc] et **M** || **1984** cepimus] acceperimus **L**, sic cepimus **F**; tantummodo] tantum **B** || **1985** ac²] aut **L**; in] *om.* **M** || **1987** quod] quidem **M**

- ante oculos, fratres dilectissimi, quod qui omne iudicium a
 F 29v Patre solus accepit et qui venturus est iudicaturus, | iam 1990
 iudicii sui et cognicionis future sentenciam protulerit
 prenuncians et contestans confessorum se coram patre suo
 confitentes et negaturum negantes. Si mortem possemus
 D 198v evadere, merito mori timeremus. | Por|ro autem, cum
 K 226vb mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de 1995
 E 59v divina promissione et dignacione | venientem, fungamur
 V 64r exitu mortis cum premio immortalitatis, | nec vereamur
 occidi, quos constet, quando occidimur, coronari.“
- Et sequitur: „Solutus namque non est, cui Cristus in fuga
 G 189va comes est. Solutus non est, | qui | templum Dei servans, 2000
 B 168r ubicunque fuerit, sine Deo non est. Et si fugientem in
 solitudine ac montibus latro oppreserit, fera invaserit, fames
 aut sitis aut frigus afflixerit, vel precipiti navigacione
 tempestas aut procella submerserit, spectat militem suum
 U 95r Cristus ubique pugnantem et persecucionis | causa pro 2005
 nominis sui honore morienti premium reddit, quod daturum
 se in resurrectione promisit. Nec minor est martirii gloria
 non publice et inter multos perisse, cum pereundi causa sit
 propter Cristum perisse. Sufficit ad testimonium martirii sui
 testis ille, qui probat martires et coronat.“ Imitemur Abel 2010
 iustum, qui iniciavit martiria, Abraham, tres pueros, Daniel.
 Quid in Machabeis beatorum martirum, VII fratrum cum

1999/2010 Solus – coronat] CYPR., *Epist.* 58, 4 (p. 324-325) ||
2010/2014 Imitemur – docuerunt] *cfr.* CYPR., *Epist.* 58, 5-6 (p. 325-327)

1989 dilectissimi] karissimi **L**; omne] *om.* **G** || **1990** solus accepit]
 accepit solus **L**; est iudicaturus] *om.* **M**; iudicaturus] iudicare **L**
 iudicaturus iam] iam iudicaturus **E** || **1993** negantes] negantes eum
U, se negantes **L** || **1994** timeremus] tenemus **D**; cum] *om.* **B** ||
1995 mortalem] mortale **M**; sit] *om.* **K** || **1995/1996** occasionem –
 dignacione] *om.* **E** || **1996** fungamur] pungamur **V**, pugnamur **D**,
 fugamur **E** || **1998** constet] constat **ULE** || **2001** fuerit] *om.* **B** ||
2005 et] et sic **D** || **2006/2007** daturum se] *om.* **G** ||
2008/2009 cum – perisse] *om.* **B** || **2008** sit] fit **G** || **2011** iustum]
om. **G**

- matre, quid prophete, quid apostoli? Nonne cum iusti occiduntur propter iusticiam, mori nos quoque docuerunt?
- 2015 Et idem in epistola XXVIII inquit: „Igitur | ad exemplum Dominice passionis atque ad omne testimonium Cristi animam tuam ponas, nec fundere sagwinem tuum metuas, martirii inestimabilis est gloria, infinita mensura, | G 227ra
G 189vb
- 2020 propria consistentis laude prefertur, velut socio Cristi cruore decoratur.“ Hec ille.
- Qui ergo perseveraverit usque in finem, hic salvus | erit, Mathei X, sed maledicti, qui | declinant a mandatis tuis. Et ve vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini altissimi, ut supra. Ecce veniet Dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes | et redarguere omnes | impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, que locuti sunt contra eum peccatores impii. Hii sunt murmuratores querulosi secundum desideria sua ambulantes et os illorum loquitur*
- 2025 *superbiam, ammirantes personas questus causa, ut in epistola Iude, II capitulo.* F 30r
L 254vb
M 78r
C 31r
- 2030 Unde dicit Dominus per prophetam, Iohelis III: Ecce, congregabuntur omnes gentes | et deducam eos in vallem Iosaphat et disceptabo cum eis ibi super populo meo etc. Ecce, venit cum nubibus et videbit eum | omnis oculus et qui eum pupugerunt,
- 2035 B 168v
D 199r

2015/2021 Igitur – decoratur] Ps. CYPR., *Laud. mart.* 29 (p. 51) ||
2022 Qui – erit] Matth. 10, 22 || 2023 maledicti – tuis] Ps. 118, 21
|| 2023/2024 ve – altissimi] Eccli. 41, 11; *vide supra p. 183* ||
2024/2030 Ecce – causa] Iudae 1, 14-16 || 2033/2034 omnes – meo] Ioel 3, 2 || 2034/2035 Ecce – pupugerunt] Apoc. 1, 7

2013 prophete – apostoli] apostoli quid prophete L; Nonne] non K
|| 2014 nos quoque] quoque nos U; docuerunt] docuerint EF ||
2016 ad] om. K || 2017 fundere sagwinem] sagwinem fundere B ||
2020 velut] unde velud L; socio] om. B; cruore] cruci L ||
2021 decoratur] decoratum D || 2022 usque] om. E || 2025 veniet] veniat BF || 2027 et] om. M || 2030 in] om. B || 2031 Iude] Iudith G || 2032 Dominus] om. L || 2033 deducam] deducant K || 2034 etc] om. LF;venit] veniet ML || 2035 oculus] populus L

- G 190ra id est crucifixerunt, | mortem procurando sicut Iudei,
 K 227rb imperando sicut Pilatus, | exequendo sicut gentiles,
 reiterando sicut iam mali, qui vident, ut magis crucientur.
 E 60r Ideo sequitur: *Tunc plangent | se super eum omnes tribus terre,* 2040
 „id est dolebunt respicientes eos, qui fundati sunt super eum,
 U 95v quia non tantum dolebunt de tormento, sicut quod
 deicientur de consorcio illius.“ | Ideo sequitur: *Et de ore eius*
gladius ex utraque parte acutus exiebat, id est framea iudiciaria
 sive potestas, quia tunc dividet malos a bonis per sententiam
 puniendo reprobos in corpore et anima. Hec Apokalipsis I^o 2045
 cum Gloza.
- Unde dicit Iohannes ibidem VI: *Vidi subtus altare animas*
interfectorum propter verbum Dei et propter testimonium, quod
habebant, et clamabant voce magna dicentes: Usquequo Domine 2050
sanctus et verus non iudicas et non vindicas saguinem nostrum de
hiis, qui habitant in terra? Et date sunt illis stole albe et dictum est
 V 64v *illis: Tempus | adhuc modicum, donec impleatur numerus*
conservorum et fratrum eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.
 G 190rb *Dico vobis, quia cito faciet | vindictam illorum. Veruntamen Filius*
 F 30v *hominis veniens putas inveniet fidem in terra?, | Luce XVIII.* 2055

2036/2038 id – crucientur] *cfr.* NICOL. LIR., *Postil. ad Apoc.* 1, 7 ad
 ‘Et qui eum pupugerunt’ (col. 1461); *cfr.* etiam PS. HUGO S. CAR.,
Super Apoc. c. 1 (p. 475b) || **2039** Tunc – terre] *Apoc.* 1, 7 ||
2040/2042 id – illius] *Gloss. ord.* *Apoc.* 1, 7 ad ‘Plangent’ (col. 1461);
cfr. etiam PS. HUGO S. CAR., *Super Apoc.* c. 1 (p. 475b) ||
2042/2043 Et – exiebat] *Apoc.* 1, 16 || **2043/2045** id – anima] *cfr.*
 PS. HUGO S. CAR., *Super Apoc.* c. 1 (p. 479b), c. 14 (p. 650b) ||
2047/2053 Vidi – illi] *Apoc.* 6, 9-11 || **2054/2055** Dico – terra]
Luc. 18, 8

2037 imperando] inpetrando **L**; sicut¹] sic **E**, *om.* **L**; exequendo] in
 exequendo **L**; sicut²] *om.* **L** || **2038** vident] vident eum **E**; crucientur]
 crucifigentur **LF** || **2039** Ideo] Et ideo **L** || **2040** eos] super eos **B**,
om. **M** || **2042** deicientur] eicientur **MC**; Et] *om.* **VF** || **2044** malos
 – bonis] bonos a malis **L** || **2045** anima] in anima **V**; Io] *om.* **CF** ||
2047 Iohannes] Ieronimus **DE**; Iohannes ibidem] ibidem Iohanis **U**
VI] *om.* **E** || **2050** et¹ – iudicas] *om.* **F**; et² – vindicas] *om.* **MB** ||
2053 conservorum] servorum **V**; illi] ille **F** || **2054** faciet] faciat **B**
 illorum] *om.* **F** || **2055** veniens] *om.* **B**; inveniet] inveniat **BL**; fidem]
om. **B**

- Beati ergo, qui lavant stolas suas in sagwine agni, ut sit potestas eorum in ligno vite et per portas intrent in civitatem. Foris autem | canes et venefici et impudici et homicide | et omnis, qui amat et facit mendacium. Nec intrabit in illam aliquid coinquinatum et faciens abhominacionem et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vite et agni. Timidis autem et incredulis | et execratis et homicidis et fornicatoribus et veneficis et ydolatrix et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors 2^a. Veni Domine Iesu. Ecce venio cito et merces mea mecum est reddere unicuique secundum opera sua. Et iam venio. Hec Apokalipsis XXI et ultimo.*
- 2060
- 2065
- Et ibidem XX dicit Iohannes: *Et vidi thronum magnum candidum et sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra et celum et locus non est inventus | ab eis; et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu | throni et libri | aperti sunt et alius liber apertus est, qui est vite, et iudicati sunt mortui ex hiis, que scripta sunt in libris secundum opera ipsorum.* Gloza: Libri conscienciarum tunc aperientur, in quibus legentur merita singulorum. Et alius liber, id est | prescencia Dei, que modo latet, tunc aperta erit omnibus, quia tunc omnes scient, qui sunt salvandi et qui dampnandi.
- 2070
- 2075
- K 227va
L 255ra
B 169r
M 78v
C 31v
G 190va
D 199v

2056/2059 Beati – mendacium] Apoc. 22, 14-15 || **2059/2061** Nec – agni] Apoc. 21, 27 || **2061/2064** Timidis – 2a] Apoc. 21, 8 || **2064** Veni – Iesu] Apoc. 22, 20 || **2064/2065** Ecce – sua] Apoc. 22, 12 || **2065** Et – venio Apoc. 22, 20 || **2067/2072** Et² – ipsorum] Apoc. 20, 11-12 || **2072/2076** Libri – dampnandi] *cfr. Gloss. ord. atque int.* Apoc. 20, 12 ad ‘Et libri aperti sunt’, ‘conspectu’, ‘libri’ (col. 1665-1666); *cfr. etiam* NICOL. LIR., *Postil. ad Apoc.* 20, 12 ad ‘Et libri aperti sunt’ (col. 1665)

2057 portas] partes **E**; civitatem] [*vacat*] **C** || **2058** et¹] *om.* **C** || **2061** et³] *om.* **F**; et⁴] *om.* **VF** || **2062** et¹] *om.* **L**; et³] *om.* **L** || **2063** igne] in igne **M** || **2065** est] *om.* **D**; sua] *om.* **LF** || **2067** Et¹] *om.* **F**; ibidem] idem **D**; Et²] *om.* **K** || **2068** candidum] et candidum **L**; sedentem] agnum sedentem **M** || **2071** liber] liber qui **E**, *om.* **U** sunt mortui] *om.* **C** || **2072** ipsorum] eorum **L**; Gloza] *om.* **K** || **2075** aperta] aperta autem **F**; omnes] homines **BK**; scient] sciant **B**, sciunt **LF**; qui] qui tunc **L** || **2076** dampnandi] sunt dampnandi **D**

- K 227vb Cum ergo venerit Filius hominis in maiestate sua et | omnes
 angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue et
 U 96r congregabuntur ante eum omnes gentes | et separabit eos ab
 invicem, sicut pastor segregat oves ab edis et statuet oves a dextris, 2080
 E 60v edos autem a sinistris. Tunc | dicet rex hiis, qui a dextris eius
 erunt: Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis
 a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis michi manducare,
 sitivi et dedistis michi bibere etc., Mathei XXV. Tunc stabunt iusti
 F 31r in magna constancia adversus eos, qui se an|gustiauerunt et qui 2085
 B 169v abstulerunt labores illorum, Sapientie V, et absterget | Deus
 omnem lacrimam ab oculis eorum et mors ultra non erit, neque
 G 190vb luctus neque clamor neque dolor erit ultra, que prima | abierunt,
 Apokalipsis XXI. Tunc dicet et hiis, qui a sinistris erunt: Discedite
 a me, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est dyabolo et 2090
 angelis eius. Esurivi enim et non dedistis michi manducare, sitivi et
 non dedistis michi potum, Mathei XXV.
- Quasi diceret: Maledicti, qui eratis dispensatores
 L 255rb sacramentorum meorum et animas michi dilectis|simas a me,
 quantum in vobis erat, crudeliter repulistis, ite ergo cum 2095
 dyabolo et angelis eius, non enim estis digni gustare cenam
 K 228ra meam, a qua fideles meos | fugastis. Et sic servus nequam et

2077/2084 Cum – bibere] Matth. 25, 31-35 || **2084/2086** Tunc –
 illorum] Sap. 5, 1 || **2086/2088** et – abierunt] Apoc. 21, 4 ||
2089/2092 Tunc – potum] Matth. 25, 41-42 || **2097/2099** Et –
 tortoribus] cfr. Matth. 18, 32-34

2079 congregabuntur] congregabunt **D** || **2081** edos] et edos **F**
 dicet] *om.* **L** || **2083** a – manducare] *om.* **G**;enim] *om.* **D** || **2085** se]
om. **D**;an – gustiauerunt] angustiauerunt *in marg.* in parva constancia
G, angustiauerunt *suprascriptum* scilicet in parva constancia **U**,
 angustiauerunt *in marg.* scilicet in parva constancia **VM**,
 angustiauerunt *in marg.* et scilicet in parva constancia **D**,
 angustiauerunt *suprascriptum verbo et add. in marg.* scilicet in parva
 constancia **C**, angustiauerunt *in marg.* scilicet in parvo concilio **K** ||
2086 illorum] eorum **C**, *om.* **M**;et] *om.* **BE** || **2087** ultra – erit] non
 erit ultra **L** || **2088** que] quia **VB** || **2089** Tunc] Et tunc **F**;erunt]
om. **L** || **2091** enim] *om.* **K** || **2091/2092** sitivi – potum] etc **VD** ||
2092 potum] potum etc. **F**, bibere **BL** || **2094** meorum] *om.* **M** ||
2094/2097 et – fugastis] etc ut alibi **VD** || **2095** erat] fuit **L** ||
2097 meos] meas **F**;et] *om.* **F** || **2097/2098** et infidelis] *om.* **VD**

- infidelis, qui noluit misereri conservi sui, ab irato Domino
traditur tortoribus, „id est demonibus, qui in hoc sunt
2100 executores divine iusticie,“ ut Mathei XVIII et Lira ibi. Ibi
unicuique, qua mensura mensus est, remecietur.
- „Et per hec, que coluerunt, tormenta recipient,“ ut narratur
in Horelogio sapiencie. „Raptores namque, predones et
eorum complices et hii, qui pauperes et amicos Dei indebite
2105 per exacciones afflixerunt et spoliaverunt, ad patibula
quedam infernalicia supra humanam estimacionem penalia |
rapti | violenter suspendentur et modo indicibili
cruciabuntur. Nonnulli eciam, qui sub habitu agnino mentem
leoninam occultaverunt, qui servos Dei per maledicta et
2110 obprobria molestaverunt et iniqua persecucione leserunt, |
ibidem a canibus infernalibus amarissimis morsibus
corrodentur.“ | Unde dicitur Deutheronomii XXXII:
*Devorabunt eos aves morsu amarissimo, dentes bestiarum inmittam
in eis cum furore trahencium | super | terram atque serpencium.*
2115 „Demonas enim | volucres dicuntur, quia spiritualis nature
seu quia per aera volitant,“ | ut dicit Rabanus Mathei XIII
ordinarie.
- V 65r
G 191ra
C 32r
M 79r
D 200r
B 170r
F 31v
U 96v

2099/2100 id – iusticie] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 18, 34 ad ‘Et iratus Dominus etc.’ (col. 311) || **2101** qua – remecietur] *cfr.* Matth. 7, 2 || **2102/2112** Et – corrodentur] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 455) || **2113/2114** Devorabunt – serpencium] Deut. 32, 24 || **2115/2116** Demones – volitant] HRAB. MAUR., *In Matth.* 4, 13 (p. 377); *Gloss. ord.* Matth. 13, 4 ad ‘secus viam’ (col. 235)

2099 id est] et **GV** || **2100** divine iusticie] iusticie divine **L**; ut] *om.* **L**; XVIII] XXIII° **M**; ibi] *om.* **BEF** || **2101** qua] *om.* **M**; est] fuerat **C**, fuerit **B**, *om.* **UVDMEFK** || **2102** hec – coluerunt] hos qui punierunt **V**, hoc qui punierunt **D**; tormenta recipient] recipient tormenta **L** || **2104** qui] *om.* **D** || **2105** exacciones] excommunicaciones **M**, acciones **L**; ad] et ad **VD** || **2106** supra] super **G** || **2107** suspendentur] suspendent **K**, *om.* **VD** || **2108/2110** mentem – obprobria] *om.* **F** || **2109/2110** maledicta – obprobria] opprobria et maledicta **L** || **2113** Devorabunt] Devoraverunt **F**; morsu amarissimo] amarissimo morsu **F** || **2114** eis] eos **C**; super] supra **F** || **2116** quia] *om.* **F**; volitant] volant **B**

- K 228rb „Ibi superbi pro gloria temporali et mentis elacione, | qua inflati ceteros preire ambiebant, tanta penarum mole ac pondere prementur, quantum aliquis premi possit, qui 2120 maximam turrim super se sustineret.“ *Quia qui se exaltat hic, ibi humiliabitur*, et econverso.
- E 61r „Bibuli vero et crapulosi, qui ventri suo servire studuerunt, incredibili fame et siti affligentur, cupientes | minimam guttam frigide aque et nemo eis dabit.“ Deuteronomii, ubi 2125 supra: *Consumentur fame*. | *De vinea Sodomorum vinum eorum et de suburbanis Gomorre uva eorum, uva fellis et botrus amarissimus, fel draconum vinum eorum et venenum aspidum insanabile*.
- G 191rb „Luxuriosi quoque et qui in deliciis carnem suam enutrierant, a serpentibus devorabuntur et a bufonibus ignitis 2130 aculeis usque ad viscera torquebuntur. Et qui hic socii sunt in culpa, tunc erunt socii in pena,“ ut *quantum se glorificaverunt in deliciis, tantum dantur eis tormenta*.
- L 255va „Supra modum autem cupidi et avari ac questuarii male torquebuntur. Nam in foveis metalleis plenis balneabuntur et 2135 exsilire cupientes absque misericordia reimpingentur. Iudicium tunc durissimum hiis, qui male preerant, |

2118/2121 Ibi – sustineret] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 455) ||
 2121/2122 Quia – humiliabitur] Luc. 14, 11; 18, 14 ||
 2123/2125 Bibuli – dabit] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 455-456) ||
 2126 Consumentur fame] Deut. 32, 24 || 2126/2128 De – insanabile] Deut. 32, 32-33 || 2129/2132 Luxuriosi – pena] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 456) || 2132/2133 quantum – tormenta] Apoc. 18, 7 || 2134/2139 Supra – patientur] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 456)

2118 gloria] gula **D** || 2119 ceteros] et ceteros **U**; ambiebant] audiebant **D**, ambigebant **MC**; tanta penarum] *om.* **E** || 2121 super] per **B**; qui se] *om.* **D** || 2122 ibi] *om.* **L** || 2123 vero] *om.* **VD** || 2124 affligentur] ibi cruciabuntur **L** || 2126 De] Et **B** || 2128 draconum] draconis **E**; et] est **F** || 2129 Luxuriosi] luxuriose **F**
 Luxuriosi – et] luxuriosorum vero **K**; quoque] enim **F** ||
 2130 enutrierant] enutrierunt **CB**, enutriaverunt **F** ||
 2131 torquebuntur] stimulabuntur **K**; hic] hii **U** || 2132 erunt socii] socii erunt **L**; ut] et **EF** || 2134 modum autem] autem modum **G** autem] *om.* **F**; ac] aut **V** || 2135 et] *om.* **M** || 2136 reimpingentur] reintingentur **GVD**

	forcioribus forcior instabit cruciatio et potentes potenter tormenta patientur.“ Et <i>iudicium sine misericordia hiis, qui</i>	K 228va
2140	<i>misericordiam non fecerunt.</i> „O quis dicere queat, quantum ibi iudices impii, rectores iniqui, clerici turpis lucri cupidi, monachi lascivi, laici violenti, mulieres procaces, ambiciose et saltatrices et diversi quique falsi cristiani penalitates habebunt?“	B 170v
2145	Ideo dicit Dominus Isaie III: „In die illa auferet Dominus ornatum calciamentorum et linulas, id est incisiones ad modum lineae factas in sotularibus, vel sunt quedam parve bulle auree dependentes circa collum; et torques, id est ornamentum in superiori parte vestimenti	G 191va F 32r
2150	factum circa collum et descen dens usque ad pectus; et monilia, id est ornamentum ad coniungendum divisionem, que erat in superiori parte in pectore; et armillas, id est ornamenta brachiorum; et mitras; et discrinalia, id est pectines; et perichillides, id est ornamenta brachiorum prope	U 97r D 200v
2155	manum; et murenulas, id est ornamenta, que fiebant in finibus vestimentorum contexta ex diversis; et olfactoria, id est vasa parva argentea vel aurea, ubi reponebantur ungenta, ut magis provocarent homines; et inaures, id est ornamenta aurium; et annulos, id est digitorum; et gemmas	M 79v K 228vb
2160	in fronte pendentes, id est scuta ex gemmis; et mutatoria; et	C 32v

2139/2140 iudicium – fecerunt] Iac. 2, 13 || **2140/2144** O – habebunt] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 456) || **2145/2171** In – ingerunt] NICOL. LIR., *Postil. ad Is.* 3, 18-24 ad ‘Et lunulas’, ‘Et torques’, ‘Et monilia’, ‘Et armillas’, ‘Et discriminialia’, ‘Et periscelides’, ‘Et murenulas’, ‘Et olfactoriola’, ‘Et inaures’, ‘Et anulos’, ‘Et palliola’, ‘Et linteamina’, ‘Et acus et specula’, ‘Et syndones’, ‘Et theristra’, ‘Et pro fascia’ (col. 57-58)

2139 qui] *om.* **D** || **2140** ibi] *om.* **V** || **2143** et¹] *om.* **F**; falsi cristiani] cristiani falsi **K** || **2147** ad modum] *om.* **M** || **2149/2151** in – ornamentum] *om.* **B** || **2149** superiori] superiore **F**; parte] *om.* **G** || **2150** descen – dens] dependens **M** || **2151** monilia] manica **D** ornamentum] ornamenta **E** || **2152** in pectore] pectoris **L** || **2154** pectines] pectus **D** || **2155** fiebant] figebant **L** || **2156** finibus] fimbriis **F**; ex diversis] *om.* **D** || **2157** argentea – aurea] aurea vel argentea **L**; vel – ungenta] *om.* **E** || **2158** ut] *om.* **F** || **2159** id est] *om.* **C**; digitorum] digitorum ornamenta **M**

- palliola vel pallia, id est exteriora vestimenta; et lintheamina, id est interiora iuxta carnem; et acus sunt instrumenta, cum quibus aptabant ornamenta corporibus suis, et specula; et syndones, id est subtilia velamina, | in quibus operiuntur humera; et vittas; et theristra | et est vestis linea, qua mulieres utuntur in estate et dicitur a tereo, quia teruntur, ut fiunt ruge multe | et tenues pro curiositate. Et erit pro suavi odore fetor et pro zona funiculus et pro crispanti crine calvicium et pro fascia pectorali cilicium; et est vitta tenuis et delicata, cum qua constringuntur mamille, ne ex sua grossitudine turpitudinem ingerunt.“
- G 191vb
V 65v
E 61v
B 171r
K 229ra
F 32v
L 255vb
G 192ra
U 97v
- 2165
2170
2175
2180
- Tunc potest eis obici | voce exprobracionis et improprietii: „Ubi sunt nunc hii, qui ab inicio, a diebus antiquis mundo huic servierunt toto desiderio, qui voluptuose viventes variis se desideriis subdiderunt? Eya, quid prosunt nunc omnia, que tamquam umbra velociter transierunt? | Quam brevis delectacio, tam longam restem post se trahit eterne miserie. O stulti | et vecordes, ubi nunc verba illa, que cum leticia cantare et cordis tripudio dicere solebatis: Venite et fruamur bonis, que sunt, et utamur creatura tamquam in iuventute celeriter? Quid iuvant autem, quibus celeriter perfrui estis? | Siquidem a contrario vobis | nunc plangere convenit et plangendo exclamare: Ve, ve nobis, iam nunc et in perpetuum, ve, quia nati sumus, nec ultra mori | valemus.

2173/2194 Ubi – perdicionis] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 457-458)

2162 interiora] exteriora **D**; et] *om.* **M** || 2164 id – subtilia] et **D** || 2165 vittas] vittas videtur sloerz alias zawoy **C**, vittas *suprascriptum* cv wipil **K** || 2166 tereo] tero **VDMEK**, terio **UCBL** || 2167 fiunt] sint **MC**; pro curiositate] *om.* **M**; suavi] suave **FK** || 2168 crispanti] crispato **B** || 2169 pro] *om.* **M**; fascia] fascigia **B**; vitta] vestis **C** || 2170 constringuntur] stringuntur **BK** || 2171 ingerunt] ingerant **VMC** || 2172 improprietii] vituperii **M** || 2175 subdiderunt] dederunt **L**; Eya] En **L**; nunc] modo **K** || 2176 velociter transierunt] transsierunt velociter **F** || 2177 trahit] trahit hic **F** || 2179 cantare] *om.* **E**; et²] *om.* **D** || 2180 creatura] *om.* **D**; in] *om.* **D** || 2181 celeriter¹] sceleriter **EK**; iuvant autem] autem iuvant **B** celeriter²] sceleriter **BEK** || 2182 Siquidem] siquid **VMF** || 2184 valemus] valeamus **E**

- 2185 Ve, quia male torquemur, nec a tormentis unquam
liberabimur. O quis est, qui ista recogitet supplicia et hec
nostra ad cor tormenta ponit? Nos insensati vitam eorum,
scilicet iustorum, estimabamus insaniam et finem illorum sine
honore. Ecce, quomodo computati sunt nunc inter filios Dei
2190 et inter electos sors illorum est. | Hos aliquando habuimus in D 201r
derisum et in similitudinem impropertii. Ergo erravimus a via
veritatis et lumen iusticie non luxit nobis et sol intelligencie
non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et
perdicionis.“ Cur detestati sumus disciplinam et
2195 increpacionibus non acquieverint corda nostra, nec
audivimus vocem | docencium nos et magistris non K 229rb
inclinavimus aurem nostram? Pene fuimus | in omni malo. M 80r
„Ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini
ignorabamus. Quid nobis profuit superbia, aut diviciarum
2200 iactancia contulit nobis? | Transierunt omnia tamquam G 192rb B
umbra. Transiit, quod temporale fuit; sed prohdolor nunc | 171v
mansit, quod in eternum remanebit. O in eternum numquam C 33r
finem habiturum, perpetuum mortis supplicium! O finis sine
fine, mors gravior omni morte, semper mori et tamen mori
2205 non posse! O mi pater, qui me in hunc mundum genuisti; o
mater, que me | maternis uberibus lactasti; o vos omnes F 33r

2194/2197 Cur – malo] *cfr.* Prou. 5, 12-14 ||
2198/2224 Ambulavimus – solaciosus] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 458-459)

2186 qui] quis **M**, *om.* **K**; recogitet] recogitat **E** || **2187** ad] et **B** ||
2189 quomodo computati] computati quomodo **E**; sunt] *om.* **D** ||
2190 Hos] quos **M** || **2191** Ergo] Et **L** || **2192** lumen] a via **D** ||
2193/2194 in – sumus] *om.* **F** || **2194** Cur] tunc **M** ||
2195 acquieverint] quieverint **U**, aquierint **D**, acquieverunt **MB**; nec]
non **F** || **2195/2197** nec – nostram] *om.* **E** || **2196** et] *om.* **K**
magistris] magistribus **C** || **2198** viam] vias **M** ||
2199 ignorabamus] ignoravimus **VL**; profuit] *om.* **V** || **2200** contulit]
profuit **C** || **2201** fuit] *om.* **C** || **2202** mansit] remansit **D**
remanebit] permanebit **B**, manebit **L**; O – eternum²] *om.* **M** ||
2204/2205 mori non] numquam mori **L** || **2205** me – mundum] in
hunc mundum me **V** || **2206** me] *om.* **D**; uberibus] visceribus **L**
omnes] *om.* **V**

E 62r	amici mei et socii, valete nunc, quia adest hora illa separacionis amarissime, que amarior est omni morte. En ducitur ad horrendum infernale suspendium, ad supplicium trahitur metuendum, numquam vos de cetero cum gaudio	2210
K 229va	visurus. O lacrimae incessanter perfluite, oculi plorate, omnia viscera mea ululate super hac infelici separacione, que est a summo bono, a facie illa gloriosa et iocunda et a consorcio angelico necnon illo felicissimo numero electorum! Oculi nostri miseri numquam aliud videbunt nisi miseriam, aures	2215
G 192va	nichil audiunt nisi ve, ve atque tristitiam. O montes cadite super nos, colles operite nos! Abscon dite nos a facie illa	
U 98r	terribili furo ris Domini, a facie ire Dei! Heu, heu	
L 256ra	sentenciant divina iusticia preclusa est nobis salutis via, misericordia negata, spes omnis ablata! O dolores et miserie	2220
V 66r	in eternum permansure! Quid plura? Nos miseri et miserabiles tantum affligimur et dolemus de illo eterno ve, ut qualiscunque terminus excogitatus, dummodo finitus, esset nobis solaciosus.“ <i>Et ibunt hii in supplicium eternum. Et clausa est ianua. Hec ubi supra.</i>	2225
B 172r	Isti curie tradentur, scilicet infernali, omnes fornicatores, symoniaci, avari ceterique, qui digni sunt morte, et non solum facientes, sed et facientibus consencientes, de quibus	
D 201v	Apostolus Romanorum I ^o . Iusti autem, scilicet iusticiam Dei operantes et legem Dei practicantes, intrabunt in vitam	2230

2224 Et¹ – eternum] Matth. 25, 46 || **2224/2225** Et² – ianua]
Matth. 25, 10 || **2226/2228** omnes – consencientes] *cfr.* Rom. 1,
29-32 || **2229/2231** Iusti – eternam] *cfr.* Matth. 25, 46

2207 adest] nunc est **L**; hora illa] illa hora **D**; illa] *om.* **LK** ||
2208 que amarior] quia maior **B**; amarior] maior **E**; amarior est] est
amarior **L**; omni] *om.* **F** || **2209** ducitur] ducetur **B**; horrendum] *om.*
L || **2209/2210** ad² – metuendum] en trahitur ad metuendum
supplicium **L** || **2212** infelici] infelice **F** || **2213** iocunda] iocundata
V; a²] *om.* **D** || **2214** Oculi] O oculi **D** || **2216** audiunt] audient **ML**,
audiant **F**; atque] et **L**, *om.* **D** || **2217** operite] cooperite **MLF**,
aperite **BK** || **2219** preclusa] preclausa **F** || **2223** finitus] finis **C**
esset] *om.* **D** || **2224** Et¹] *om.* **ML** || **2226** curie] cure **M** ||
2227 avari] et avari **V** || **2228** sed – consencientes] *om.* **L**; et] *om.* **D**
de] *om.* **C**; quibus] quo **E** || **2229** Romanorum] ad Romanos
UMLFK || **2230** operantes – Dei] *om.* **V**

eternam, ad quam nos perducatur, qui suos ministros assecurat, dicens: *Ubi ego sum, illic et minister meus erit.* Amen.

2232 Ubi – erit] Ioh. 12, 26

2231 ad – perducatur] quam nobis concedat **L** ||
2231/2232 assecurat dicens] assecurans dicit **D** || **2232** minister]
om. **K**; Amen] Amen. *rubr.* Expliciunt responsiones necnon
sanctorum auctoritates contra concilium Constanciense collecte, in
quibus respondetur doctoribus ewangelicam veritatem sub pretextu
pietatis condemnantibus **G**, Amen. *rubr.* Explicit tractatus tractans
de sanguine etc **U**, Amen Amen Amen Deo gracias **M**, Amen amen
C, AMEN et sic est finis huius opusculi, frater Paule **B**, Amen etc. **L**,
Expliciunt conclusiones de Constancia contra communionem sub
utraque specie et responsiones ad eas et condemnationem
ipsorum **E**, Amen etc. Hic habes replicationem optimam contra
Constanciensem de communionem utriusque speciei **F**, Amen et sic
finis huius. Explicit Cortina de sanguine. **K**

Indices

Index locorum Scripturae

	pagina		pagina
Exodus		6, 6–7	183
25, 40	197	16, 21	195
Deuteronomium		Ecclesiasticus	
4, 2	165	41, 11	214
5, 32–33	166	41, 11–12	183
18, 15–19	121	Isaias	
27, 26	165	56, 10	167
32, 15	167	Ezechiel	
32, 24	218/219	38, 20	167
32, 32–33	219	Daniel	
I Regum		7, 25	125, 132, 199
2, 12–17	128	13, 22	178
15, 23	194, 199	13, 23	179
II Regum		Ioel	
24, 14	179	3, 2	214
Iudith		I Machabaeorum	
8, 23	180	1, 59–60	179
8, 26–27	180	2, 1.7.11.13–14.19.21–22	180
Iob		2, 64	180
2, 1	201	II Machabaeorum	
4, 17–19	201	6, 18	180
Psalmi		7, 1	180
18, 6	168	Matthaeus	
56, 5	177	1, 20–21	121
72, 9	136	3, 12	121
73, 20	175	5, 18	120
90, 9–10	173	5, 20	189
118, 1	204	5, 33	189
118, 21	214	5, 34	189
118, 85	139	7, 2	218
118, 165	135	7, 3–5	203
Prouerbia		7, 15	152
5, 12–14	222	10, 9–10	185
9, 1–5	147	10, 14	183
30, 5–6	165	10, 15	183
Sapientia		10, 17–18	178
5, 1	217	10, 22	178, 214

	pagina		pagina
10, 25	195	17, 10	180
10, 28	180	18, 8	215
10, 40	139	18, 14	219
11, 15	212	21, 18	180
13, 9	212	21, 19	180
13, 24	197	22, 17.19.20	186
13, 24-30	201	22, 19	127, 191/192
15, 13	125	22, 19-20	119
15, 15	185	22, 32.34	149
15, 16	185	22, 71	131
15, 17	186		
16, 18	131, 149	Iohannes	
17, 2	185	1, 3	197
17, 5	159	1, 29	121
18, 17	200	1, 33-34	121
18, 32-34	217	2, 5	120
21, 44	183	3, 5	189
23, 5-7	166	3, 18	143
24, 35	120	6, 54	120, 127, 159, 172, 180, 186, 188/189, 191/192
25, 10	223		
25, 31-35	217	6, 56	196
25, 41-42	217	6, 60-67	173
25, 46	223	6, 64	185/186
26, 26-28	119	8, 26	120
26, 65	131	8, 28	120
28, 18	198	8, 32	192
28, 20	193	8, 43	120
		9, 22	176
Marcus		10, 1	157
1, 15	120, 159	10, 9	157
4, 9	212	12, 26	224
4, 23	212	12, 48-50	120
7, 6-8	173	14, 6	121, 145
7, 16	212	14, 21	120
9, 6	120	17, 20	192
13, 37	192	18, 13-28	176
14, 22-24	119	18, 31	176/177
		18, 40	176
Lucas		19, 6	177
1, 32	121	19, 11	177
2, 34	121, 171	19, 12	176
3, 17	121	19, 22	199
4, 18	120	21, 17	193
6, 41-42	203		
8, 8	212	Actus Apostolorum	
9, 35	159	3, 22-23	121
9, 55-56	210	4, 11-12	122
12, 47-48	134	5, 29	212
14, 11	219	9, 15	170
14, 35	200	10, 42-43	122

	pagina		pagina
12, 8	197	Ad Hebraeos	
24, 5	171	5, 7	158
24, 14–15	170	8, 5	197
26, 14	183	11, 37	167
28, 22	171	11, 38	167
Ad Romanos		Epistula Iacobi	
1, 29–32	223	2, 13	220
I ad Corinthios		4, 12	122
3, 9	182	I Petri	
3, 10–11	131	2, 7–8	122
3, 11	119	5, 2	193
3, 21	198	II Petri	
5, 11	200	2 passim	201
11, 1	197	II Iohannis	
11, 23	170, 190	1, 10	200
11, 23–25	119	Iudae	
11, 23 seqq.	144	1, 14–16	214
11, 24	127, 191	Apocalypsis	
11, 25	191/192	1, 7	214/215
11, 34	190	1, 16	215
14, 37–38	152	6, 9–11	215
II ad Corinthios		11, 3	167
13, 10	182	12, 11	168
Ad Galatas		13, 8	171
1, 7–9	186	18, 7	219
1, 10	179	19, 16	178
1, 11–12	170	20, 11–12	216
Ad Philippenses		21, 4	217
3, 15	163	21, 8	216
Ad Colossenses		21, 27	216
1, 25	198	22, 12	216
2, 8	183	22, 14–15	216
II ad Thessalonicenses		22, 18–19	165
1, 7–9	179	22, 20	216
2, 3–4	199		
I ad Timotheum			
2, 5–6	122		
6, 3–4	182		
6, 15	178		
Ad Titum			
1, 16	152		

Index locorum iuris canonici civilisque

	pagina		pagina
<i>Corpus iuris canonici</i>			
Decretum Magistri Gratiani:		C. 22 q. 1 c. 3	128
D. 1 c. 5	145, 151	C. 23 q. 4 c. 7	150
D. 1 c. 5 (glossa)	145	C. 23 q. 4 c. 14	150
D. 2 c. 44	184	C. 23 q. 5 c. 8	134
D. 8 c. 4	146	C. 23 q. 6 c. 3	163
D. 8 c. 5	145	C. 24 q. 1 c. 9 (glossa)	158
D. 8 c. 6	145, 160, 170	C. 24 q. 1 c. 20	148
D. 8 c. 9	199	C. 24 q. 3 c. 5 (glossa)	175
D. 9	151	C. 24 q. 3 c. 30	165
D. 9 c. 3	163	C. 24 q. 3 c. 33	166
D. 9 c. 4	163	C. 25 q. 1 c. 6	161
D. 9 c. 5	162	C. 25 q. 1 c. 8	161, 163
D. 9 c. 5 (glossa)	164	C. 25 q. 2 c. 11	163
D. 9 c. 8	161	C. 26 q. 7 c. 12	127/128
D. 9 c. 9	163	C. 28 q. 1 c. 9	127, 191
D. 9 c. 10	162	C. 28 q. 1 c. 9 (glossa)	127
D. 10 c. 2	161	C. 32 q. 4 c. 2	150
D. 11 c. 7	142, 151, 170	De poen. D. 1 c. 23	177
D. 14 c. 2	163	De poen. D. 1 c. 53	178
D. 21 c. 3	158	De poen. D. 1 c. 70	148
D. 21 c. 3 (glossa)	158	De poen. D. 1 c. 70 (glossa)	148, 150
D. 21 c. 4	198	De consecr. D. 1 c. 11	142, 195
D. 26 c. 3	199	De consecr. D. 2 c. 7	196
D. 35 c. 4	167	De consecr. D. 2 c. 12	193/194
D. 38 c. 8	205	De consecr. D. 2 c. 12 (glossa)	136, 139, 195
D. 40 c. 7	133, 144	De consecr. D. 2 c. 44	184, 188
D. 45 c. 4	159	De consecr. D. 2 c. 44 (glossa)	184
D. 45 c. 6	159	De consecr. D. 2 c. 46 (glossa)	136
D. 50 c. 27	164	De consecr. D. 2 c. 54	126/127, 132/133, 190
D. 81 c. 15	199, 200	De consecr. D. 2 c. 54 (glossa)	127
C. 1 q. 1 c. 21	137	De consecr. D. 4 c. 49	150
C. 1 q. 1 c. 26	131	De consecr. D. 5 c. 33	141
C. 1 q. 3 c. 13	200, 203		
C. 1 q. 7 c. 27	137, 202	Decretales Gregorii IX.:	
C. 2 q. 1 c. 18	157	X 1.4.5	137
C. 2 q. 7 c. 36	164	X 1.4.7	137
C. 3 q. 7 c. 2	203	X 1.4.11	137
C. 3 q. 7 c. 3	204	X 1.4.11 (glossa)	151
C. 3 q. 7 c. 4	204	X 1.6.20	198
C. 3 q. 7 c. 6	204	X 2.24.26	189
C. 11 q. 3 c. 95	206	X 5.1.24	151
C. 11 q. 3 c. 101	205	X 5.3.18	189
C. 12 q. 1 c. 18	163	X 5.7.13	189
C. 16 q. 7 c. 3	200, 203	X 5.38.12	188

pagina

Liber Sextus Decretalium:

1.6.18. in VI ^o (glossa)	159
5.7.6. in VI ^o (glossa)	166
5.11.24 in VI ^o	175

Clementis papae V. Constitutiones:

Clem. 1.3.2	198
-------------	-----

Corpus iuris civilis

Digesta:

Dig. 1, 18, 12	138
Dig. 2, 14, 27	159

Codex Iustinianus:

Cod. 2, 50, 7	127
Cod. 7, 45, 13	138

Index auctorum

	pagina		pagina
Albertus Magnus		<i>Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate</i>	
<i>Commentarii in Apocalypsim</i>		80 (p. 93–94)	137, 165, 185
visio 2, c. 6	165		
<i>Liber de sacramento Eucharistiae</i>		<i>Epistulae</i>	
d. 3, tr. 2, c. 2 (p. 289a)	141, 168	21, 1 (p. 48)	133, 144
d. 3, tr. 2, c. 5 (p. 298b)	140	36, 2 (p. 130)	142, 151, 170
d. 6, tr. 2, c. 1 (p. 365b, 367ab)	186, 188	47, 2 (p. 204)	128
d. 6, tr. 2, c. 2 (p. 390b)	184	47, 5 (p. 207)	134
Alexander Halensis		54, 8 (p. 232–233)	126/127, 127, 132/133, 190, 191
<i>Summa theologica</i>		82, 3 (p. 98–99)	162
1, 1, 1, tr. 4, q. 2, 2, c. 2 (p. 220b)	132	<i>In Iohannis evangelium tractatus</i>	
4, q. 10, par. 4–5 (p. 351–354)	129	26, 17–19 (p. 268–269)	181
4, q. 10, par. 5 (p. 352–354)	135, 139, 190	26, 18 (p. 269)	181
Ambrosius		46, 6 (p. 401)	165
<i>De paenitentia</i>		<i>Sermones</i>	
2, 7, 59–60 (p. 170–172)	178	129, 6 (col. 723)	132
Ps. Ambrosius		<i>De trinitate</i>	
<i>Sermones</i>		3, proem., 2 (p. 128)	163
2, c. 3–4 (col. 607)	210	Bartolus a Saxo Ferrato	
Andreas de Broda		<i>In primam ff. veteris partem</i>	
<i>Utrum licitum sit</i>		Dig. (f. 86rb)	159
p. 162	130	Ps. Chrysostomus	
p. 164–165	193	<i>Opus imperfectum in Matthaeum</i>	
p. 165	123	3 (col. 649)	193
Augustinus		12 (col. 697)	189
<i>De adulterinis coniugiis</i>		19 (col. 739, 742)	143, 210
1, 19 (p. 367)	127	20 (col. 743, 747)	125, 165, 210
<i>De baptismo</i>		25 (col. 761–762)	206
2, 4 (p. 178)	161	35 (col. 824)	173
3, 8 (p. 203)	160, 170	43 (col. 878)	127
3, 8–12 (p. 203–204)	145	<i>Conciliarum oecumenicorum decreta</i>	
3, 9, 11 (p. 203–204)	146	p. 418–419	207
4, 18 (p. 243)	150	Cyprianus	
7, 99 (p. 370)	148	<i>De bono patientiae</i>	
<i>De civitate Dei</i>		10 (p. 123–124)	171
17, 20 (p. 588)	147	<i>Epistulae</i>	
<i>Contra academicos</i>		57, 2 (p. 303)	140
1, 4, 11 (p. 10)	160	58, 1 (p. 320)	168
		58, 2–3 (p. 322–324)	212

	pagina
58, 4 (p. 324–325)	213
58, 5–6 (p. 325–327)	213
63 (p. 389–417)	144
63, 1 (p. 389–390)	123, 134/135
63, 10 (p. 402)	123
63, 11 (p. 403, 405)	123, 140
63, 14 (p. 410–411)	123, 128
63, 15 (p. 412)	140
63, 17 (p. 413–414)	142
63, 18 (p. 415–416)	122
<i>De lapsis</i>	
18 (p. 231)	164
20 (p. 232)	128
21 (p. 233)	141
Ps. Cyprianus	
<i>Adversus Iudaeos</i>	
2–3 (p. 135–136)	171
<i>De laude martyrii</i>	
29 (p. 50, 51)	171, 214
Eusebius Cremonensis	
<i>De morte S. Hieronymi</i>	
15 (p. 56)	125
Folcuinus Sittienbacensis	
<i>Lectio sancti evangelii secundum Matthaeum</i>	
p. 325	201/202
p. 325–326	197
p. 327	202
Gaufridus Antissiodorensis	
<i>Declamationes de colloquio Simonis cum Iesu</i>	
c. 12 (p. 104)	201
<i>Glossa interlinearis</i>	
Matth. 15, 13	125
Matth. 15, 15	185
Matth. 15, 16	185
Apoc. 20, 12	216
<i>Glossa ordinaria</i>	
Matth. 13, 4	218
Matth. 15, 15	185
Matth. 16, 18	131
Matth. 17, 2	185
Apoc. 1, 7	215
Apoc. 20, 12	216

	pagina
Gregorius Magnus	
<i>Epistulae</i>	
9, 136 (p. 685–686)	131
11, 28 (p. 915)	131
<i>Moralia in Iob</i>	
14, 29, 34 (p. 718, 719)	204
Guido de Baysio	
<i>Rosarium decretorum</i>	
De consecr. D. 1 c. 8	146, 148
Guillelmus de Militona	
<i>Quaestiones de sacramentis</i>	
tr. 4, q. 33, 9 (p. 654)	129
Guillelmus de Monte Lauduno	
<i>Sacramentale</i>	
f. 230vab	149
f. 231vb–232ra	149
f. 254rb	195
f. 256vb	184/185
f. 258va	134
Henricus Seuso	
<i>Horologium sapientiae</i>	
1, 10 (p. 455)	218/219
1, 10 (p. 455–456)	219
1, 10 (p. 456)	219/220
1, 10 (p. 457–458)	221
1, 10 (p. 458–459)	222
Hieronymus	
<i>Epistulae</i>	
125, 17 (p. 136)	141
Hrabanus Maurus	
<i>Expositio in Matthaeum</i>	
4, 13 (p. 377)	218
Hugo Ripelinus	
<i>Compendium theologiae veritatis</i>	
l. 7, c. 9 (p. 242ab)	211
l. 7, c. 9 (p. 243a)	211
Ps. Hugo de Sancto Caro	
<i>Expositio super Apocalypsim</i>	
c. 1 (p. 475b)	215
c. 14 (p. 650b)	215

	pagina		pagina
Iacobellus de Misa		<i>De quadruplici missione</i>	
<i>Pius Iesus</i>		p. 108–109	137
p. 82	134, 193/194	<i>Querite primum regnum Dei</i>	
p. 83	122/123	p. 79	124
p. 84	130	<i>Replica rectori scholarum in Corbach</i>	
p. 85–86	138	f. 7r	137
p. 86	139, 142/143	f. 8v–9r	124
p. 87	134	f. 12v	124
Iacobus de Vitriaco		f. 22r	124
<i>Historia orientalis</i>		f. 29r	147/148
c. 6 (p. 120–140)	210	<i>Sermo ad clerum de materia sanguinis. Nisi manducaveritis</i>	
Iacobus de Voragine		p. 173	124
<i>Legenda aurea</i>		p. 180–181	137
46 (p. 299)	139	p. 182	147
111 (p. 748)	130, 134	p. 184	197
Iohannes Andreae		<i>Tabule veteris et novi coloris</i>	
<i>In sex Decretalium libros Novella</i>		p. 47	165
<i>Commentaria</i>		p. 47–48	166
X 4.17.13 (f. 59ra)	138	p. 64	210
1.6.17 in VI ^o (f. 30vb)	147, 148	Nicolaus de Lira	
Iohannes Hus		<i>Postilla</i>	
<i>De sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo</i>		Num. 11, 6	195
f. 42r	194	Is. 3, 18–24	220
f. 42v	143, 182, 186, 188, 193	Ez. 38, 20	167
f. 43r	122/123, 140, 142, 168	Dan. 8, 27	212
f. 43v	134, 140/141	Matth. 3, 4	167
f. 44r	139, 195	Matth. 15, 13	125
Matthias de Janov		Matth. 16, 18	149
<i>Regulae Veteris et Novi Testamenti</i>		Matth. 18, 34	218
l. 3, tr. 3, c. 13 (p. 105)	195	Matth. 28, 20	193
l. 3, tr. 3, c. 25 (p. 130)	147	Marc. 13, 37	192
Maximus Taurinensis		I Cor. 3, 21	198
<i>Sermones</i>		I Cor. 10, 16	195
61, 3 (p. 245–246)	210	I Cor. 11, 22	191
Nicolaus Dresdensis		I Cor. 11, 23	191
<i>De proprio sacerdote et casibus</i>		Col. 1, 25	198
f. 87r	202	Apoc. 1, 7	215
<i>Puncta</i>		Apoc. 20, 12	216
p. 68	201/202	Petrus de Pulka	
p. 89	138	<i>Confutatio Iacobi de Misa</i>	
p. 106	138	p. 226	126/127
p. 149	149	p. 228	190
		p. 230	145, 151
		p. 233	130
		p. 233–234	130

	pagina
p. 240–241	181
p. 241	181
p. 244	181
p. 245	193
p. 246	193/194
p. 246–247	123
p. 247	122/123
p. 249–250	142
p. 237	138
Petrus de Tarantasia	
<i>In IV. libros Sententiarum Commentarii</i>	
l. 4, d. 11, q. 2, a. 5 (p. 127a)	130
Richardus de Media Villa	
<i>Super quatuor libros Sententiarum Petri Lombardi Quaestiones subtilissimae</i>	
d. 11, a. 4, q. 6 (p. 146b)	130, 181
Simon Fidati de Cassia	
<i>De gestis Domini Salvatoris</i>	
l. 9, c. 25 (vol. 4, p. 392)	165, 187
<i>Speculum aureum de titulis beneficiorum ecclesiasticorum</i>	
p. 73–74	153
p. 74	154
c. 5 (p. 93–94)	154
c. 5 (p. 94)	154
c. 5 (p. 94–95)	156
c. 6 (p. 97)	157
c. 6 (p. 98)	157
c. 7 (p. 99)	157
c. 7 (p. 100)	157
Stanislaus de Znoyma	
<i>Tractatus de Romana ecclesia</i>	
p. 318	152
Stephanus de Pálež	
<i>Tractatus de ecclesia</i>	
p. 217*–223*	152
<i>Theologorum Constantiensis Concilii Conclusiones contra Jacobum de Misa</i> (Hardt, Mansi)	
col. 586–587	119, 126
col. 587–588	129
col. 587–589	144
col. 588–590	160
col. 588, 590	169

	pagina
col. 589	180
col. 589–590	190
col. 590–592	193
Thomas Aquinas	
<i>Summa theologiae</i>	
3, q. 73, a. 2 (p. 434a)	195
3, q. 74, a. 1 (p. 439a)	182
3, q. 76, a. 2 (p. 457a)	143, 196
3, q. 80, a. 11 (p. 502ab)	187, 192
3, q. 80, a. 12 (p. 502b–503b)	130, 142
3, q. 80, a. 12 (p. 503b)	182, 194
<i>Super evangelium S. Ioannis lectura</i>	
c. 6, 7 (p. 183)	181
Tubach	
<i>Index exemplorum</i>	
2689	130

